

LAISVE

GRUODIS
1985

Kazys Bradūnas

**IŠEIVIJOS KULTŪRINIO KELIO
VINGIAI IR PAKELĖS**

Povilas Vaičekas

KULTŪRINĖ REZISTENCIJA

Dr. Vytautas A. Dambra

Juozas Kojelis

**“ESU PARTIZANAS, REMIU
KIEKVIENĄ BIČIULĮ KOVOTOJĄ**

V. Rociūnas

ŽVIGSNIS Į IŠEIVIJĄ

H. C. Kudreikis

**NERAMŪS LAIKAI LIETUVOS
KARIUOMENĖJE**

Dr. Kazys Ėringis

**POLITINĖS REZISTENCIJOS
BŪTINYBĖ IŠEIVIOJE**

Nr. 95 (132)

REDAKTORIAMS PASIKEIČIANT

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ TARYBA

Dr. Vytautas Majauskas, Tarybos prezidiumo pirmininkas,
6 Sea Gull Terrace
Ormond Beach, FL 32074

Vytas Petrulis, Tarybos prezidiumo sekretorius,
30115 Brookview
Livonia, MI 48152, USA

Dr. Česlovas Kuras, Tarybos prezidiumo narys,
Windsor, Ont. Canada

Jonas Urbonas, Tarybos prezidiumo narys,
Clawson, MI.

Vincas Akelaitis, Cleveland, OH.

Juozas Ardys, Fairview, Pa.

Dr. Kęstutis Girnius, Muenchen, Vokietija

Kęstutis, Ivinskis, Europos LFB pirm., Bonn, Vokietija

Bronius Nainys, JAV ir Kanados LFB centro valdybos pirmininkas,
7 Glenview Lane
Lemont, IL 60439

Juozas Mikonis, Richmond Hts, OH.

Vacys Rociūnas, "Į Laisvę" redaktorius, Independence, OH.

Dr. Adolfas Šležas, Flossmoor, IL.

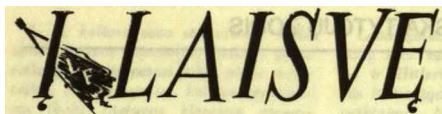
Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu:
7328 Midland Road, Independence, Ohio, 44131

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu:
Jonas Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje —
\$7.00, kitur — \$5.00.

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais,
nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

Spaudžia TĖVŲ PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207



Nr. 95 (132)
1985 GRUODIS

POLITIKOS ŽURNALAS

T U R I N Y S

Skaitytojų žodis	2
Kazys Bradūnas: Išeivijos kultūrinio kelio vingiai ir pakelės	4
Povilas Vaičekauskas: Kultūrinė rezistencija.....	16
Juozas Kojelis: Dr. Vytautas A. Dambrava: “Esu partizanas, remiu kiekvieną bičiulį kovotoją”	23
J. B.: Jubiliejinis ateitininkų kongresas.....	45
V. Rociūnas: “Žvilgsnis į išeiviją”	47
Nauji leidiniai	60
Aloyzui Baronui prisiminti	63
H. C. Kudreikis: Neramūs laikai Lietuvos kariuomenėje	65
Mūsų horizontuose	70
Dr. Kazys Ėringis: Politinės rezistencijos būtinybė išeivijoje.....	72
Redaktoriams pasikeičiant	79

“Į LAISVĖ” — lietuvių politikos žurnalas.

Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

“Į LAISVĖ” (TOWARD FREEDOM): Lithuanian magazine of politics,
published three times a year by the Friends of the Lithuanian Front

Vacys Rociūnas, Redaktorius / Editor

7328 Midland Rd.

Independence, Ohio 44131

Jonas Prakapas, Administratorius / Circulation Manager

14 Thelma Drive

Bakersfield, CA 93305, USA

Sudaryti etninių grupių sąjungą

Padėka Redaktoriui, kad atspausdino L. Kojelio paskaitą apie JAV politiką, Lietuvą ir Amerikos lietuvius. Tos tikslios ir aktualios mintys turėtų būti paskelbtos visai Lietuvos likimu besirūpinančiai tremtinių visuomenei. Pastaboms apie veiksnius ir jų veiksmumą tenka pilnai pritarti.

Liūdna, bet, deja, teisingą L. Kojelio pastaba, kad Amerikos lietuviai įtakos Washingtone beveik visai neturi. Kas dėl to kaltas? Čia būtų proga padiskutuoti mūsų nedidelės tautinės grupės pastangų derinimą su kitų, stambesnių tautinių grupių veikla. Visi, kurie siekia savo tautų išlaisvinimo iš komunizmo vergijos yra natūralūs mūsų sąjungininkai. Ne tik latviai ir estai, bet ir ukrainiečiai, lenkai, vengrai, čekai, dalis vokiečių ir net disidentai rusai, sujungus bendrajam tikslui gretas, sudarytų stambių etninių grupių masę, su kuria negalėtų nesiskaityti nei Amerikos vyriausybė.

Pranas Karalius,
St. Croix, USVI

VLIKas specifinė organizacija

Linus Kojelis savo str. "JAV užsienio politika, Lietuva ir Amerikos lietuviai" (IL, Nr. 94 - 131, 1985 rugsėjo mėn.) bando apžvelgti Lietuvos laisvinimo padėtį ir pateikti gairių. Tačiau kai kurie jo teigimai yra taip stebinantys, kad sunku net suprasti, kaip jis galėjo juos išgiltvoti. Pvz., jis rašo: "VLIKo vadai niekad nesusidorojo su faktu, kad Vakarai Rytų Europos išlaisvinimui nenaudos karinės jėgos. Kad VLIKo vadovybė to nesuprato prieš 40 ar 30 metų, yra suprantama, bet kad ji, įskaitant ir visas

jį sudarančias organizacijas, to nesupranta šiandien, nėra atleistina" (61 psl.).

Sunku patikėti, kad šiuo klausimu būtų toks absoliutus VLIKo vadovybės ir visų jį sudarančių organizacijų nuomonės sutapimas. Greičiausia taip dabar dar mano vienas kitas asmuo, kurie yra "išskritę iš medžio".

Tačiau L. K. bando ne tik parodyti, kad VLIKo vadovybė ir jį sudarančios organizacijos nesusigauja padėty, bet ir nuvertinti patį VLIKą. Jis taip mokė savo klausytojus Veronoje: "Amerikos, Europos ir kiti laisvojo pasaulio lietuviai turi (mano pabr. J. V.) suprasti, kad tuo momentu, kai VLIKas nustojo reprezentuoti organizuotai rezistencijai Lietuvoje, jis prarado gyvo ryšio su kraštu monopolį, kad tuo metu jis tapo, žiūrint iš praktiško taško, tik dar viena, eilinė išeivijos organizacija. (61 psl.).

Iš tikro VLIKas buvo ir tebėra specifinė organizacija, sudaryta iš Lietuvos veikusių politinių partijų bei rezistencinių sąjūdžių atstovų Lietuvos laisvinimo tikslams. Kitos tokios organizacijos lietuvių išeivijoje nėra. Ir tokia organizacija yra reikalinga parodyti, kad tauta, o ne tik jos išeivija ar net nelietuviai kuoja už jos laisvę. Todėl, kaip VLIKas reprezentavo organizuotai rezistencijai Lietuvoje, taip jis reprezentuoja dabar ir pasyviai rezistencijai, šio fakto nepakeičia ir tai, jei ir kitos organizacijos ar net paskiri asmenys bando palaikyti "gyvą ryšį su kraštu". Monopolio čia negali būti. Svarbu tai, koku titulu šis ryšys palaikomas bei Lietuvos laisvinimo rūpinamasi. Todėl įrodinėjimas, kad VLIKas tapo "tik dar viena, eilinė išeivijos organizacija", rodo jo pobūdžio ir tikslų nesupratimą, o jo nuvertinimas yra žalingas Lietuvos laisvinimo pastangoms.

L. K. keliose savo str. vietose kalba apie Lietuvos laisvinimo veiklos plano reikalą, bet jis patsai jokio plano nepateikia, o pakartoja tai, kas jau yra daroma (kelti Lietuvos klausimą visuose forumuose, p. 58; stiprinti Amerikos Balso radijui p. 59), arba kalba bendrybėmis. Kaip tarsi naują dalyką jis nurodo: "Svarbiausias išeivijos uždavinys politikoje yra išlaikyti Lietuvos klausimą neišspręstų pasaulio problemų sąrašė" (p. 58). VLIKo veikėjai tai daugiau nei prieš trisdešimt metų yra pasakę paprasčiau: išlaikyti Lietuvos laisvės bylą gyvą.

Apgailėtina, kad Linas Kojelis nieko naujo ir pozityvaus nepasakė Veronoje susirinkusiems lietuviams, nors save jis taip pristatė: "Aš jaučiuosi esąs vienas iš politinių reikalų ekspertų, ir, pasinaudodamas europietiška platforma, drįstu kalbėti apie Amerikos lietuvių politinio reiškimosi problemas" (13 psl.).

Juozas Vitėnas

Washington, D.C.

Sekti įvykius ir aukotis

Perskaičius L. Kojelio straipsnį (IL Nr. 94), galima pasidaryti išvadą, kad reikia atidžiai sekti kongresmanų ir senatorių nuotaikas Pabaltijo valstybių atžvilgiu. Nebalsuoti už tuos, kurie norėtų pritarti Pabaltijo kraštų okupacijai.

Geras adv. P. Zumbakio straipsnis. Jis faktais nušviečia, kaip OSI ir KGB bendradarbiauja, kad būtų sutrukdyta mūsų veikla čia ir pakenkta Lietuvos ir lietuvių vardui.

Labai gaila, kad per 40 metų dar ne daug tėra surinkta medžiagos iš Stalino ir Hitlerio okupacijos laikų, ypač kas liečia žydų tragediją ir mūsų tautos naikinimą. Niurnberge nuteista tikrai dalis nusikaltėlių, bet sovietiniai nusikaltėliai tebėra laisvi.

Reikia daug dirbti ir aukotis dabar, neribotis vien turtų krovimu. Silpstant lietuvybei čia ir ten, kas bekovos už Lietuvos ateitį?

B. Balys,
Chicago, IL.

"Aukščiau politinių rietenų ..

Su pasididžiavimu skaičiau Į Laisvę paskutinį (94) numerį — nė žodžio apie ateitininko Masionio atsiminimus, kurie vėl suardė bendrą frontą prieš Lietuvos okupantą, ir pasitarnavo okupantui. Ačiū frontininkams už taktų ir supratimą, kad Lietuvos laisvė ir vienybė yra brangesnė ir aukščiau politinių rietenų.

J. Stelmokas,
Landonwe, Pa.

Atsiminimai, kuriuos Antanas Masionis perleido per Draugo puslapius, yra mūsų nepriklausomos Lietuvos istorijos dalis, kuri, deja, to laiko režimui tikrai negali būti įpinta į jo garbės ar pasididžiavimo vainiką. Todėl ir kilo didelė reakcija, ypač iš tų, kurie tuo metu buvo valdžioje ar pritarė autoritetiniam režimui. Bet faktų iškėlimas kad ir atsiminimų formoje nebūtinai turi būti laikomas vienybės ardymu. Ar neverta pasimokyti iš praeitės klaidų?

Red.

NAUJAS REDAKTORIUS - TAS PATS ADMINISTRATORIUS

Juozas Baužys perima Į Laisvę redagavimą nuo 1986 m. balandžio mėn. numerio. Visą žurnalui medžiagą prašoma siųsti šiuo adresu: Juozas Baužys, 7225 W. Higgins Ave., Chicago, IL. 60656. Bičiuliai prašomi ir toliau padėti

redaktoriui straipsniais, informacija ir sugestijomis. Administratorius Jonas Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305 toliau pasilieka savo pareigose, kurias jau daugelį metų sumaniai ir sąžiningai atlieka.

IŠEIVIJOS KULTŪRINIO KELIO VINGIAI IR PAKELĖS

KAZYS BRADŪNAS

Tema beveik neaprépiama? Ir per pusvalandį ar valandą neišgvildinama. Su mumis neprasi-dėjusi, su mumis ir nesibaigsiанти

Taigi beveik be pradžios ir be galo. Sunkiai išmatuojama ir į plotį, nes su žmonijos kultūrinio kelio pradžia vis būdavo ir kultūrininkų išeivių. Bet vis dėlto, norėdami kaip nors kondensuoti, didžiąja šių svarstymų dalimi turėsime ribotis lietuvių išeivija. Ir kad tema būtų dar artimesnė — labiau išeivijos dabartimi.

Kad neįsivaizduotume, jog mes išeivių kūrybinėje veikloje esame tikri pionieriai, bent pradžioje pravers nors keli analoginiai pavyzdžiai. Pavyzdžiai, rodantys, kaip ir svetur, ne savo gimtojoj žemėj gyvenantis, kultūrininkas gali svaria kūryba turtinti savos tautos kultūrinį lobyną. Akivaizdžių faktų jau buvo ir antiki-niuose amžiuose. Sakysim, žymusis romėnų poetas Ovidijus dėl kažko nepatiko imperatoriui

* Paskaita, skaityta Lietuvių Fronto Bičiulių vasaros stovykloje Dainavoje 1985 metais.

Augustui. Rašytoją jis tad ir iš-trėmė į tolimas Juodosios jūros pakrantes, į dabartinę Rumuniją. Jis ten vienišas, ilgėdamasis Romos bei sostinės gyvo kultūrinio gyvenimo, ir baigė savo dienas tremtyje. Turint minty ano meto susirinkimo priemones ir su jomis santykinį nuotolį, Ovidijui ten gyvenimas buvo netoli šokęs nuo šių laikų sibirinės Gulago izoliacijos. O vis dėlto jis ten sukūrė ir savo elegijas “Tristia”, ir “Epistuliae ex Ponto” (“Laiškai nuo Juodosios jūros”) —gražiausią egzilinę literatūrą romėniškame palikime. Analoginių pavyzdžių rastume apščiai ir vėlesniuose amžiuose. Bet kad jie būtų geografine ir laiko prasme mums artimesni, peršokime į 19-tą amžių. Į mūsų kaimynus lenkus. Analogija labai primenanti mūsų pačių dabartį. Juk po 1831 metų sukilimo prieš rusus lenkų kultūrinė ir politinė išeivija savo gausiausiu skaičiumi susitvenkė ano meto Paryžiuje, kaip lietuviškoji šiandien, sakykim, kad ir Čikagoje. Ir bent pora dešimtmečių lenkų politinių išeivių kultūrinis gyvenimas buvo ten toks gyvas ir kunkuliuojantis, kad jis

lenkų literatūros ir muzikos istorijai sukūrė jų aukso amžių. Jis dovanojo lenkų kultūrai tokius vardus, kuriais ji ir šiandien yra gyva viso pasaulio akyse. Tai Adomo Mickevičiaus, Juliaus Slovackio, Cypriano Nonvido ir Fryderiko Chopino vardai. Ir visa tai buvo įkūnyta ne tėvynėje, bet išeivijoje. Ar tai nėra padrąsinantis pavyzdys ir mūsų atveju?

Ypač kad šionyktė mūsų išeivija ir anuometinė lenkų išeivija Prancūzijoje, nors jas skiria daugiau pusantro šimtmečio, kai kuriais atžvilgiais taip yra viena į kitą panašios kaip vandens lašai. Bent keli pavyzdžiai daugiau iš linksmosios pusės. Šiandien Adomo Mickevičiaus kaulai, parvežti Lenkijon, guli Krokuvoje šalia didžiųjų Lenkijos karalių sarkofagų. Tačiau gyvas Paryžiuje Mickevičius ne visiems ano meto lenkams atrodė toks pagarbus. Mat lenkai jau tada turėjo irgi savo reorgus. Jie Mickevičių apšaukdavo tiesiog rusų šnipu. O dėl to, kad jis ankstesnėje savo Rusijos tremty draugavo su rusų poetu Puškinu. Šiandien Krokuvoje Mickevičiaus ir Slovackio sarkofagai toje pat kriptoje, greta vienas kito. Tačiau Paryžiaus metuose abu poetai buvo taip susiskersakiaavę, kad kompanijoje, kurioje buvodavo Mickevičius, niekada nesirodydavo Slovackis ir atvirkščiai. Dabar gi abiejų kars-tai Krokuvos karališkoje kriptoje visai greta. Ir didieji poetai guli

vienas kito artumoj visai nesispar-dydami. O didžiosios lenkų poezi-jos trejybės trečiąjį asmenį Cypri-aną Norwidą ištiko visai kitoks li-kimas. Nors gyveno ir kūrė toje pačioje lenkų išeivijos visuome-nėje kaip Mickevičius ir Slovac-kis, bet, kaip ano meto moder-nistas, buvo nesuprastas, nepri-imtas, mirė skurde. Net kapo vie-ta nežinoma. Tik jau mūsiškame dvidešimtame amžiuje poetas bu-vo suprastas, atidengtas Norwido genijus ir jis iškeltas šalia Micke-vičiaus ir Slovackio.

O šiandieninis ne tik lenkų, bet ir pasaulinės muzikos dievu-kas Fryderyk'as Franciszek'as Chopin'as anais posukiliminiais lenkų egzilės metais toli gražu ne visų buvo sutiktas išskėstomis rankomis. Tik paklauskite. 1837 metais po Chopino koncerto Pa-ryžiuje "Journal de Musique" paskelbė tokią recenziją: "Vakar vėl mums pasirodė tas pretenzin-gas diletantas, kuris dvi valan-das žiūrovus kankino savo nevy-kusiais veikalais. O muzika, mu-zika, kas tave apgins nuo tokių kompozitorių? Mūsų gėdai, po-nios kaip tik rodė didelį pasi-tenkinimą, klausydamos šito jau-nuolio, drebančiais pirštais be-sigrabaliojančio po pianino klavi-šus, iš po kurių aidėjo laukiniai, verti pasigailėjimo garsai". Na ir sakykit, ar tai nėra žodis į žodį panašu į kai kurių mūsų recen-zentų atsiliepimus po Lapinsko operos "Dux Magnus" premje-ros?

Tai tik mūsų šios dienos ir lenkų devyniolikto šimtmečio egzilės panašumai. Ir turbūt visų išeivijų ir visais laikais panašumai. Tačiau šiandien mūsų kė išeivija vis dėlto turi tai, ko kitos ankstesnės neturėjo, kuo mūsų pokario egzilė yra tikras unikumai. Unikumas ir kultūrinė ir politinė prasme. Kultūrinė ir politinė sakau dėl to, kad, mano galva, politikas turi domėtis kultūra, o kultūrininkas politika. Ir jeigu mes šiandien šiuo momentu čia daugiau kalbame apie kultūrą, tai tik dėl to, kad iš manęs buvo pageidauta kultūrinio pamušalo temos.

O apie mūsų pokario išeiviją kalbant, tai ji išeivijų istorijoje lig šiol yra kone vienintelė ta prasme, kad okupacijos ir gulagų grėsmėje iš tėvynės pasitraukė daugiau negu pusė tuometinių pirmaeilių rašytojų, muzikų, dailininkų, lituanistikos mokslininkų. Prasminga ar neprasminga buvo taip daryti, ne mano temos klausimas. Mano pranešimo rėmai kalbėti apie čia susidariusią situaciją, jos bruožus ir jos rezultatus. O apie unikuminį mūsų išeivijos stotą užsimenant, reikia dar priminti ne tik jos gausumą, bet ir ištvermingumą net po 40 metų. Tas pat būtų pasakytina ir apie latvių ir estų išeivijas. Tad išeivijų istorijoje tiksliau reikėtų unikumine prasme kalbėti apie panašią visų baltų išeiviją.

Juk iš tikrųjų tokios ankstesnės politinės ir nepolitinės iš-

eivijos nei savo procentine gausa, nei ištvermingumu laike dabarties baltams, tuo pačiu ir lietuviams, neprilygo, jokių jaunesnių kūrybinių kartų svetur neišaugino. Ir devyniolikto šimtmečio plačiau aptartieji lenkai, ir po Pirmo pasaulinio karo kultūrinė prasme labai pajėgi rusų emigracija, pasisklidusi pasaulyje pačiam kūrybiniame brandume, jaunesnių savo palikuonių nesuformavo ir nepaliko nė vienos kartos įpėdinių. Viskas pasibaigė su pasitraukusia iš tėvynės ir jau tėvynėje kreditus įsigijusia karta. Kitiems egzilams net ir likimas buvo palankesnis. Sakysim, vokiečiams, pasitraukusiems nuo hitlerinio režimo. Jie svetur pabuvojo tik po keliolika metų ir vėl galėjo grįžti namo. Be daugybės pavardžių turiu čia galvoj tokius vokiečių literatūros didžiūnus kaip Thomas Mann, Bertold Brecht, kurie, praleidę savo kūrybingus egzilės metus Amerikoje, pokario metais vėl galėjo persimesti į savo europinės dvasios tėvynes. Tačiau ir tokio likimo kiti jų nepakėlė. Didis anų bendratautietis Stefan Zweig savo plunksną sulaužė ir nusižudė Brazilijoje. Ačiū Dievui, mūsų rašytojai, muzikai, dailininkai, mokslininkai desperatiškai į nevirtį nekrito ir nekrinta net po 40 metų. Masiškų ir pavienių savižudybių negirdėti. Vis dėlto krūpteliu čia prisiminęs savo geriausio meno profesoriaus Vilniaus universitete M. Vorobjovo gyvenimo pa-

baigą: šis didžios erudicijos žmogus, pakliuvęs į chaotišką Amerikos kolegijos aplinką, persodinimo nepakėlė, lygiai kaip ir Zweigas.

Visa tai miniu čia dėl to, kad pajustume, kaip visų išeivijų kultūriniai klodai turi tam tikrų sąlyginių panašumų, bet ne kopijų. Kai kitų tautų buvusios emigracijos po trisdešimties metų ir kultūrine ir visuomenine prasme tiesiog išblėsdavo, tai mes ir po keturiasdešimt metų visai neblogai krutame. Išsiskyrėme iš visų kitų ir tuo, kad sugebėjome net išeivijoje užaugusius gera dalimi palenkti lietuvių kultūros interesui.

Jei būtume pasitenkinę tik ankstesnių lenkų, rusų ir kitų išeivių modeliu, tai mūsų čionykštis kultūrinis derlius po svetimomis padangėmis turėjo literatūroje baigtis su seniausiąja Krėvės, Savickio, Šeinaus, Vaitkaus karta ir su nepriklausomybininkais Ramonu, Vaičiulaičiu, Aisčiu, Brazdžioniu ir daugybe jų bendramamžių. Muzikinės raidos paskutinieji turėjo būti Banaitis, Jakubėnas, Kačinskas, Bacevičius, Gaidelis, Br. Budriūnas. Dailėje analogiškai viskas turėjo užsisklęsti su Varnu, Galdiku, Valeška, Petravičium ir kitais to paties laikmečio dailės profesoriais ir kūrybingais bei gausiais jų studentais. Lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos, lietuvių literatūros ir kiti lituanistiniai mokslai čia

turėjo nutrūkti su Saliu, Skardžium, Joniku ir Dambriūnu, su Šapoka, Jakštu, Ivinskiu, Sužiedėliu, Gidžiūnu, su Vaclovu ir Mykolu Biržiškomis, su J. Grinium, Brazaičiu su Maciūnu. Filosofijai taškas turėjo būti pastatytas su Maceina ir Girnium Bet taip toli gražu neatsitiko.

Literatūroje jau pirmajame pokario dešimtmetyje išeivijoje prasiskleidė dar ir dabar kūrybinga žemininkų - lankininkų karta. Ir lietuvių literatūros istorija jau neapsieis be "Žemės" antologijos, be "Literatūros lankų" vaidmens. Neapsieis ir be Nykos - Niliūno, Nagio, Šlaito, Katiliškio, Škėmos, Barono, Landsbergio ir viso spiečiaus amžiumi jiems artimų vyriškių ir moteriškių. O kur dar grynai išeivijos augintinių karta, pradedant Mackum, D. Sadūnaite ir baigiant pačiais jauniausiais.

Pagaliau išeivijos literatūra pasipildė ir paskiausiai išvykusiais iš Lietuvos: Tomu Venclova, Icchoku Meru, Edita Nazaraite.

O visas pulkas jau išeivijoje susiformavusių literatūros mokslininkų kritikų yra kone stebuklas. Ir žinau, kad latviai ir estai to mums broliškai pavydi. Jie to neturi. Dauguma mūsų lietuvių yra kūrybingai įsijungę į amerikiečių kanadiečių ar kitų gyvenamų kraštų akademinį gyvenimą kaip universitetų dėstytojai bei atitinkamų mokslo sričių vadovai, pasiekę net išskirtinių rezultatų,

tačiau neužmetę dėmesio ir savajai — lietuviškai literatūrai. Pavardžių eilė tikrai netrumpa— Šilbajoris, Greimas, Vaškelis, Jonynas, Keblys, Antanaitis, Mokinūnas ir kt. Į literatūros mokslininkų gretas su stambiu savo įnašu įsijungę ir kai kurie rašytojai, kaip Nyka-Niliūnas, Nagys, Škėma, Mackus ir vėliau T. Venclova.

Bet tik paklauskite, kas darosi su moterim! Literatūros kritikų - mokslininkų mūsų grožinio rašto raidoje niekada tiek nebuvo, kiek išaugo ir susikaupė išeivijoje. Štai: Skrupskelytė, Gražytė-Maziliauskienė, Kelertienė, Cipijauskaitė, A. Liulevičienė, Valiukėnaitė, Staknienė, Vasiliauskienė, Baronaitė-Willeke, Ž. Bilaišytė, Stankus-Saulaitė ir kitos. Net ir Lietuvoje šiandien šios srities moteriškųjų turbūt tiek nėra, o nepriklausomybės laikais, galima sakyti, visai tokių nepriaugo. Jų gausa išeivijoje argi tai nėra unikumų unikumas!

O kas pasuko mūsų muzikinės raidos laikrodį bent 50 metų pirmyn ne tik čionykštės, bet ir Lietuvoje dabar esamos muzikinės situacijos prasme? Argi ne Darius Lapinskas. Greto jo — taipgi neseniai Clevelande miręs Jonas Švedas. Iš pačių jaunių jauniausių — Čikagoje gražiai besidarbująs Petras Aglinskas, besireiškias ir amerikiečių muzikos pasauly, bet ir ten savo vokalinių

kompozicijom naudojās lietuvių poetų tekstus.

Dailės pasauly po Valeškinės - Petravičinės kartos jau galima kalbėti apie vėlesnį Freiburgo mokyklos būrį, kurį savo ruožtu vijosi ir vejasi dar jaunesni, daugiausia užjūrių dailės mokyklų auklėtiniai, jau vardai gyvenamuose kraštuose, bet savi ir lietuviškame kultūros klode. Kur čia visus ir besuminėsi!

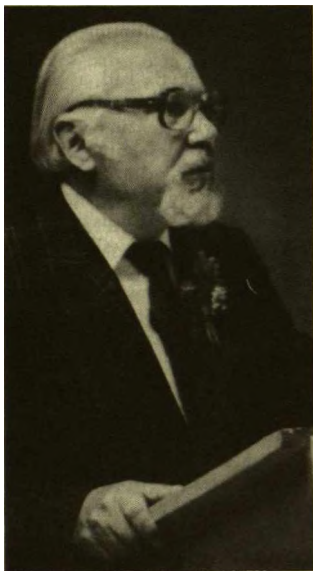
Kalbininkams Skardžiui, Saliui ir Dambriūnui pasitraukus išeivijoje amžinybėn, kalbotyros darbas nepasibaigė. Jį gražiai tęsia P. Jonikas. Neatsilieka ir jaunesni. Čia turiu galvoj jau anksčiau minėtą Alg. Greimą, kuris yra ir kalbotyrinių, ir literatūrinių sričių mokslininkas, vienas semiotikos pradininkų, rašąs prancūzų ir lietuvių kalba. Tačiau nevengiąs lietuviškųjų temų bei problemų ir prancūzų kalba paskelbtuose savo veikaluose. Lietuvių kalbos mokslui ir toliau rimtą duoklę skiria ir Antanas Klimas, ir Janina Reklaitienė. Pastaruoju metu rodant didesnę dėmesį li-tuanistikai, gal atsiras ir dar jaunesnių?

O čia dar istorijos ir sociologijos mokslų išeivijoje užaugintas ir prinokintas derlius. Manau, kad visiems daug ką sako šios pavardės: Rabikauskas, Gimbutienė, Povilas Rėklaitis, Bronius Kviklys, Kęstutis Girnius, Vytautas Kavolis, Tomas Remeikis, Ro-

mas Misiūnas, Kęstutis Skrupskelis, Vincas Vyčinas ir kt.

Gal čia tos, kur kas nepilnos, tik greitosiomis iš atminties sumestos, pavardinės statistikos bus jau gana. Be abejo, jūs kiekvienas sau artimesnėje srityje galėtumėte visa tai net padvigubinti. Aplamai visokie indeksinio pobūdžio sąrašai yra nuobodūs dalykas. Tai kam čia jus galbūt ir varginau?

O dėl to, kad norėjau šiokia tokia visumos užuomina parodyti, kiek vis dėlto išeivijoje yra



Poetas Kazys Bradūnas Dainavoje 1985 m. Nuotr. Vytauto Maželio

padaryta kūrybinėje - kultūrinėje srityje. Gal kartais tie visumos kontūrai taip ir praslysta nesugriebti, kai kiekvienas daugiau dėmesio krepiame tik į savo labiau pamėgtą sritį. O tas visumos akimirksnis stebina dar ir tuo, kad tiek padaryta gana ribotose išeivijos aplinkybėse, dažnai nuo duoninio darbo ir poilsio nuvogtu laiku, padaryta ir padaroma ne vienu atveju tai, ko tėvynėje nebuvu galima ir dabar negalima dėl visiems žinomų priežasčių padaryti. Sakysim, išleisti nuo visokios propagandos apvalytą Lietuvių Enciklopediją, kokią mes čia turime. Neįmanoma ten būtų buvę ir su angliška Encyclopedia Lituanica. O šiame krašte tik dvi tokios enciklopedijos tebėra išleistos: Encyclopedia Iudaica ir Encyclopedia Lituanica. Dėl šio sugretinimo turbūt ir OSI man bylos nekels.

Neįmanomas šiandien tėvynėje būtų ir toks daugiatomis aki-vaizdžios istorinės ir architektūrinės reikšmės veikalas kaip Broniaus Kviklio "Lietuvos bažnyčios".

Net ir dvidešimtame amžiuje 1945 - 1955 metų dešimtmetis būtų buvęs visai be grožinės lietuvių literatūros, kaip ji suprantama įprastu terminu, jei ne Vakarų Europoje tada klestinti mūsų šiekė grožinė literatūra. Lietuvoje tuo dešimtmečiu, galima sakyti, beveik be išimčių tokios literatūros visai nebuvo. O kai 1969

metais Vilniuje išėjo dvitomė antologija "Lietuvių poezija", tai išeivijoje sukurtoji tenai visai neparodyta. Tada čia, išeivijoje, buvo išleistas savo išvaizda toks pat "Lietuvių poezijos" trečiasis tomas — išeivijos poezija. Nuvežtas įvairiais keliais į Lietuvą, jis ten buvo daugeliui pati didžioji dovana. Pastaraisiais metais Lietuvoje išleistas visų tenykščių literatūros mokslininkų — kritikų koautorinis, gana imponuojantis dvitomis veikalas — "Lietuvių literatūros istorija". Pirmasis tomas — literatūra iki 1940 metų, antrasis tomas — tarybinė lietuvių literatūra. Apie išeivijos keturių pokario dešimtmečių literatūrą vėl nėra žodelio, lyg jos visai lietuvių literatūros istorijoje nėra nebūtų. Todėl dabar išeivijoje jau rašomas lyg ir trečiasis šios serijos tomas "Lietuvių literatūros istorija. Išeivijos literatūra, 1945–1985 m.". Tai bus akademinio lygio didelis koautorinis veikalas, į kurio parašymą yra įjungta net keliolika žmonių. Tai, galima sakyti, kone visos anksčiau čia minėtos šios srities mokslininkų pavardės be amžiaus ir be krypties skirtumo, nuo vyriausio Antano Vaičiulaičio iki jauniausios Živilės Bilaišytės. Redaktoriai du: Rimvydas Šilbajoris ir aš pats. Veikalas bus išleistas Lituanistikos Instituto.

Čia galbūt galėtumėte man papriekiaštauti, sakydami: ar tik nesu per daug vienašališkas savo

temoje, vis užkliūdamas daugiau už literatūros. Sutinku. Bet tai yra ta sritis, kurioje aš pats esu tikresnis ir drąsesnis. Pagaliau, ką šneku apie literatūrą, gali analogiškai tikti lygiai ir kitoms kūrybinėms sritims, turint minty dailėje monografijų leidybą, muzikos nepamiršimą, mokslo veikalo paruošimą ir spausdinimą; ypač Katalikų mokslo akademijos angažavimąsi šioje pastangoje, rodomą dėmesį Lituanistikos katedrai, Lituanistikos tyrimo ir studijų centro įsteigimą ir inkorporavimą Čikagoje, o taipgi dažnėjančias kalbas apie Lietuvių dailės muziejaus būtinumą.

Galite sakyti, kad aš čia vis labiau liečiau tik pačius kūrėjus ir jų kūrybą, mažiau užgriebdamas vartotojus, kultūrinę mūsų visuomenę, kultūrinės veiklos pagrindų organizavimą, žodžiu visa tai, kas gana dažnai taipgi iškelia kultūrinės veiklos vėliavą, Matote, aš pats, kaip poetas, priklausydamas pirmajai kategorijai, vengiu nurodinėti tiesiogiai lyg ir ne savo sričiai. Rašytojai, dailininkai, muzikai ir mokslininkai vis norime būti ūgio prasme Homerai, Šekspyrai, Michelangelai, Čiurlioniai, Beethovenai ir Mozartai, Einšteinai ir Kantai. Taigi norai dideli, ir rūpesčio bei sąžiningo darbo per akis. Rūpesčio ir darbo lygiai svarbaus turėtų pakakti ir tiems, kurie pavyzdį imtų iš Meceno, iš Renesanso epochos Medičių, iš 18-to ir 19-

to amžiaus muzikinės Vienos piliečių, iš Nobelio, Pulitzerio, brolių Goncourtų ir iš šių dienų Amerikos įvairių institucijų ir jų vadovų, Amerikos kultūriniam pirmavimui pasaulyje gausiai bedalijančių įvairius "grantus", "avvardus" ir kitokias realias paskatas. Tiesa, turime ir mes institucinį Lietuvos Fondą, besingaužojantį kultūrai. Ir būtų baisu, jeigu jo neturėtume. Tačiau pavienių platesnio masto Medicijų trūksta.

Kai trūkumą čia bene pirmą kartą suminėjam, tai gal pridursit, kad aš aplamai viską per daug gražiomis spalvomis nupiešiau, lyg mes patys ir ta mūsų išeivija tai jau tikras ir labai teigiamas stebuklas. O aplamai, jeigu jau imsime kitas sritis, ne vien tik kultūrinės, tai jose visko pasitaikė. Buvo ir yra labai nesektinių pavyzdžių. Bet man reikėjo ribotis tik kultūrinės kūrybos apimtimi. Ir kalbėti apie tai, kas ir kur sukurta išliekančio. Paprastai tik aukštumomis bei viršūnėmis ir vertinamas to ar kito laikotarpio lygis. Grafomanai, teplioriai, muzikuotojai be talento ir psiaudomokslininkai paprastai atkrinta, nors jų visada ir visur būna. Netrūksta jų čia ir mums. Bet ne apie juos bus rašomos kada nors disertacijos ir studijos Vilniaus universitete ir Lietuvos mokslų akademijoje. Tai ir čia reikia daug ką švelniai nutylėti, o pasidžiaugti tuo, kas yra tikrai išliekančio.

Optimistine nuotaika lig šiol viskas daugiau ar mažiau nusidažė dar ir dėl to, kad kalbėta kaip tik apie kūrybingiausią pastarosios masinės mūsų egzilės laikotarpį, tarp 1945 ir 1985 metų. Tai pajėgiausi dešimtmečiai, kada lietuviškos kultūros brandiniame reikėsi dar Lietuvoje į kultūrinės aukštumas įkopę kūrėjai ir pirmoji po jų karta, išeivijoje pražydėjusi, bet savo šaknis dar giliai įleidusi lietuviškoje sąmonėje. Ir šituo keturdešimtmečiu būtų melas nesidžiaugti.

Bet atleiskite, kad šitoje vietoje aš bėgius pakeisiu, ir įriedėsime truputį kitokia kryptimi. O kad realiai suvoktume savo čia kultūrinę dabartį ir ateitį, tai reikia sutikti ir įsisąmoninti, jog antro tokio keturiasdešimtmečio jau nebus. Galime dar vis kalbėti ir akcentuoti ateitį, linkniuoti lietuviybės išlaikymą, bet tos ateities, kokios mes norėtume, dėl suprantamų priežasčių nebus ir tiek. O pagaliau tik išlaikymas to, kas yra, dar nėra kūryba. Tai tik vegetavimas. O mes čia kalbame apie kultūros aukštumas, taigi apie kūrybą. Galbūt dar atsisiras vienas kitas pavienis partizaniškas žybtelėjimas, bet apie tokio pločio kultūrinį klodą, koks buvo ligi šiol, kalbėti jau negalėsime.

Tik ar dėl to verta pulti į desperaciją. Anaipol. Reikia tik truputį stoisškai suprasti, kad kiekvienas laikotarpis tautos gyvenimui

me turi savo pradžią ir savo pabaigą; Ir didžiausia tame laikotarpyje gyvenančių užduotis savo įnašu padaryti gyvenamąjį laikotarpį savo tautai prasmingą, netuščią; Būtina daryti viską, kad būtų sukurtas ir kad tautos lobyne liktų nesenkantis indėlis. Ar šiandien lenkai labai dejuoja, kad ana posukiliminė jų egzilė kūrybine - kultūrine prasme buvo gyva tik gerus du dešimtmečius? Anaip tol! Ir niekam nepriekiaštauja, kad po Mickevičiaus, Slovackio, Norwido ir Chopino jų kultūrinėje išeivijoje liko tuštuma. Jie tik didžiuojasi ir dėkoja Dievui, kad tiek ir tokiu trumpu laiku ir dar ne savo tėvynėje lenkų kultūrai buvo sukurta.

O mūsųose ir po keturiasdešimt metų tuštumos dar nėra, bet apsigalvoti jau reikia. Ir turbūt tuo galvojuimu aš kiek peršoksiu iš savo poetinio - literatūrinio daržo į kitą, gretimą; Tačiau ožiu nebūsiu, žalos, manau, nedarysiu. Tik sulaužysiu kiek savo pažadą ribotis kūryba ir nejudinti visų kitų kontekstinių kultūrinio gyvenimo aspektų.

Bet ir iškęsk žmogus nepajudinęs, kai vienoks ar kitoks viso įvairiausio mūsų gyvenimo lygis stabdo patį kūrybinį polėkį. O stabdžių po keturiasdešimt metų atsiranda šiandien vis daugiau ir daugiau. Gi mes patys atvirkščiai — kažkaip imam vis per daug pasitikėti savimi. Ir tai visose sri-

tyse. Ypač jei daug turime pinigų! Tada jau jokių kitų autoritetų nėra.

Dygiomis usnimis šiandien mūsų kultūrinuose baruose ėmė šakotis pavydas, nemokėjimas džiaugtis kitų laimėjimais. Tiesiog norime nugalabinti bent kiek prasikišančius. Jeigu tik kieno galva dėl kokio nors kūrybingumo, naujumo ar naujų kelių atsiradimo bent kiek prasikišo aukščiau už kitus, tai tuoj bent keli šoka tą galvą nukirsti, kad lietuviškoje rikiuotėje atrodytume vėl visi lygūs. Žydai, sakysim, tokį savo prasišokėlį tuoj supuola visi paremti ir dar aukščiau pakelti. Mes dažnai darome atvirkščiai. Štai parašė Lapinskas naują operą; Ir buvo žmonių, kurie paviršutiniškose recenzijose tuoj kirto jam galvą labiausiai atšipusiu kirviu. Tuo tarpu amerikiečių kultūrinės institucijos, pamąčiusios tos operos rankraštį, Lapinską premijavo.

Tikro dalykų nenučiuokimo jau atsiranda mūsų dabarties kultūriname gyvenime tiek ir tiek. Per daug užimčiau laiko, jei imčiau visa tai čia minėti.

Kad pradeda mūsų kultūrinio gyvenimo portretas apsinešti dulėmis, rodo ir kalbinė kultūra, arba geriau nekultūra. Ir tai ne kur nors virtuvėje ar prie baro, o viešojo spaudoje. Vyresnieji kadaise šaipėsi iš čia rastų lietuviškų laikraščių. O ar dabar mūsų šiečiai daug kuo skiriasi nuo anų-

jų? Ne tik dieninio amžiaus laikraščiai, bet ir kultūros žurnalai “Aidai” ir “Metmenys”. Kiek ten elementaraus kalbos, gramatikos, žodyno, sintaksės ir korektūrų nepaisymo. Ogi kultūros žurnalams ir kalbos kultūra turėtų būti privaloma. Ne kartą tiesiog gėda juos pakišti atvažiavusiam iš Lietuvos.

Leidyklos jau beveik negali išleisti net ir vertai premijuotos knygos be nuostolio. Argi gali būti dar leidžiamos knygos, kai jų kartais, net ir pačių geriausių, jau nenuperkama nė 400 egzempliorių! Greitai grožinės literatūros knygų ir neišeis, jeigu jų leidybą nerems mecenatai ar atitinkamos institucijos ir jeigu skaitytojų nepagausės. O kaip gali pagausėti, jei mirusieji knygų neskaito, o jaunimas, su mažomis išimtimis, kai tik padeda paskutinį šeštadieninės mokyklos įbruktą vadovėlį, tai daugiau lietuviškos knygų į rankas jau neima.

Dieve gink, aš ne prieš šeštadienines mokyklas, ne prieš Vasario 16-tos gimnaziją ir ne prieš būtiną joms paramą. Turbūt tikrai ne jų kaltė, kad per ištikus dešimtmečius, kaip Vasario 16-tos gimnazija, neišaugino bent kiek vertų dėmesio rašytojų, li-tuanistika rimčiau besidominčių mokslininkų, bent jau lietuviškų knygų, laikraščių ir žurnalų skaitytojų. Jeigu būtų buvę kitaip, tai šiandien nereikėtų skųstis visais tais jau tik pakasynų tira-

žais. Sakau pakartotinai, jog dėl to nieko nekaltinu, o tik žvelgiu į išieiviskąją realybę po 40 metų, matydamas, kaip mes vis dar tebesapnuojame miražinę šviesių galimybių ateitį, apleisdami dabartį. Pabrėžiu — apleisdami dabartį.

Visuomenės abejingumas, ypač rimtesniam kultūriniam klodui, darosi tiesiog apverktinas. Štai muzikoje. Ant kokios laktos tu-pim, rodo koncertų publika. Artipilnes sales dar sutraukia nusaldinta pramoginė arba pigiai archainė muzika. Rimta kamerinė muzika ar vieno solisto tegu ir geras ir nenupigintas rečitalis jau vyksta neretai kone pustuštėse salėse. Atrodo, kad tik Pupų dėdė dabar mūsųose turėtų geriausią pasisėkimą.

Į daile žvelgiant, kyla klausimas, ar net ir geriausio dailininko paveikslas yra laikomas vertybe pats savyje. Greičiausiai tik šiaip sau daiktu tuščiai sienai uždengti. O kai sienų tuštumos per 40 metų jau uždengtos, tai pirkėjų ir nėra. Dailės kolekcionierius dar daugumai mūsų yra visai svetima sąvoka.

Gryni literatūros vakarai darosi vis retesnis paukštis. Anksčiau dar būtini kongresų, suvažiavimų, stovyklų programose šian-dien tokiais progomis jau pamirštami. O vieno kurio rašytojo vakaras (anksčiau tokių būdavo gana apsčiai) šiandien jau sunkiai

įsivaizduojamas. Ir ko norėti, kad metai po metų net tokia organizacija, kaip ateitininkai, inteligentiškumą savo įstatuos pabrėždami, Dainavos vasaros stovyklose apsieina be literatūros ir be literatūros vakaro. Ateitininkų skyrius "Drauge" pirmiausia garsina tik, kad sendraugių stovykloje bus globojami vaikučiai. Ir labai gerai, nes šeimyniškumas taipgi yra vienas didžiųjų ateitininkuos principų. Bet kai šalia jo kiti primirštami, kuo tada intelektualų sendraugių stovykla skiriasi nuo vaikų darželio? Ironizuoju čia ne dėl kokio nedraugiškumo ateitininkams, o iš tikro širdies skausmo, kadangi pats esu ateitininkas.

Liūdna yra dar ir dėl to, kad kultūriniam - kūrybiniam išeivijos gyvenimo aspektui pačiu savo asmeniu mažiausiai dėmesio viešumoje rodo labiausiai visur garsinamieji. Štai dešimties metų Poezijos dienų Čikagoje mano rengimo patirtis. Nežinau, kokių stebuklų kiekvieneriais metais abudu pagrečius vakarus publikos būna tiek, kad užpildoma visa neanksta Jaunimo centro kavinė. Ir publika labai įvairi: buvę ir dabar esantieji mokytojai, ūkininkai, nepriklausomybės laikų savanoriai kūrėjai, šių dienų jau čionykščiai amerikiečių kariuomenės veteranai, dabarties mūsų jaunieji intelektualai, šiek tiek rinktinio šiaip jaunimo, geraširdžių pensininkų ir dar dirbančių-

jų. Maždaug po lygiai moterų ir vyrų. Tačiau visais metais publikoje pasigesdavom pačių didžiųjų išeivijos gyvenimo vairuotojų, vadų ir centrinių organizacijų valdybininkų. Pasigesdavom ir šiaip pavienių, įvairiopa prasme stambiųjų figūrų, prieš kurias paprastai eilinis pilietis vis pasiruošęs nukelti kepurę. Ir man vienas uolus Poezijos dienų lankytojas paaiškino, kodėl jų čia nėra. Matai, jie visi yra pratę sėdėti viešai tik garbės prezidiumuose, scenoje už stalo arba mėgsta būt atvedami ir pasodinami bent pirmoje suolų eilėje. O jūs čia Poezijos dienose reiškiate pagarbą tik poezijai be jokių garbės prezidiumų, be specialių susodinimų. Tai kam jiems ateiti ir jausti tokį "pažeminimą". Gerosios išimtyš čia retenybų retenybė.

Tai kur mes stovime, galų gale jūs čia manęs paklauskite. Ir atsakysiu, jog esame tokioj kultūrinio klando situacijoje, jog po keturiasdešimt metų stovime su dideliu kūrybiniu lobiu rankose, kuris šiame laikotarpyje buvo sukurtas. Dar ir šiandien visose kultūros srityse turime tokį potencialą, kuris turi jėgos ir polėkio tą lobį turtinti ir toliau. Atsimeinant, kad naujo tokio kūrybingo keturdešimtmečio nebus, visą dėmesį reikia skirti, stiprinant tą dar visais atžvilgiais pajėgią dabartį. Nuo tos dabarties gajumo, gera dalimi pareis ir ateitis. Į dabarties konkrečius planus turė-

tų krypti visos mūsų kultūrinės-kūrybinės pastangos. Kultūros kūrėjų dar labai daug, tik reikia, kad už jų pečių moraline ir materialine prasme stovėtų ir Bendruomenės vadai, ir kultūrinio pamušalo organizacijos, ir Lietuvių Fondas, ir įtakingi pavieniai šviessuoliai. Reikėtų ieškoti būdų, kaip sužadinti kultūrinį interesą snūduriuojančioje mūsų visuomenės masėje. Žinoma, tą interesą rodant savo pačių pavyzdžiu. Reikia visiems ugdytis taip, kad mažiausiai apsirikdami skirtume pelus nuo grūdų visose tikrose ar tik tariamose kultūrinėse apraiškose. Kartais mes čia taip susiniveliuojam, kad, sakysim, iškeptą trijų klodų ir trijų spalvų (geltona, žalia, raudona) tortą jau linkę užskaityti dideliu kultūriniu laimėjimu.

O ką ir kaip su ta dabartyje dar susitvenkusia kultūrine ir kūrybine jėga daryti, kaip visa tai užtikrinti bendrajai lietuvių tautos kultūrai, tai būtų jau nauja paskaita. Koks jos pobūdis būtų, galiu nurodyti greitosiomis bent vienu antru pavyzdžiu. Šiandien Lietuvoje kiekvienas pirmaeilis rašytojas, artėjas prie 60 metų, jau yra leidžiamas atskirais jo raštų pilnais tomiais. Sakysim, to ir to RAŠTAI, I tomas, II tomas ir t.t. Taip daroma visame kultūros pasaulyje. Išeivijoje per tą visą 40 metų išleista tokioj projekcijoj, tik Krėvės 6 raštų tomiai, Škėmos 3 raštų tomiai ir Brazai-

čio 5 raštų tomiai. O kiek mūsų tarpe yra tikrų visos lietuvių literatūros klasikų, kurie jau peršokę net per 70 metų. Jei neišleisim pilnus jų raštų tomus dabar, kas, kaip ir kada galės šitai padaryti? Čia man atkirsite: o kas skaitys? Ogi mes patys, artima ir tolima ateitis, neišskiriant šiandieninės Lietuvos.

Ir dar konkrečiau. Štai neseniai išeivijoje mirė tikras lietuvių literatūros šio laikotarpio klasikas Vincas Ramonas. Tik vieną jo knygą "Dulkės raudonam saulėleidy" dar galima nusipirkti. Visos kitos išspardutos. Ir kodėl dabar po autoriaus mirties savo dvasia jiems labai artimo autoriaus visus raštus, sakysim, trijuose tomuose frontininkai negalėtų išleisti ir paskleisti. Turi gi ir leidyklą, pavadintą "Į Laisvę Fondas lietuviškai kultūrai ugdyti". Taigi viskas labai gražiai sutampa.

Tik pats frontininkų žurnalas "Į Laisvę" mane vis nuliūdina, antrinėje savo antraštėje prisistatydamas vien "Politikos žurnalą". Man atrodo, supratingiau daro ir krikščionių demokratų "Tėvynės Sargas", ir liaudininkų "Varpas", ir tautininkų "Naujoji viltis", antrinėje antraštėje užrašydami, kad tai yra ir politikos, ir kultūros žurnalai. Klytumėt, jei galvotumėte, jog aš čia pasisakau prieš politiką! Anaip tol. Aš tik manau ir kartoju, kad politikas negali aplenkti kul-

KULTŪRINĖ REZISTENCIJA

Jos reiškimosi būdai. Pranašumai prieš politinę. Ar jai, kaip pagrindiniam lietuviybės išlaikymo ramsčiui, šiuo metu nepriklausytų pirmenybė?

POVILAS VAIČEKAUSKAS

Kalbant apie tautinę lietuvių rezistenciją dabartinei sovietinei, ateistinei - komunistinei okupacijai, tenka paminėti įvairias tos rezistencijos formas ir išraiškas. Tuo klausimu labai išsamiai yra pateikta daug medžiagos dr. Tomo Remeikio kapitaliniame veikle "Opposition to Soviets rule in Lithuania 1945 - 1980". Bet

tūros ir kultūrininkas politikos. Dėl šios pusiausvyros suardymo jau ne kartą istorijoje esame sunkiai nukentėję, praradę net valstybę, kai Didžioji Lietuvos Kunigaikštija rūpinosi vien tik politika, bet ne tautinės kultūros ugdymu.

Ir ačiū Dievui, kad frontininkai, konkrečioje savo veikloje nėra tokie trumparegiai. Jie yra ir politikos, ir kultūros žmonės. Tai liudija ir kasmetinė literatūros vakaro tradicija prie Pacifiko, tai liudija ir ši stovykla, pageidavusi kultūrinės temos paskaitos ir literatūros vakaro. Tegu ir toliau šitaip būna. Ir ne vien pas frontininkus, o visuotinai.

rezistencija apima ne tik lietuvių tautos kovą ir jos formas Lietuvoje, betgi ir išeivijoje plačiąją žodžio prasmę. Čia verta paminėti ir savotišką lietuvių išeiviją Sibire, jos rezistenciją, kurios liudininku buvau Sibiro konclageriuose, konkrečiai Vorkutos sukilimų — streikų seriją; kuri kartu su Karagandos ir Norilsko įvykiais pagaliau sulaužė lagerių sistemą; privertė sovietus persitvarkyti, paleido milijonus tremtinių ir kalinių, nors po 5-6 metų ji tapo dar žiauresnė ir rafinuotesnė. Visuose šiuose įvykiuose lietuviai kartu su vakarų ukrainiečiais nebuvo pasyvūs stebėtojai, bet vykdytojai, organizatoriai ir vadovai. Kodėl gi tik vakarų ukrainiečiai ir lietuviai?

Aišku, vystant pokalbį apie kultūrinę rezistenciją ir jos pranašumus prieš politinę, visas klausimas priklausys, iš kokio taško į visa tai žiūrėsime. Noriu į šį klausimą žvelgti iš teistinės filosofijos taško, krikščionišku, katalikišku požiūriu. Šia proga noriu prisiminti ir mūsų tautos vieną

žymiausių filosofų, prof. dr. Pranaš Kuraitį, pacituodamas keletą minčių iš jo skaitytų kultūros filosofijos paskaitų Kaune, Kunigų seminarijoje: “Mūsų gyvenimo aukščiausias požiūris ir principas yra suprasti, kad Dievas laisvai ir iš meilės sukūrė žmogų, tad, jeigu Dievas į žmogų prabilo laisvės ir meilės kalba, tai ir žmogus turi tuo pačiu atsiliepti — laisvai ir iš meilės”. Tai visos mūsų žmogiškos kultūros veiklos kertinis akmuo ir pagrindas. Dabartiniu laiku žmonijos gyvenimo procesas ir įvykiai dažnai būdavo apibrėžiami Jurgio Baltrušaičio žodžiais: “Dievo pasaulis dar nesukurtas, Dievo bažnyčia dar nepastatyta, tik išdalintas pilkas akmuo ir galia duota rankoms”. Prof. Kuraitis dažnai cituodavo ir Dostojevskio “Brolius Karamazovus”, ypač “Didžiojo Inkvizitoriaus” mintis, prasibraunančias į žmonijos elgsenos ir kultūros gelmes. Kristaus ir Inkvizitoriaus dialogas tebevyksta ir dabar: “Sakyk, kad šis akmuo pavirstų į duoną . . .” “Žmogus gyvas ne vien duona, bet ir žodžiu, kuris eina iš Dievo burnos”. “Aš visa Tau atiduosiu, jei parpuolęs ant žemės pagarbinsi mane” . . . “Vieną Viešpatį tegarbinsi ir jam vienam tetarnausi . . .

Šios paminėtos frazės, gal dalinai ir atsako į klausimą, kalbant apie Vorkutos kalinių streikus ir sukilimus, kodėl lietuviai ir vakarų ukrainiečiai buvo “spiritus movens”. Atsakymas būtų toks:

jie buvo labai panašūs vieni į kitus, nors kalbėjo skirtingomis kalbomis, panašūs savo ideologija, pasaulėžiūra, panašūs savo kovine patirtimi partizanuose prieš tą patį priešą, lietuviai ir vakarų ukrainiečiai — katalikai, nors pastarieji ir rytų apeigų. Lietuvių - ukrainiečių dainos savo grožiu išsiskyrė iš kitų tautų ir džiaugsmo, ir nelaimės, ir vargo konclageriuose. Abiejų tautų kaliniai - vergai vienodai suprato Sofoklo “Antigonos” Antigonos žodžius, pasakytus savo tėvui karaliui Edijui: “Aš nemylėčiau taip Tavęs, Tėve, jei nemylėčiau Dievo labiau negu Tave”. Parafrazuojant lietuvių ir ukrainiečių meilę tėvynei ir buvo: “Aš nemylėčiau taip tavęs, Tėvyne, jei Dievo nemylėčiau labiau negu Tave”.

Kai šiandien mūsų išeivijos spaudos puslapiuose vis dažnai pasigirsta verkšlenimai ir nusi-skundimai, kad, girdi, mes jau beveik žūstame, nykstame, o jau-noji karta susilieja su ja supančia aplinka, noriu pateikti konkrečių faktų, pavyzdžių, kad buvo ir žymiai blogiau, bet laimėjome. Tai įvykis prieš trisdešimt metų atgal, Sibiro platybėse. 1955 m. liepos viduryje, maždaug 18-25 dienomis, II-jame TEC ir ba-čiamajame lageryje, taip vadina-mame “Pirmam kilometre” Vor-kutoje. (II-sis TEC — tai milži-niška šiluminės elektrinės staty-ba anuomet šiaurinėje Vorku-

tos dalyje, atviroje tundroje). Reikia tik trupučiuką daugiau tikėjimo ir šventos ugnies. O buvo taip: II-jame TEC, viename Vorkutos energetikos statybos gigantų 1955 m. liepos mėn. streiką, o vėliau ir sukilimą, nutraukiant visus darbus ir kartu išvarant ir lagerio teritorijos prižiūrėtojus, įvykdė išimtinai lietuviai, prie kurių prisidėjo latviai ir estai, o vėliau ir vakarų ukrainiečiai. Buvo dvi to streiko - sukilimo bangos. Pirmoji banga buvo išimtinai lietuvių suorganizuota, pateikiant lagerio viršininkui reikalavimą paleisti į laisvę lietuvius, o taip pat estus ir latvius į savo gimtuosius kraštus. Pirmoji streiko - sukilimo banga buvo ypač sėkminga savo netikėtumu, gera organizacija ir, svarbiausia, panaudojant savotišką tarptautinę TSRS padėtį, tiek vidaus, tiek užsienio srityse. Chruščiovas, Bulganinas ir Žukovas liepos mėn. vyko į Šveicariją Ženevos pasitarimams, valdžia buvo išvykusi, todėl niekas nedrįso duoti įsakymo šaudyti, kaip kad buvo atsitikę 29-je šachtoje, Vorkutoje.

Kokia anatomija to lietuvių streiko ir sukilimo? Tai irgi savotiška išeivija Sibire: iš 3.5 - 4 tūkstančių kalinių, keli šimtai lietuvių. Padėtis beviltiška — 100%. Dar niekam nepavyko laimėti tokioje situacijoje. Ką jūs? — sakė rusai, palikit visas viltis ir sėdėkit. — Po spalio revoliucijos mes daug kartų bandėm, kaip ir

po II-jo pasaulinio karo. Šiaurės Uralo srityje vienam rusų pulkininkui, nuteistam 25 m. už patekimą vokiečių belaisvėn ir atsitiktinai pakliuvusiam į buvusio ginklo draugo vadovaujamą lagerį, ir jiems susitarus, buvo nuginkluotas sargybos kelių lagpunktas. "Traukėmės šiaurės Uralo kalnų link, siuntėm radijo bangomis S.O.S. amerikiečiams, tikėjomės per Šiaurės ledjūrą išvykti iš TSRS, tačiau Uralo kalnų papėdėje beveik visi buvom sunaikinti išmesto NKVD kariuomenės specialaus desanto, apsilikusio baltais maskuojančiais drabužiais; jį lydėjo helikopteriai ir vilkiniai šunys" — taip pasakojo vienas gyvas išlikusių karininkų, rusas iš Maskvos. "O dabar jūs, lietuviai, veltui bandot". Taigi tikrai aplinkybės buvo beviltiškos: dauguma kalinių nuteisti 25 metams katorgos, aplinkui automatais ginkluoti NKVD sargybiniai su vilkšunimis, dieną naktį apšviestos mus supančios spygliuotos vielos trigubos tvoros, kai kur su elektros srove, lagerio kampuose ir šonuose tradiciniai sovietų sistamai stebėjimo bokštai su kyšančiais iš jų kulkosvaidžių vamzdžiais ir galingais prožektoriais — vot, ir iš-eik iš ten, kad toks gudrus!

Niekas ten nešventė savo veiklos garbingų jubiliejų, nebuvo tostų ir šampano, nebuvo ir garsių kalbų — visi buvom alkani, apdriskę, įdubusiais skruostais, nebeskaičiavom ir dienų, nes

dažniausiai viešpatavo rūsti poliarinė naktis su savo pūgomis, rodos truksianti amžinai... Ir vis tik mes prasilažėm, pramušėm skylę geležinėje sovietinėje sistemoje, pro ją pliūptelėjo į laisvę lietuviai kaliniai, tremtiniai kartu su latviais, estais, ukrainiečiais, rečiau — rusais. Vien tik į Kauną 1956 m. grįžo virš 8 tūkstančių vyrų.

Ir kokie gi tada buvo esminiai elementai, suvaidinę mūsų pergalėje taip svarbų vaidmenį, kokie buvo ginklai? Tai buvo mūsų tikėjimas, kurį įskiepijo mūsų širdyse lietuvės motinos, kurių mažiųjų mūsų berniukų rankas vedžiojo darant pirmą kryžiaus ženklą, mūsų kapelionų ir kitų parapijų kunigų skelbiant tikėjimo tiesas, pasąmonėje išlikę ir krikščioniški pamokymai, pagarbai ir iš duonos pagaminti rožančiaus karoliukai.. . Mums tebeskambėjo Tautos himnas — Lietuva Tėvyne mūsų; šalis daugelio ir nelaisvėje išlikusių eilėraščių posmų, kuriuos mokėjome kaip poteriesius, su kuriais mes gyvenom, kentėjome, o kai kurie ir mirė. “Iš Tavo rankų, Dieve, gaunu savo rytą, Iš Tavo rankų ir šviesi darbų diena. Iš Tavo rankų man ir laimė, mano būtis, Ir praeitis ir dabartis ir rytdiena...”

Mūsų kultūrinis paveldėjimas iš nepriklausomos Lietuvos dienų, mūsų rašytojai, poetai Brazdžionis, Bradūnas, Kossu - Aleksandravičius, Putinas ir kiti, jų kūryba ir palikimas buvo su mu-

mis. Štai tada mes ir supratome: “jeigu turėsite tikėjimą, kaip garstyčios grūdą ir liepsite anam kalnui persikelti ir mestis į jūrą, ir jis ten mesis . . . Kodėl nepabandyti? “Kur du ar trys susirenka ir prašo Tėvą mano vardu, ten ir aš esu jų tarpe...” Tai ten taip ir buvo. Susirinkome gal 15 ar 20 jaunų vyrų, nors buvo ir vyresnio amžiaus, dauguma buvę partizanai, dar nešiojantys kai kurie kulkas savo kūne, studentai, vienas kunigas katalikas, kiti paprasti kaimo vaikinai, buvę po grindžio dalyviai ryšininkai kažkokioje džiovinimo patalpoje, barake . . . Būdinga buvo, kad širdyse degė kokia tai nematoma ugnis, iš daugelio akių švietė kažkokia tai entuziazmo šviesa. Prisimenu, mes visi meldėmės, maždaug taip prašėme: “Pavargę, Viešpatie, šitoj nelaimėj, vergijoj mūsų rankos ir kojos, mirties šešėliai kasdien persekioja, akys žvelgia į liūdną, beviltišką dabartį, visi mus apleido, užmiršo, mes vieni vieni savo dienose, — jei nori, Viešpatie, sugrąžink mus į tėvynę, kad dar galėtume prie Nemuno krantų suklupti prieš Tavo altorių, kaip sūnūs atklydėliai. . . Mes žinom, kad Tau viskas galima ... O jei ne, tai priimk mūsų šį žygį, kaip auką už mūsų tėvynę Lietuvą ...” Tyliai paniūniavome “Marija, Marija”, paspaudėm vieni kitiems rankas, pasibučiavome ir . . . išėjome gyventi arba mirti, kaip Dovydas prieš Galijotą ... Bet vis-

kas įvyko taip, kad mes laimėjom, nors dar daug turėjom pergryventi. XX-me partijos suvažiavime pasmerktas Stalino kultas, atsivėrė pragaro vartai, ir daugelio tautų kaliniai liko gyvi, nors dabar sovietinis režimas vėl sugrįžo į savo buvusias lagerines vėžes ir stilių, tik dar rafinuočiau, žiauriau ir klastingiau.

Praeities skaudi patirtis, verčiamus ir dabar dar daugiau dėmesio kreipti į mūsų brangiausią turtą, mūsų ideologiją, mūsų krikščionišką filosofiją, kuri, kaip mūsų kultūrinės veiklos pagrindas, vaidino ir tebevaidina lemiamą rolę. Kaip vieną svarbiausių lietuvių išeivijos uždavinių ir pareigų laikau būtinai išleisti dialektinio materializmo kritiką, kaip brošiūrą, prieinamą platesniems lietuvių sluoksniams tiek išeivijoje, tiek Lietuvoj. Ir toliau leisti A. Maceinos ir J. Girniaus veikalus. Tokios rūšies rezistencija kartais pranašesnė ir už politiką. Kad taip yra, rodo ir faktas, 1979 metais, sausio pradžioje Miestų statybos projektavimo instituto Kaune filialo techninių pasitarimų salės patalpose įvyko Lietuvos TSR mokslų akademijos viceprezidento Žukausko susitikimas su Kauno miesto inžinieriais ir architektais. Čia viceprez. pabrėžė, kad vienas iš Mokslų akademijos svarbiausių veiklos barų yra kova su Lietuvos katalikų bažnyčia, konkrečiai kova su neotomizmu. Kad reikalas esąs rimtas ir vienas iš svar-

biausių dabartiniu momentu, rodo ir TSRS vyriausybės Maskvoje specialus dėmesys, nes visoje Sovietų imperijoje tik vakarinei jos daliai, t. y., Lietuvai yra skiriamos milžiniškos lėšos, specialiai iš centrinio biudžeto, sudaryti smogiamąją filosofinę mokslininkų grupę kovai su neotomistine filosofija ir jos pasekėjais. Čia viceprez. suminėjo ir tos brigados narių pavardes: B. Kuzmickas, A. Gaidys, A. Katalynas, P. Katinaitė, V. Kazakevičius ir kiti.

Okupantui, mūsų tėvynės Lietuvos laisvės uzurpatoriui, Maskvai nei šilta, nei šalta bus, jei mes vien tik šoksim Kalvelį ar Blezdingėlę. Jie sakys, ir toliau šokit iki iškritimo. Bet tokie leidiniai, kaip 36 tomų išeivijoje išleista Lietuvių enciklopedija, kaip Maceinos ir Girniaus veikalai, "Aidai", "Draugo" kultūrinis priedas, Remeikio "Opposition to Soviet rule in Lithuania 1945 - 80", Kaslo straipsniai ir knygos ir pan. dalykai turi kitokią politiniai - kultūrinę prasmę. Rimta rezistencija yra parašytos ir išleistos mūsų buvusių kalinių ir tremtinių knygos, jų prisiminimai, jų susitikimai su išeivija. Tai efektingas sovietų veido demaskavimas. Daug didesnio efekto galima būtų susilaukti išeinant su mūsų tautos pavergimo problema į plačią pasaulinę visuomenę. Čia efektingai ir žaibiškai veikia kun. Pugevičiaus leidžia-

ma LKB kronika sąsiuviniais, brošiūromis ir dalinama New Yorko diplomatams ir kt. valstybių spaudai. Svarbų vaidmenį atlieka ir LKB Kronika, leidžiama tomiais įvairiomis kalbomis. Ja naudojasi mokslininkai, mokslo institucijos, bibliotekos, vyskupai. Tie tomiai, lyg uždelsto veikimo minos demaskuoja konkretų, šiuolaikinį sovietų gyvenimą, jų priespaudą tikinčiųjų atžvilgiu, nuplėšia “sovietinės demokratijos” aureolę. Ypač reikšmingi ispanų kalba tomiai, skirti Pietų Amerikai. LKB Kronika tomiais yra pasiųsta

angliškai kalbantiems 1271 vyskupui, 1069 vyskupams ispanų kalba, 590 vyskupams prancūzų kalba ir kt., viso 2930 vyskupų ir kitų institucijų. Gaila, kad Lietuvių Fondas teskyrė tik daugiau simbolinę 1000 dolerių paramą tokiam svarbiam reikalui. Čia ne kun. Kuzminsko ar kun. Pugevičiaus reikalas, čia visos lietuvių išeivijos pareiga. Tai šita prasme, sakyčiau, kad kultūrinė rezistencija tokio pobūdžio kartais yra pranašesnė už politinę, nors jos vienos neužtenka — reikia ir politinės.



LFB studijų ir poilsio savaitės 1985 m. Dainavoje simpoziumo dalyviai: kalba dr. K. Ėringis, sėdi iš k.: Povilas Vaičekas, Vytautas Volertas ir Algis Raulinaitis. Nuotr. Vytauto Maželio

JIE ŠVYTURIAIS PER AMŽIUS BŪNA

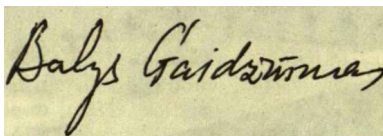
Dēkojam tau, gimtoji žeme,
Už duonos riekę, jos saldumui
Iš ten ir šiandien viltį semiam,
Kuri kelionėje nežūna.

Dēkojame už kalbą, dainų,
Piliakalnio legendos grožį,
Už tą rodyklę laisvėn einant,
Kurį pats Dievas mums išdrožė.

Dēkojam dangui, saulės šviesai
Už savanorių laisvės kirtį.
Už seserį, už brolio tiesų.
Už drąsą kovoje numirti.

Dēkojam už tėvų stiprybę,
Už vaiko žingsnį tvirtą,
Už tėviškės namus, tėvynę,
Už keliančius šviesos žibintą.

Dēkojam tiems, kurie nelinksta,
Kurie kovoj didvyriais žūna —
Jie laisvės spinduliais pavirsta
Ir švyturiais per amžius būna.

A photograph of a handwritten signature in black ink on a light-colored, slightly textured paper. The signature is written in a cursive, flowing style and reads "Balys Gaidzūnas".

1985 vasario 6

“ESU PARTIZANAS, REMIU KIEKVIENĄ BIČIULĮ KOVOTOJĄ”

Lietuvio diplomato karjeros kelias. Efektinga tarnyba Amerikai ir Lietuvai. Mūsų išeivijos problemos. Rezistencija Krašte ir Išeivijoje

1985 birželio 10 d. Vytautui Antanui Dambravai sukako 65 metai amžiaus, o nuo pirmosios Lietuvos okupacijos dienos, 1940 birželio 15, prasidėjo jo ir rezistencinė veikla, kuri, tolydžio stiprėdama, tebesitęsia iki Šios dienos. Tų sukakčių proga “Į Laisvę” bendradarbis Juozas Kojelis su bičiuliu Vytautu padarė pasikalbėjimą.

Daktare Vytautai, esi išsilavinęs Amerikoje, pažįsti menus, mėgsti literatūrą ir poeziją; Tavo paties sukurti beletristiniai gabalai pasirodo spaudoje, — taigi gimęs kultūrai. Bet pasukai į diplomatiją. Kas paakino tą kelią pasirinkti?

— Mielas Juozai, visi mes esame gimę kultūrai. Kultūrinis nusiteikimas slypi pačioje žmogaus prigimtyje. Kiekvienas žmogus stengiasi išsilaikyti pasaulyje, nori save išreikšti. Žmogiškoji kūryba reiškiasi kiekviename asmenyje, nors kūrybinis nusiteikimo laipsnis yra labai nevienodas — lygiai, kaip labai nevienodi rezultatai viršinių išdavų bei jų organizacijos prasme.

Tokiu būdu ir aš, kaip ir visi kiti, turbūt gimiau kūrybai, nors mano pasirinktoji profesija buvo teisė ir su ja neišvengiamai susiję politiniai ir valstybės mokslai. Teisės mokslų fakultetą baigiau Vilniaus universitete. Po to kandidatavau Vilniaus Apygardos teisme ir ėjau apylinkės teisėjo

pareigas Vilniaus Apylinkės teisme. Tremty, Austrijoje, baigiau Leopold Franzens universitetą Innsbrucke teisės ir valstybės mokslų fakultete daktaro laipsniu, o New Yorke išklausiau visą man paskirtą kursą (trisdešimt semestrinių valandų), laikiau egzaminus ir pradėjau ruošti disertaciją PhD laipsniui tarptautinės teisės srityje apie nešališkumą tarptautinėje teisėje. Perkėlus Amerikos Balsą iš New Yorko į Washingtoną, šio plano nebevykdžiau, nes tam ir reikalo nebuvo.

Į diplomatinę tarnybą mane pastūmėjo noras ir susidariusios sąlygos. Amerikos Balse mane stipriai vertino amerikiečiai pirma pasiūlydami Amerikos Balso Specialių Įvykių Tarnybos viršininko pareigas Europoje (Munchene), po to Washingtono, kviesdami vadovauti Amerikos Balso produkcijai Lotynų Amerikos skyriuje didelių politinių krizių metu (Bay of Pigs, Kubos raketų krizė, Kennedy mirtis, vėliau kri-

zė Domininkonų respublikoje), kada transliacijos buvo siunčiamos dieną ir naktį, be sustojimo. Pavyko ir čia. Paskyrimas po paskyrimo, kraštas po krašto ir, Jungtinių Amerikos Valstybių Informacijos Agentūrai pristačius, turėjau laimės, Senatui sutinkant ir pritariant, būti valstybės sekretoriaus ir JAV prezidento patvirtintas diplomatinei karjerai. Ją baigiau, sulaukęs 60 metų amžiaus kaip to reikalavo užsienio tarnybos nuostatai.

Buvo balsų, skelbusių, jog aš esu gimęs diplomatijai. Prisimenu, dar gimnazijos laikais, mano amžinos atminties mokytojas kun. Jonas Steponavičius, pasivaikščiodamas su manimi, duodavo man diplomatiją liečiančius klausimus ir su misteriška šypsena klausydavosi mano gimnazistškų atsakymų. Prisimena kitas juokas: pirmajame fakulteto kurse buvau studentų pramintas „diplomatu“ (turėjau kunigo Stasio Masilionio padovanotą liuksusinį odos portfelį). Kas mane nustebino, tai kad jau tremtyje buvęs mano dekanas prof. Stasys Žymantas sakė, jog profesorių grupė Vilniaus universitete buvo nužiūrėję kelis studentus, jų tarpe ir mane, užsienio tarnybai ateities laisvoje Lietuvoje. Ši žinia jaudinančiai šildė mano širdį.

Nežiūrint to, nesiginsiu turim, palinkimu muzikai, teatrui, menui ir literatūrai. Todėl ir lankiau Vytauto Didžiojo universitete Al-

girdo Jakševičiaus vadovaujamą teatro studiją ir rež. Romualdo Juknevičiaus vedamą Aukštesniąją Vaidybos Meno studiją Vilniuje. Taip pat mokiausi Vilniaus Muzikos mokykloje ir Muzikos akademijoje — Mozarteum — Salzburge, Austrijoje. Tai dariau ne norėdamas tapti profesionalu (Vilniaus Muzikos mokyklos vadovybė buvo tuo nusivylusi), kiek norėdamas save išprusinti — tapti kultūringesnių; suprasti ne tik kas vyksta teatro scenoje ar orkestro estradoje, bet suprasti sceninę tiesą, kodėl taip darosi, ir nepasitenkinti įprastu nuomonų svaidymu: tas man patinka, o tas ne. Rūpėjo man rasti atsakymą: kodėl. Gal dėl to ir Lotynų Amerikos skyriuje kolegos prodcueriai ir režisieriai mane mėgo vadinti „Mr. Why“. Juokaudamas jiems sakydavau: gali prie mikrofono bliauti šveicarų karve, pasakyk man tiktai kodėl.

Palinkimas į muziką buvo labai stiprus tėvų ir mano paties šeimose. Vyriausias sūnus Gintaras, irgi teisės mokslų daktaras, dirbęs Veteranų Administracijos Apeliacinėje taryboje, dar Dartmouth College buvo įdainavęs plokšteles; Linas, baigęs istoriją ir valstybės mokslus, koncertuoja klasine gitara; Vytis groja klarinetu, o anglų kalbą ir švietimą baigęs jauniausias — Marijus Aras — populiarių kompozicijų konkurse visoje Amerikoje iš tūkstančių laimėjo antrąją vietą. Ma-

mytė — pianistė. Mano tėvelis buvo kompozitoriaus Juozo Naujalio mokinyš ir jau vargonuodavo Kauno katedroje. Kaip matai, dar tik pirmas klausimas, o jau visas šeimos paslaptis išpasakojau. Gyvenime betgi niekados nesigailėjau tokio dvilypio išsilavinimo.

Ar esant Amerikos užsienio tarnyboje galima pasitarnauti Lietuvos laisvės reikalui?

— Be abejo, kad galima. Ir vidaus, ir užsienio tarnyboje, kur aukšto rango pareigūnai dažnai turi kone visišką laisvę. Tik ne visi nori (ne visi gal ir gali), o kai kas ir prisibijo “kenkti” savo karjerai. Tai truputį gėdinga baugštumo žymė. Mes, lietuviai, esame pernelyg atsargūs nepakenkti kitiems ir sau, tad vengiame kartais net ir mažiausios nekalto rizikos. Budri akis pastebi ir išnaudoja galimybes ne tik pasitarnauti, bet, suradus tinkamą formą; ir aktyviai kovoti už Lietuvos ir kitų pavergtų kraštų reikalą. Reikia tiktai žinoti kur, kada, kaip ir, jei įmanoma, turėti gerus sąjungininkus. Reikia, žinoma, pilietinės drąsos, kuri, protingai naudojama, padeda, o ne kenkia.

Kuriose valstybėse esi rezidavęs ir kokias pareigas ėjęs?

— Pirmos pareigos, laikinai (gal techniškai) surištos su užsienio tarnyba, buvo Muencheno Radijo centras (1955 - 1960), kur pradžioje buvau Amerikos Balso lietuviškos programos redaktori-

rius, o vėliau — Specialių Įvykių tarnybos viršininkas Europoje. Tuo metu teko pažinti visą eilę svarbių pokarinio pasaulio asmenybių: Fed. Vokietijos kancelerį Konradą Adenauerį, prezidentą Heinrich Luebke, užs. reik. ministrą Heinrich von Brentano, britų ex premjerą Clement Atlee, Kanados premjerą John Diefenbaker, Austrijos premjerą Leopold Figl; kardinolus Piazza ir Mimi; dirigentus Bernstein, Dorati, Mitropoulos; dainininkes Leotyne Price, Beverly Sills, Rišę Stevens, Regina Resnik; filmų aktorius Mario Lanza, Richard Widmark, Ruth Roman, Magda Schneider, Romy Schneider ir daugelį kitų politinio ir kultūrinio gyvenimo įžymių.

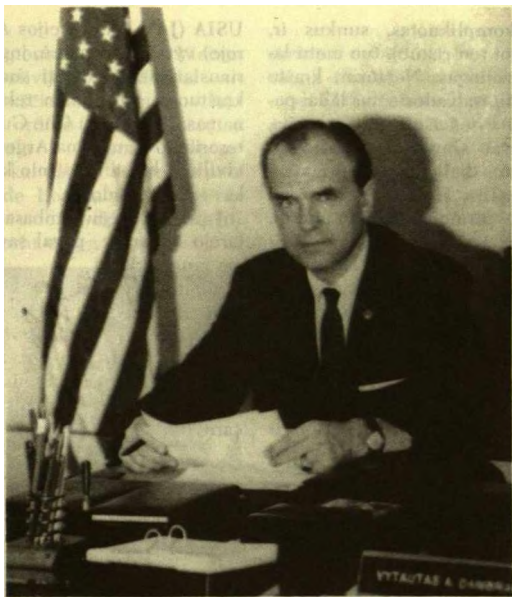
Įstojus į diplomatinės tarnybos rezervą; vyko didelės diskusijos, kur mane siųsti: atgal į Vokietiją, į San Paulo, Rio de Janeiro, ar į Congo, į Vietnamą? Prezidentui Johnsonui įsakius duoti pirmenybę Vietnamui, blokuojant kitus paskyrimus, buvau pasiūstas ir aš į Saigoną užsienio tarnybos “krikštui”. Ten vadovavau “mažajam Amerikos Balsui”, išplėsdamas programas net iki 27 kalbų. Taip pat, kiek leido laikas, dirbau “fast media” srity ir psichologinėse operacijose. Ambasados ministrui Zorthian paprašius man prailginti tarnybos laiką ir dirbti patarėju specialioms daliniams (green berets), to įdomaus ir gundančio paskyrimo at-



Paryžius: Dr. Dambrava įrašo pasikalbėjimą su Vakarų Vokietijos kancleriu Konradu Adenaueriu NATO viršūnių konferencijos proga. Pažymėtina — šis buvo vienintelis kanclerio duotas pasikalbėjimas visos konferencijos metu (1958).

sisakiau, nutardamas nebepasilikti antram pusantrų metų tarnybos laikotarpiui. Priminsiu, kad kelis kartus per savaitę Salgono universitete dėščiau vokiečių kalbą (darbas su Vietnamo studentais buvo vien malonumas, ir aš labai gailėjausi ši “laisvalaikio” darbą universitete palikti). Buvau perkeltas į kitą pasaulio dalį — aukščiausią pasauly sostinę La Paz Bolivijoje attaché pareigoms ambasadoje.

Po to sekė paskyrimas konsulu į šeštą ir septingą didumu pasaulyje Amerikos generalinį konsulatą Monterrey, Meksikoje (dvylikos konsulų sąrašė buvau rangų antrasis); ten (po kitų egzaminų) atėjo kvietimas, o vėliau formalus paskyrimas tapti karjeros diplomatu. Iš ten gavau riebų paskyrimą į Buenos Aires “Public Affairs” (viešosios diplomatijos) krašto vicedirektorium, vėliau ėjau krašto direktoriaus pareigas.



Monterrey: Amerikos konsulas dr. Dambrava
savo darbo kabinete (1961)

Tais pačiais titulais buvau perkeltas į Caracas, Venezuelą, kur, Washingtonui leidus, pasirinkau tikrai milžinišką kultūros ir švietimo programą, drauge mažiausia pusę laiko eidamas ir krašto direktoriaus pareigas. Paskyrimas buvo perkrautas darbu, bet šiaip malonus ir lengvas. Caracase gavau galbūt geriausią pasiūlymą kitam postui: priimti naujai įsteigtą pirmąją Lotynų Amerikoje poziciją vykti į Brazilijos sostinę, Brazilia, eiti ministro - pa-

tarėjo pareigas kultūros ir švietimo srityje. Apgailestaudamas turėjau šio paskyrimo atsisakyti, nors buvau vienintelis Washingtono jau patvirtintas kandidatas. Dėl asmeniškų aplinkybių turėjau būti arčiau JAV. Tada man buvo pasiūlytas "public affairs" direktoriatas karo ir terorizmo nusiaubtame El Salvadore. Tapau ambasados dešiniąja ranka (pagal rangą buvau antrasis ambasadoje — oficialus ambasados "spokesman"). Paskyrimas pasirodė įdo-

mus, komplikuoatas, sunkus ir, siaučiant terorizmui, tuo metu labai pavojingas. Nežiūrint krašto nelaimių, salvadoriečius labai pamėgau. Prieš išeinant į pensiją, dar buvau siunčiamas krašto direktoriaus keliems mėnesiams į Tegucigalpą Hondūre (politiškai kritišku pirmųjų rinkimų metu), o tik ką išėjus į pensiją — sutikau vykti specialiai kultūrinei misijai į Tolimuosius Rytus (Filipinus, Malajus ir Singapūrą). Tarnybos metais buvau siunčiamas į NATO Paryžiuje, SEATO Maniloje ir Guam viršūnių konferencijas.

Valstybės departamente ir

USIA (JAV Informacijos Agentūroje) vyravo nuomonė, jog aš geriausiai mėgau dirbti sunkiuose kraštuose, todėl man teko Vietnamas, Bolivija su Che Guevarra, terorizmo siaubiama Argentina ir civilinio bei teroristinio karo auka — El Salvadoras.

Į pensiją išėjau ambasados patarėjo laipsnyje, pagal savo turimą rangą (klasę).

Žinome, kad savo ir kitų valstybių vyriausybių esi apdovanotas įvairiais žymenimis. Gal smulkiau apie tai pasakytum?

— Esu buvęs penkis kartus apdovanotas JAV vyriausybės už tarnybinius nuopelnus (du kart



Vietnamas: Dr. Dambrava specialių dalinių (Green Berrets) stovykloje, Vietkongo užpildinėjamoje teritorijoje (krašto viduje), ruošiasi aplankyti netoli esančią šiaurės korėjiečių atbėgėlių stovyklą. Į dešimties kilometrų atstume buvusią stovyklą lydėjo pilnai ginkluotas specialių pajėgų (Special forces) 30 vyrų būrys (1967).

Washingtonė ir tris kart Vietnamė). Bolivijos prezidentas suteikė aukščiausią to krašto — Andų Aro ordino riterio laipsnį, o Venezuela — Simono Bolivaro medalį, kai valstybės prezidentas Diego de Lozada įteikė ordiną. Garbės žymenų, diplomų ir raštų forma turiu visą galybę.



La Paz: Dr. Dambrava priėmimo pas Bolivijos prez. den. Rene Barrientos. Viduryje Radio "Fides" ir Nacionalinės žinių agentūros dir. kun. Jose Gramunt, S J. (1968)

Verta suminėti, kad ir mano vadovauti departamentai buvo pristatyti garbės žymenims. Čia tenka suminėti vėl Washingtoną, Vietnamą, Boliviją ir Venezuelą; Baigdamas diplomatinę karjerą, vėl buvau net keliais būdais išskirtinai pagerbtas.

Teko girdėti, kad būdamas JAV diplomatinėje tarnyboje E Salvadore 1979 metais suruošei Va-

sario 16 minėjimą. Kas ten dalyvavo? Ar ten gyvena lietuviai?

— EI Salvadore lietuvių nėra, nors vienu metu ten dirbo bendrovės atsiųstas inž. Keblinskas su šeima. Mano surengti metiniai minėjimai buvo privataus pobūdžio, nors nieko nėra privataus, kai jį ruošia oficialus asmuo.

Gerau atsimenu 1979 metų Vasario 16. Tą šventę minėjau savo rezidencijoje, o po to — ištaigingoje svetainėje. Minėjime, iškilmingame posėdyje, dalyvavo ne tik sveikinimo žodį taręs mano ambasadorius Frank J. Devine, bet taip pat vyskupas Marcos Rene Revalo (dabar Vyskupų Konferencijos pirmininkas), Peru ambasadorius Adelmo Risi, arkivyskupijos generalvikaras mons. Riccardo Uri oste, generalinis televizijos direktorius, svarbiųjų dienraščių ir katalikiško savaitraščio redaktoriai ir kiti man artimi asmenys. Minėjime dalyvavo ir mane savo aplankymu pradžiuginęs inž. Antanas Rudis iš Chikagos.

1980 metais šv. Kazimiero šventė (mano mamytės mirties metinės) buvo švenčiama, aukojant mišias tuo pačiu metu San Salvadore (mano rezidencijoje mišias laikė vyskupas Revalo) ir nunciatūroje Gvatemalos mieste (ten mišias celebravo nuncijus E. Gerada).

Karjeros metu labai daug mane pažinusių svarbių asmenybių kiekviena proga prašė medžiagos



Asuncion: Dr. Dambrava veda akademinį radijo seminarą Katalikų universitete Paragvajuje (1969)

apie Lietuvą, o spaudoje gaudė retkarčiais mano parašomus straipsnius ir juos plačiai komentavo. Nelaimė, kad ispanų kalba rašytų knygų ar tinkamų reprezentacinių leidinių apie Lietuvą nebuvo. Tai reikėjo imtis „naminio“ būdo: paruošti apybraižas apie istorinę Lietuvą ir dabartinį jos likimą bei lietuvių darbą ir kovą Lietuvai išlaisvinti.

Ar Amerikos diplomatijos kelyje jautei lietuvių visuomenės užnugarį?

— Organizuotos lietuvių visuomenės užnugario nejaučiau ir neturėjau. Tačiau nuolat jutau moralinę paramą iš visos eilės pavienių asmenų; jų išvardinti ne-

siimsiu, kad kurio nors brangaus vardo neišleisčiau. Suminėsiu, kad jų tarpe labai stipriai figūravo prof. dr. Zenonas Ivinskis, prof. Stasys Žymantas, prof. Juozas Brazaitis, prelatas dr. Jonas Aviža, kun. dr. Tomas Žiūraitis, OP, kun. Juozas Čekavičius ir daugelis kitų. Jų tarpe esi ir Tu, mano mielas Juozai.

Ar toks užnugaris reikalingas?

— Aišku, kad yra naudingas. Jei būčiau turėjęs stiprų politinį - JAV partinį užnugarį — ko gero būčiau buvęs paskirtas ambasadoriumi. Poroje kraštų aukščiausieji vyriausybės pareigūnai ir įtakingiausios krašto asmenybės reiškė pageidavimą, kad aš į tą

kraštą grįščiau ambasadoriumi. Klausytis tokių kalbų, čia pat esant ambasados vadovybei, būdavo kiek nepatogu, bet tas parodo, kad ne tik JAV, bet ir vyriausybės tų kraštų, kuriuose dirbau, mane vertino. Daugiausia galbūt vertino už tai, kad aš bu-

vau “kitoks” amerikietis, su pasididžiavimu pabrėžęs savo lietuviškąją kilmę. Tas padėdavo man išspręsti problemas, kurių mano kolegos nepajėgdavo.

Tačiau, priešingai, išsilaikymui tarnyboje lietuviškas užnugaris nebuvo svarbus. Darbe visa lė-



Caracas: Amerikos ambasadorius George W. Landau ir ponis vakarienės proga pristato dr. Dambravą NATO Atlanto srities vyriausiam sąjungininkų karinių pajėgų vadui admirolui Wesley McDonald (1984)



Caracas: Dr. Dambraiva įteikia Caracas arkivyskupui kard. Jose Ali Lebrun antrąją jo parašytos „San Casimiro“ knygos laidą ir jubiliejinį šv. Kazimiero medalį. Šiai laidai įvadą parašė kardinolas (1985)

mė kietas darbas, sugebėjimas vadovauti, egzekutyvinis talentas, asmenybė, kontaktai ir orientacija kartais labai sunkiose ir komplikuotose situacijose.

Būtų pats laikas lietuviams pasimokyti iš žydų ar arabų — daugiau remti savo kraujo žmones. Mūsų tarpe nesusipratimas, kuklumas, o kartais ir pavydo kipšiukas diktuoja priešingą laikyseną: žiūrėti ir laukti, ar kas nors kur nors sprando nenusisuks. Kalbu apie išimtis, bet tendencija yra nekritišioniška. Ir šiandien yra visa eilė gabių lietuvių „strategiškose“ vietose — galėčiau čia suminėti Tavo sūnų Liną, dirbantį Baltuose Rūmuose. Mano linkėjimas, kad lietuviai im-

tųsi iniciatyvos žodžiu ir raštu pripažinti ir jiems padėti, kad jie, tvirtindamiesi savo pareigose, galėtų efektyviau pasitarnauti lietuviams ir pačiai Lietuvai. Tokia parama būtų jiems paskatinimas.

Su Amerikos diplomatinio pasu lankeisi pavergtoje Lietuvoje. Kokius įspūdžius ten patyrei?

— Kelionė į Lietuvą ir pasimatymas po 36 metų su savo mamyte, sesyte ir trim broliukais, Sibiro tremtiniais, buvo pati brangiausia Dievo dovana mano gyvenime. Buvau vienintelis šeimos narys, kuris trėmimų dienos apyaušry buvau ne Utenoje, kur mes gyvenome, o Vilniuje, kur aš studijavau. Taip aš išvengiau jų likimo. Mane žavėte žavėjo, kad karo įvykių kadaise nutrauktas šeimos dialogas minučių bėgyje buvo tęsiamas toliau, lyg ilgų ir sunkių vargo ir kančios metų nebūtų buvę. Nieko svarbaus mūsų šeimoje nebuvo prarasta, pirmiausia gi — Dievo, tėvynės ir tarpusavio meilės. Tai buvo tikrai žemiškas stebuklas. Apgailestavome drauge, kad nė aštuoniems mėnesiams nepraėjus po ištrėmimo Baisųjį Birželį, Sibire plaučių uždegimu mirė tėvelis, ir niekas nežinojo, kur liko jo kapas. . .

Susitikimą su namiškiais kiek trukdė tasai diplomatinis pasas ir „diplomatinė misija“, kuriai mane siuntė Valstybės departamentas į Sovietų Sąjungą, į Maskvą ir Leningradą; į Maskvą ne-skridau. Nors man Lietuvoje re-

žimo atstovas sakė, kad aš esu Vilniuje sutinkamas ne kaip diplomatas, o kaip "Vytautas, grįžęs į savo miestą — Vilnių" (visa tai mane maloniai kuto), vis dėlto režimo pareigūnai nutarė tiesti raudoną kilimą: pasiūlyti automobilį drauge su namiškiais vaikystės vietoms aplankyti. Tuo nepasinaudojau, nei gausiai siūlomomis vaišėmis. Aplankiau Vilniaus universitetą (aukštai ant sienos universiteto bibliotekoje dar tebėra nupieštas Kristaus atvaizdas), puikius teatro rūmus ir Šv. Petro ir Povilo bažnyčią, kur ilsisi šventieji karalaičio Kazimiero palaikai. Visų kitų gundymų norėjau išvengti ir turėjau užsispyrusiai įtikinėti, jog mano vienintelis noras yra pabūti valandėlę ilgiau su sovietinio "rojaus" aukomis — mano brangiausiais asmenimis — ir išsiverkti, apsikabinus tiek iškentėjusią mamytę, kuri atrodė laki ir žvali, kaip stirna, o mirė šv. Kazimierą dieną, nė trims mėnesiams nepraėjus po mano atsilankymo. Turėjo 79 metus.

Jei įdomu, ar buvo režimo agentų sekami, atsakyčiau, kad kas buvo tikrai sekamas, tai mane iš Leningrado atlydėjęs vicekonsulas. Ne tik sekamas, bet ir provokuojamas. Detalių norėčiau šiame pasikalbėjime išvengti.

Išvažiuodamas susidariau stiprų įspūdį, kad okupacija, deportacijos ir tebesitęsianti priespauda mano šeimos narių ir sutiktųjų lietuvių dvasios nepalaužė —

palaužė jų sveikatą; Gaila buvo palikti juos, gruodžio aštuntos vakare, mums drauge atšventus ankstyvas Kūčias ir gavus Mamytės palaiminimą, labai gaila. Juk mūsų vieta yra ne saugioje ir liuksusinėje tremtyje, bet kad ir vargingoje savo tėvynėje.

Nesenai savo straipsnyje "Į Laisvę" palietei daugybę lietuviškų aktualijų: darbų ir garbę, politikų ir rezistencijų, Lietuvių Bendruomenę, Vlišką ir Lietuvių Frontą, veiksmus ir tarinius ir privačių iniciatyvų, JAV ir SSSR, Helsinkio susitarimus ir jų interpretacijas, nekalbant apie puikią Venezuelos lietuviškos veiklos informaciją. Nevisi tiesmukiškų kalbų, kad ir iš širdies plaukiančių, mėgsta. Mūsų rezistencinės veiklos negerovės norima dengti tokiais argumentais: veiksmų vadovybių žmonės negauna atlyginimo ir kritika nereikia džiuginti Lietuvos okupanto. Ar tokiai argumentacijai pritarti?

— Atmetu kritiką dėl kritikos, kritiką vien griauti, nekalbant apie asmenišką pobūdžio pašaipas, ar net šmeižtus. Galvoju, kad mano kritika buvo pozityvi. Neturėjau mažiausios minties ką nors pastumti ar užgauti. Kalbėjau apie ydas, stambias negeroves, drauge su skaitytoju ieškodamas kelių ir išeities joms pašalinti. Jei dabar kai kurie nemažai padarome, tad kiek padarytume, jei visi veiktume sutartinai. Ir kaip suprasti, ką begalvoti,

kai veiklos vežimą ne stumia, o kartais stabdo vadinamieji veiksniai, kurie tvarkosi, lyg jie valdytų savo dvarą. Noras rezistencinės veiklos negeroves dengti aiškinimu, esą veiksmų vadovybių žmonės negauna atlyginimo, yra nerimtas — net užgaulus idealistinės dvasios žmonėms, kurie gyvenimą aukoja, atlyginimo ar garbės minties neprileisdami. Jie yra labiausiai mūsų pagarbos nusipelnę asmenys.

Sutinku, kad neigiama kritika, pajuoka ar, gink Dieve, šmeižtais nereikia džiuginti okupanto (kas taip daro, yra begėdis), bet tie, kurie sunkiausiomis sąlygomis sugeba kurti ir statyti — jie turi teisę keisti, kas sena, atgyvenę ir supuvę — ir valyti, kas purvina. Nebijokime, okupantas nesidžiaugs, kai grupių ar pavienių asmenų darbu ir prakaitu kyla nauji lietuviškos veiklos pastatai, kai bus užkariautos naujos, stipresnės lietuvių pozicijos, padaryta didesnė įtaka ir kai ką svarbesnio ar labai svarbaus laimėsime Lietuvos labui. Tas tikrai širšina okupantą, o džiugina mus pačius.

Lygiai man niekad nebus suprantama, kaip gali atsirasti lietuvių, galvojančių, kad jie, pataikaudami okupantui ir kritikuodami vertingas tremties lietuvių pastangas, mano atlieką dorą darbą ir tariasi patys esą neliečiami, taigi už kritikos ribų. Taip pat nemanau, kad ir geros valios lietuvių nesugebėjimas, nemokšiš-

kumas, asmeninė garbė ir ambicijos, nerangumas ir viso pikto motina puikybė taip pat turi būti palikti už kritikos ribų. Tremties lietuvių veiklos pastatas, veiksniai ar neveiksniai, yra visų lietuvių nuosavybė ir visų kolektyvinė atsakomybė.

Ar yra koks skirtumas tarp politikos ir rezistencijos? Yra besigailinčių prof. Brazaičio, kad nuo 1940 jo plunksna ir žodis tarnavęs ne kultūrai, bet politikai. Ar iš tikro taip buvo?

— Pradėkime nuo terminų. Politika plačiąja prasme yra kiekviena veikla, nukreipta pirmoje eilėje į valdžios ir galios vertybes. Šia prasme galime kalbėti apie bet kurios veiklos politinius motyvus ar sprendimus, priešpastatant juos humaniškiems kultūriniais, religiniais ir kitokiems motyvams. Rezistencija reiškia priešinimąsi fizinėje srityje ir atsparumą dvasinėje — nusiteikimą neprisiimti svetimos valios, jos nevykdyti, priešintis jai ignoravimu ar veiksmu. Tai yra kovos rūšis. Politinėje srityje rezistencija yra pavergto krašto gyventojų pasipriešinimas pavergėjui. Okupuotame krašte rezistencija vadinama pagrindžiu. Kiekviena rezistencija turi politinius siekius ne tik okupantą pašalinti, bet ir turėti įtakos išlaisvinto krašto ateities vaizdai.

Prof. Juozas Brazaitis buvo rezistentas iki savo sielos gelmių. Atėjus pasipriešinimo ir kovos valandai, tokiu gyveno, tokiu ir mi-

rė: jis turėjo minty ir širdy okupanto pašalinimą ir išlaisvinto krašto viziją pilnutinėje demokratijoje.

Be reikalo gailimasi prof. Brazaičio, kaip minite, kad nuo 1940 metų jo plunksna ir žodis tarnavęs ne kultūrai, bet politikai. Iš tiesų, toji plunksna tarnavo rezistencijai, kuri nei kultūrinio, nei politinio elemento neišjungia. Giliai jausdamas Lietuvai padarytą žalą, jis, neatsisakydamas tarnybos kultūrai, drąsiai ėjo rezistencijos keliu — taip, kaip ir visa eilė kitų iškilių lietuvių. Ir politinė rezistencijos bazė jam buvo kultūra; virš visa ko jis buvo kovojantis humanistas.

Jei yra kultūros politika, yra ir politikos kultūra. Galbūt visa nelaimė, kad mūsų tremties politikoje trūksta kultūros. Man, kaip ir daugeliui, buvo graudu, kad prof. Brazaitis savo talentą degino “Darbininke” už mizerną atlyginimą; Reikia kaltinti tuolaitinius veiksmus, kurie nesistengė ir nesiteikė sudaryti jam minimalių sąlygų dirbti rezistencinį darbą — žodžiu ir plunksna. Jisai buvo kritikuojamas ir ujamas tų, kurie lengvai duoda sau teisę mestis į politiką — tų, kurie gilaus proto ir kultūringo žmogaus pernešti negali. Negalėjo pernešti, nes negalėjo jam prilygti. Jei prof. Brazaičio palikimas yra neįkainojamos vertės, tai mūsų visų ir ypačiai mūsų piniginių veiksmų kaltė, kad jis neturėjo sąlygų palikti daug daugiau —

gal net pagyventi daug ilgiau. Jo kalibro vyresnės kartos žmonių liko nedaug: prof. dr. Antanas Maceina, prof. dr. Adolfas Damušis ir maža saujelė kitų. Branginkime juos! Ginkime juos nuo pikto niekinimo, kurį, pavyzdžiui, “Akiračiuose” turėjo pakęsti dr. Damušis. Dar sunkiau tokį dalyką pateisinti, kai “Akiračių” redakciniame kolektyve figūruoja tokie vardai, kaip dr. Tomas Remekis ir Tomas Venclova. Jiems krenta didelė atsakomybė — be jokių “ir taip ir ne”.

Klysta, kurie mano, kad ir prof. Brazaitis, būdamas kultūrininkas, neturėjo ko ieškoti politikoje. Manau, kad viso to pagrinde yra daug kartaus ir nešvankaus pavydo. Prof. Brazaičio raštai kalba patys už save; istorija įvairių negarbingų kritikų užmetinėjimus griežtai atmes.

Tuoj po karo Vokietijoje Brazaitis siūlė atgaivinti laikinųjų (sukiliminę) Lietuvos vyriausybę, kuri būtų funkcionavusi kaip egzilinė Lietuvos vyriausybė. Senųjų partijų vadai, ypač iš laicistinio bloko, beveik ultimatyviai tam pasipriešino. Politinę vadovybę pasiėmė Vlikas. Ar tai buvo laimingas sprendimas?

Reikia apgailestauti, kad prof. Brazaičio siūlytoji sukiliminės (egzilinės) vyriausybės sudarymo mintis buvo kone a priori tuolaitinių partijų vadų atmesta. Įkyri, kaip musė, peršasi prielaida, jog į partini pagrindą atremto Vliko sudarymą lėmė gal ne tiek par-

tinės, kiek asmeninės, gal net savanaudiškos partijų vadų, žinoma ne visų, ambicijos — noras užsitikrinti sau vietą vyriausiame organe ir jį valdyti, save įrikiuojant į pačias politinės veiklos viršūnes. Man nėra žinomas tuo laikinis nusistatymas Lietuvos diplomatinės šefo, kuriam buvo prezidento pavesta svarstyti ir egzilinės vyriausybės sudarymo galimybes. Manau, kad šiuo klausimu rezistencinių sąjūdžių laikysena turėjo būti dinamiškesnė, agresyvesnė. Juk jiems labiau, negu partijoms, turėjo rūpėti tautos pritarimą turinčios sukiliminės vyriausybės formalus išlaikymas tremtyje. Manau, kad tuo būdu būtų buvusi labiau sustiprinta juridinė Lietuvos pozicija laisvojo pasaulio valstybėse, o diplomatinė tarnyba būtų veikusi, išlaikydama pilną ne tik prieškarinės, bet ir karo (sukilimo) metu sudarytos vyriausybės sąsają. Taip pat man rodos, kad sudarytasis vyriausias laisvinimo organas turėjo ne vien „priimti“ ir toleruoti rezistencinį elementą, o į jį remtis, labiau kaip į partinį.

Mano asmeniška nuomonė: lietuvių egzilinė vyriausybė būtų labiau atitikusi mūsų interesus, kaip Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, ypačiai žinant tolimesnę Komiteto veiklos raidą, kurios efektyvumas, ypačiai po to, kai jis buvo perkeltas į JAV, tolydžio mažėjo. Čia vėl išskyla „kultūrininko“ — rezistentas prof. Brazaičio plati politinė vizija, o

partijos politikų siauraregiškumas.

Mirus Čikagoje karjeros konsului dr. P. Daužvardžiui, Amerikos lietuvių sostinėje buvo pasiūlyta garbės konsulato postas. Bostone, mirus garbės konsului A. Šalnai, įpėdinio nepaskirta. Los Angeles, mirus garbės konsului dr. J. Bielskiui, nauju paskyrimu garbės konsulas išlaikytas, nors personališkai ir nusilpęs. Turi patirtį diplomatinėje ir konsularinėje tarnybose, tad kaip ta silpnėjimo tendencija galėtų būti pristabdyta?

— Taisyklė aktyvion diplomatinės tarnybon traukti svietimos pilietybės nepriėmusius, taigi tikslai Nepriklausomos Lietuvos piliečius, riboja diplomatinės tarnybos galimybes ne tik plėstis, bet ir išsilaikyti. Vargiai būtų įmanoma ši principinį reikalavimą kuriuo nors būdu apeiti. Todėl diplomatinė tarnyba pamazu, kad ir to labai nenorint, eina į likvidaciją. Garbės konsulų institucija lieka vienintelė reali galimybė pratęsti diplomatinės tarnybos gyvastį, nors tai yra antros klasės išeitis. Lietuviai turime suprasti, kad kai nėra baravykų, turime pasitenkinti kazlėkais, o kazlėkas yra baravykams giminingas grybas. Žinau asmeniškai, kad diplomatinė tarnyba šiandien ieško būdų ne tik savo institucijai išlaikyti, bet kur bebūtų įmanoma, jai plėsti. Laikas, aišku, yra labai vėlus; jis veikia mūsų nenaudai. Veikti bet

gi reikia. Daugelyje kraštų situacijos yra sovietų komplikuojamos. Paimkime pavyzdžiu kad ir Venezuelą. Sovietų Sąjunga čia savo formalios konsularinės tarnybos neturi. Venezuelos vyriausybė visom keturiom ginasi nuo Maskvos peršamų dviejų sovietų konsularinės tarnybos pareigūnų, kuriems Maskva reikalauja pilno diplomatinio imuniteto, nesilaikant ir pažeidžiant 1969 metų Vienos konsularinę konvenciją: Taigi, padėtys yra daug komplikotesnės negu jos iš paviršiaus atrodo.

Viena yra aišku: Lietuvos diplomatinės šefui labai svarbu po ranka turėti profesinį stažą ar bent aiškų potencialą diplomatiniam (konsulariniam) darbui dirbti turinčius asmenis. Tik kvalifikuoti, pasišventę, politiškai pajėgūs kieto darbo garbės konsulariniai atstovai galėtų pristabdyti silpnėjimo tendenciją ir gal net pajėgtų pačią svarbiausią mūsų instituciją stiprinti.

Kokios funkcijos tenka garbės konsulams? Šalia oficialiųjų pareigų, ką jie galėtų savo iniciatyva daryti?

— Į šį klausimą geriausiai atsakytų pats gerb. Lietuvos Diplomatinijos šefas. Suprantama, kad pagrindinė Lietuvos garbės konsulų pareiga yra tarnauti Lietuvai, padedant Lietuvos piliečiams ir lietuvių kilmės asmenims. Diplomatinijos šefui pritariant, dangus galėtų būti garbės konsulo veiklai riba, ką jis savo

iniciatyva, diplomatinės misijos ribose, galėtų daryti. Visa priklausytų nuo asmens ir jo sugebėjimų.

Priminsiu, kad normalus (karjeros) konsulų darbas yra išduoti pasus (garbės konsulai dažniausiai jų neišduoda), vizas, notorizuoti dokumentus, registruoti gimimus, vedybas ir savo piliečių mirtis, ginti piliečių interesus ir turtą, padėti ligos atveju ar iškilus teisiniams klausimams. Prekybos propagavimas ir politinio pobūdžio raportavimas — kiti konsulo uždaviniai. Be to, svarbus informacijos darbas, reprezentacija ir išvystymas glaudžių etninių ryšių su ateiviais “iš senojo krašto”.

Dėl nenormalios mūsų krašto padėties, Lietuvos garbės konsulams betgi tektų tikrai maža dalis normalių funkcijų ir jie turėtų, kaip sakoma, patys “susirasiti sau darbą”. Garbės konsulai turi savo tarpe labai gabių ir efektyvių asmenų, turi ir tokių, kurie to darbo praktiškai nedirba, nes yra gavę titulą už kitam kraštui suteiktus svarbius patarnavimus. Daugelis garbės konsulų priklauso net “tretiesiems kraštams”; daugelis turi kitas pareigas pragyvenimui, nes yra neapmokami. Vėl daugelis savo darbą riboja tik reprezentacija ir dalyvavimu socialinio pobūdžio funkcijose. Diplomatinės privilegijos garbės konsulams yra labai ir labai ribotos.

Taigi, geras garbės konsulas tu-

rėtų pats susirasti būdus, kaip jis galėtų efektyviau pasitarnauti savo krašto žmonėms, pačiai diplomatinei tarnybai, o svarbiausia — Lietuvai. Politinis darbas, informacija, kontaktai ir reprezentacija turėtų ypačiai didelės svarbos. Kaip garbės konsulas išvystys savo darbą — priklausys nuo jo pasiruošimo, patirties, asmeninės įtakos, reprezentacinių gabumų. Svarbu, kad jis būtų idealistinės dvasios asmuo, nusiteikęs tarnauti Lietuvai, o ne pataikauti kuriai nors politinei grupei. Garbės konsulas turėtų būti veiklus ir atsakingas diplomatijos šefo įrankis.

Atsimenu, jau prieš 30 metų, besikalbant su amžinos atminties buv. ministru Vaclovu Sidzikausku, iškilo naujų sąjungininkų klausimas Lietuvos bylai paremti. Jis griežtai laikėsi nuomonės pasikliauti tikrai didžiosiomis valstybėmis, pirmiausiai JAV, be kurių pagalbos lietuviai esą bejėgiai. Aš galvojau, kad lietuviams reikia eiti praktiškai prie bet kurios valstybės, kuri sutiktų priimti Lietuvos atstovus ir mus remti. Tuo pat metu, atsimenu, būdamas akredituotu „Draugo“ korespondentu Jungtinėse Tautose, progoms pasitaikius, kreipiausi į Korėjos, Graikijos, Filipinų ir tautinės Kinijos (Taiwano) ambasadorius, prašydamas Korėjos karo diskusijų metu priminti sovietų agresiją Lietuvoje. Prisipažinsiu, prašiau tai prašiau, bet

daug ko nesitikėjau. Ir koks buvo mano nustebimas, kai jie mūsų bylą priminė Jungtinių Tautų Saugumo Taryboje — tuo metu, kai didžiosios valstybės, iš pieties šaudydamos žodžiais į sovietų atstovą Jakov Maliką ir į pačią Sovietų Sąjungą, vartojo kietą argumentaciją, Baltijos bylą tačiau tuo metu visai užmiršdamos. Taigi, vertėtų turėti savo atstovą bet kokių titulu kad ir Pietų Arabijoje, jei tik tai būtų įmanoma. Ta prasme aš būčiau agresyvus ir įkyrus, kaip žydas.

Įdomumo dėlei suminėsiu, kad JAV šiuo metu yra arti tūkstančio garbės konsulų, išmėtytų maždaug 250 miestų visame krašte. Net ir mažos valstybės turi eibę garbės konsulų. Turiu senesnę statistinę informaciją po ranka, tai iliustracijai pažymėsiu, kad, pavyzdžiui, 1975 metais Dominikonų respublika Amerikoje turėjo 58 garbės konsulų postus, El Salvadoras — 42, Costa Rica — 39, Gvatemala — 35, Hondūras — 34. Net Afrikos Senegalas turėjo 21 garbės konsulą; Taigi, kelių garbės konsulų paskyrimas tik mus labai džiugina ir stebina; Jungtinės Valstybės yra įpratusios prie daug didesnių skaičių.

Lietuvos laisvinimo reikalui turime veikiančių ir nesugebančių veikti veiksmų, turėjome ir turime pajėgiai besireiškiančių prvačios iniciatyvos vienetų, kurių veiksniai nepripažįsta. Žvelg-

damas iš Pietų, veiklos rezultatais nesizavėjai. Siūlei sukviesti visuotinį tremties seimų "dabartinei tragikomedijai baigti". Daug kam Šiaurėje atrodo, kad ši puiki idėja neįgyvendinama, nes garbė ir tuštybė jų sabotuos. Ar, žvelgdamas iš Pietų, nepasiūlytum dar naujų idėjų?

— Laikas būtų kitiems pasiūlyti naujų idėjų. Aš tebesilaikau visuotinio tremties seimo minties ir labai apgailestauju, kad jo įgyvendinimas bent šiuo metu atrodo sunkiai įmanomas. Mane sukrečia pareiškimai, jog šių "puikių idėjų" sabotuotų "garbė ir tuštybė". Prisimenu ir "Į Laisvę" žurnale tilpusio skaitytojo pastabų apie reikalą lietuvių tarpe saugotis "danajų nors ir dovanas nešančių"; saugotis, kaip jis rašė, organizacijų ar spaudos vadovybėje įsitvirtinusio nešvankaus elemento, drįstančio "niekinti mūsų rezistentus - didvyrus". Žodžiu, būkštaujama, kad seime galėtų iškilti abejotinos vertės ir nusistatymo asmenys, kad seime vyrautų kombinacijų politika, kad iš jo vargiai būtų išrinktas sąžiningai Lietuvos ir tremties lietuvių interesams atstovaujūs vyriausias organas. Iš tikro kyla visa eilė neraminančių klausimų: jei Vilkas organizuotų, ar visi prisidėtų? Vargiai. Kokiu būdu būtų padarytas atrinkimas, kas turėtų teisę įeiti į seimų ir kas ne. Tvirtinama, kad jei kita institucija imtųsi iniciatyvos organizuoti tremties lietuvių

seimų, sakykime Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, — Vlikas ir Altą seimų boikotuotų. Kodėl? Tai kas gi turėtų organizuoti, kad visi įeitų? Ir vėl skaudžiai iškyla pasigedimas egzilinės vyriausybės, kuriai galbūt būtų lengviausia tokių seimų sušaukti ir visas gyvastingas tremties lietuvių pajėgas į jį įtraukti.

Man nepaprastai sunku save įtikinti, kad vadovaujamose gretose, spaudoje ar organizacijose galėtų būti lietuvių - kenkėjų. Žinau posakį, kad blogas pinigais išstumia iš rinkos gerų. Žinau, kad ne vienas padorus tautietis šalinasi ir vengia teršti ne tik savo rankas, bet ir gerų vardų organizaciniu purvu. Bet taip pat žinau ir tai, kad lietuvių visuomenėje yra dar daug, labai daug gerų, sąžiningų, gabių vyresnės ir jaunesnės kartos atstovų; jie turi būti įkinkyti į darbą!

Šiandien Vlikas prašyte prašosi struktūrinių pakeitimų, nes jis tremties lietuvių daugumos neatstovauja ir net koordinacinės funkcijos neatlieka. Kitos organizacijos, o taip pat spauda turėtų taip pat kritiškiau žvelgti į save.

Atrodo, kad kol tokia situacija tęsis — padėtų gelbės grupinė veikla ar net pavienių asmenų darbas (čia galėčiau suminėti veiksmingas "mažas" organizacijas, kaip Baltų Laisvės lygų ar Americans for Due Process), ne-
laukiant pripažinimo ar paramos iš "patentuočių" tremties veiks-

nių. Ateina laikas rašyti rezistencinės akcijos vadovėlį, kuris nurodytų grupėms ir asmenims konkretų veiklos planą. Bet jeigu šie „mažiukai“ be didesnių išteklių daugiau nuveikia, kaip visuomenės pinigus telkią didieji veiksniai — kas pasakys, kokia yra tikroji tų veiksmų vertė?

Suprantu ir tai, kad naujai iškylančios pavienės ar grupinės veiklos rankos drumsčia veiksmų ramybę (iš kur jie, ko gi jie visur lenda ir panašiai). Jie reaguoja ne kaip ribotam laikui rinkti atsakingi visuomenės asmenys, bet kaip visuomeninio darbo valdininkai, kurie stengiasi išsilaikyti kadencija po kadencijos. Mano išmanymu, laikymasis valdžios esmėje yra nebendruomeninis. Ir čia peršasi mano jau kelis kartus kartota išvada, kad į rezistencinį pagrindą atremtas vyriausias organas ar egzilinė vyriausybė ir šiandien pajęgtų geriau rikiuoti mūsų tremties pajėgas bendram ir našiam darbui.

Teko girdėti, kad kai kurios tautinės grupės (žydai, italai, indai) jungia į vienetą Washingtone dirbančius savo kilmės žmones ir derina jų talką savo reikalams. Jie savo tarpe bando palaikyti ryšį. Jei koks veiksnys, sakykime, Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, imtųsi iniciatyvos juos suregistruoti ir jiems pavesti paruošti programą Lietuvos reikalams Washingtone stumti, būtų galima tikėtis pozityvių rezulta-

tų. Tada tektų organizuoti jų pateiktai programai įtakingų žmonių pritarimą. Esama lietuvių su tiesiogine valdžios patirtimi (L. Kojelis, G. Ramonas, A. Banionytė, S. Anužis, taip pat kun. K. Pugevičius, G. Damušytė ir visa eilė kitų). Reikėtų pritarimo iš Laikinosios (sukiliminės) vyriausybės narių (dr. Damušio, teis. Mackevičiaus ir prof. Vitkaus) ir kitų Amerikos gyvenime pozityviai besireiškiančių žmonių. Gal toks žinomų autoritetų spaudimas kaip nors padėtų pakeisti esamą padėtį ir ją pakreipti Lietuvai ir tremties lietuviams palenkesne prasme.

Verta suminėti ir Baltų Laisvės Lygos tyrinėjamas galimybes baltams gauti stebėtojo teises Jungtinėse Tautose. Tai mažne utopinis projektas, nes kelias yra nepaprastai sunkus. Oficialaus stebėtojo teisėms gauti reikia Jungtinių Tautų generalinės asamblėjos rezoliucijos. Be abejo, būtų kam (kad ir JAV delegacijai) tokią rezoliuciją įteikti, bet kaip surinkti asamblėjoje balsus, kai jų pačios JAV savo reikalui nesurenka. Galbūt prasmingesnis būdas būtų bandyti įeiti tokiu stebėtoju atskirose komisijose (pav., dekolonizacijos ar žmogaus teisių). Reikia veikti labai apgalvotai, atsargiai ir diskretiškai.

„Į Laisvę“ žurnale papasakojai įdomų atvejį, kaip JAV valstybės sekretorius Kissinger nusiėmė rusų Gromyko valiai su

skriauda Baltijos valstybių reikalui. Ar yra būdų Valstybės Departamentų paveikti Lietuvos laisvės interesų naudai?

— Yra būdų, ir jūs vieną tų būdų suradote. Turiu dėmesy buv. valstybės sekretoriaus pavaduotojo žmogaus teisėms ir humanitariniams reikalams — Elliott Abrams kalbą, pasakytą Baltų Laisvės lygos surengtoje trečioje metinėje konferencijoje, Los Angeles mieste. Galbūt kalba verta ir šiek tiek kritikos, tačiau, nesileisdamas į detales, pasakysiu, kad jo kalboje Valstybės Departamento vardu išdėstytos mintys, atspindinčios dabartinį JAV vyriausybės nusistatymą, griežtai prieštarauja ankstyvesnei Valstybės Departamento praktikai. Kissingerio laikais Abrams išdėstytoji dabartinė politika Baltijos valstybių atžvilgiu būtų buvusi a priori atmesta. Tai stambus laimėjimas, į kurį lietuviai turėjo dar su didesniu pasitenkinimu ir entuziazmu reaguoti, negu aš lietuviškoje spaudoje pastebėjau. Aš pats parašiau ilgą dvigubą straipsnį svarbiausiame Venezuelos dienraštyje “El Universal”. Abrams kalbos tekstą man pačiu laiku prisiuntė gerb. diplomatijos šefas, min. dr. Stasys Bačkis. Esu tikras, kad šiandien valstybės sekretorius ir kiti aukštieji Departamento pareigūnai sovietų atstovams taip nebenuolaidžiautų. Ir ne vien tiktai, kad Baltieji Rūmai, kaip mėgsti sakyti, “lošia

baltų korta” — daug labiau, kad Valstybės Departamentas yra kiek daugiau apvalytas, o tam tikri abejotino lojalumo (OSI tipo) elementai jau sutramdyti ar patys pasišalinę. Ir tačiau padėtis dar nėra taip džiuginanti, kaip mes būtume linkę manyti. Žinoma, daug pagelbėjo aiškus amerikiečių pritarimas prezidento Reagano vedamai laisvės politikai pasaulyje. Demokratinis procesas įgalina praveisti tokius apvalymus. Tuo keliu turime pasukti ir mes patys.

Dėka Tavo, Vytautai, plunksnos, sugebėjimų ir energijos Baltijos valstybių problemos nuolat keliamos Venezuelos didžiojoje spaudoje, televizijos ir radijo programose. Iš kur ateina veiklos paskata — ar iš vadinamų “pasauliniu mastu veikiančių veiksmų”? Kaip veltini tokios informacijos padėti Šiaurės Amerikoje?

— Apie kokią nors paskatą iš “pasauliniu mastu veikiančių veiksmų” nėra nė kalbos. Man tai skamba kaip pasaka iš “tūkstančio ir vienos nakties”. Visas darbas atliekamas savo iniciatyva ir savom rankom. Niekam iki šiol neatėjo į galvą pasiūlyti nė menkiausios finansinės talkos, o darbas (vertimai) surišti su gana stambiaiom išlaidom. Tačiau man labai daug padėjo kun. Kazimieras Pugevičius ir Gintė Damušytė su Lietuvių Informacijos Centro pasiūsta gerai atrinkta aktualia

medžiaga. Padedą ir Linas Kojelis iš Baltųjų Rūmų.

Amerikos lietuviai pastaraisiais metais yra padarę didelę pažangą^ kuri tolydžio auga ir stiprėja, nors jiems dar ir nepavyko pasiekti didžiosios ir įtakingosios JAV spaudos. Ypačiai pastebimi gausėją straipsniai, talpinami Amerikos katalikiškoje spaudoje. Man labai imponuoja įtraukimas bažnytinės hierarchijos Katalikų Bažnyčios gynimui Lietuvoje. Turiu galvoje Čikagos kardinolo Bernardin paskelbtus straipsnius, kurių vieną išverčiau ir paskelbiau net dviejuose Venezuelos dienraščiuose. Daugėja atviri skaitytojų laiškai redakcijoms; jų protarpiais pasirodo ir didžiojoje spaudoje. Imponuoja tvirta balsų laikysena spaudose OSI klausimu. Kun. Kazimiero Pugevičiaus ir Gintės Damušytis vadovaujamas Lietuvos Informacijos Centras nusipelno padėkos ir pagarbos. (Beje, Gintės Damušytės vieną dvigubą straipsnį apie sunkėjančią katalikų padėtį — teismus ir kalinimus Lietuvoje — taip pat įsidėjo labai plačiai skaitomas popiečio dienraštis “EI Mundo”). Tai aiški, pasigėrėtina pažanga. Tik tuo mūsų pastangos negali baigtis: JAV lietuviai privalo įeiti ir į didžiąją spaudą. Jei bus pasiryžimas, kantrybė ir stipri valia — anksčiau ar vėliau kelias bus surastas. Anksčiau Venozueloje irgi niekas negalvojo, kad tai, kas jau padaryta spaudos srityje, būtų buvę mums įmanoma.

Šiandien tos abejonės yra pradingę visam laikui. Sėkmingi bandymai patvirtina taisyklę, kad priėjimas prie stambiosios krašto spaudos mums yra įmanomas. Be abejonės, jis yra būtinas. Keliai į spaudą gali būti labai įvairūs, ir visi jie nėra lengvi. Jokios formulės keliams surasti nėra, tačiau kietas darbas, kontaktai (kontaktai!) ir nenustojimas vilties yra pasisėkimui geriausios laidas. Kiekvienas asmuo turi savo priėjimo stilių ir kiekvienas laikraštis — savo kaprizus. Nenustebčiau, jei Venozueloje naudoti metodai Amerikoje neveiktų. Nesvarbu — būtų atrasti kiti.

Prisipažinsiu, kad aš nelabai tikiu į biuletenių efektyvumą, taigi esu antibiuletenininkas. Neįeigu fakto, kad juose gali būti sutelkta svarbi ir aktuali medžiaga, bet ji kažkodėl prie laikraščių nelimpa. Biuletenių kratosi visų kraštų spauda, jų tarpe ir ambasadų biuletenių. Redakcijose jų pilni stalčiai ir pilni redakcijų krepšiai. Kas gi gaisins laiką atrinkti grūdą iš pelų maišo. Visos redakcijos skęsta medžiagoje. Reikia pavienes biuletenių žinias paruošti straipsneliais ir jas ekskliuzyviai įpiršti vienam kuriam svarbesniam laikraščiui — toks būtų mano receptas geresniems rezultatams užtikrinti.

Kas liečia pavienių žurnalistų darbą, ypačiai tų, kurie rašo straipsnius ar “kolumnas” —

tiems biuleteninė medžiaga gali labai praversti.

Minėdamas savo 65 metų amžiaus ir 45 metų rezistencinio darbo sukaktis, ką norėtum pasakyti savo sesėms - broliams pavergtoje Lietuvoje ir laisvajame pasaulyje?

— Mano gyvenimo pateisinimas ir jo prasmė glūdi tame, kad visur ir visada, kur ir ką bedirbdamas, širdyje jatau ne tiktai meilę, bet ir gilų asmenišką atsakingumą jausmą priešpaudą nešančiai lietuvių tautai. Atsimenu, kai Meksikoje konsularinio korpo man suruoštose išleistuvėse žymus krašto eruditas ir daugelio knygų autorius (o taip pat Portugalijos garbės konsulas) savo kalboje pasakė, jog visi yra pastebėję mano didžiavimąsi savo kilme ir mano ištikimybę lietuviškam principui. Jo giliu įsitikinimu, visa tai mane išskyrė iš kitų tarpo ir padarė daug efektyvesniu diplomatinėje tarnyboje. Profesinėje karjeroje visuomet save laikiau atsakingu ne tik mane priglaudusioms Jungtinėms Amerikos Valstybėms ir vyriausybei, mano darbdavei, bet lygiai ir Lietuvai. Tą visi pastebėjo, tačiau visame vingiuotame karjeros kely dėl to joks amerikietis niekad man mažiausio priekaišto nė juokais nepadarė. Amerikos ambasadorius Buenos Aires, John David Lodge (vėliau ambasadorius Šveicarijoje), neseniai miręs, mano prisirišimą prie savo kilmės krašto oficialiai iškėlė kaip garbę

Lietuvai ir lietuvių tautai, iš kurios esu kilęs, o drauge didelį laimėjimą Amerikai, kurios piliečiu tapti lėmė likimas. Tik šia prasme aš drįstu kukliai tarti: esu rezistentas ir remiu kiekvieną bičiulį kovotoją. Tad linkiu sesėms ir broliams lietuviams būti ištikimais Lietuvai! Taip pat nuoširdžiai linkiu lietuviams atsakyti savo asmeninių ambicijų ir vadistinių tendencijų organizacinėje veikloje. Kovą veda rezistencinė Lietuva; be abejo ji turi savo vadus. Mūsų pareiga būti kukliais, bet ryžtingais talkininkais jų žūtbūtinėje kovoje. Asmeniška nauda tebūnie menkavertė ir menkareikšmė, palyginus su tautos interesu, Lietuvos garbe ir jos gerove. Tokia turi būti mūsų mąstymo ir tautinio nusistatymo alfa ir omega.

O kovojantiems ir priešpaudą kenčiantiems sesėms ir broliams lietuviams Tėvynėje dėkoju už jų labai brangią dovaną — mus pasiekiančią pogrindžio spaudą, kuri leisdama pajusti tikrąjį lietuvių tautos pulsą, yra gyvoji tarpusavio jungtis. Linkiu jiems, kad ir sunkiausiose sąlygose ištvermingai tęsti rezistencinę kovą. Tebūna jie užtikrinti, kad laisvojo pasaulio tremty dar yra tūkstančiai Tėvų Žemei ištikimų tėvynainių, kurie darbu ir malda į Visagalį siekia palengvinti jų kančias ir priartinti išsilaisvinimo dieną, kurią karžygiška tauta susilauks pergalės ir laisvės vainiko.

LINAS KOJELIS — BALTŲJŲ RŪMŲ ĮVERTINTAS IR PAAUKŠTINTAS

Baltųjų Rūmų Spaudos sekretoriaus įstaiga 1985 m. lapkričio 13 išsiuntinėjo šio turinio pranešimą (For Immediate Release): Prezidentas šiandien pranešė apie Lino J. Kojelio paskyrimą Prezidento specialiu asistentu visuomeniniams ryšiams. Kojelis bus užsienio politikos ir gynybos reikalų vadovas Visuomeninių ryšių divizijoje. Jis dvejus su puse metų tarnavo kaip direktoriaus pavaduotojas toje pačioje įstaigoje.

1981 - 83 Kojelis tarnavo Gynybos departamente Europos ir NATO tarptautinio saugumo politikos įstaigoje. 1981 m. jis dirbo kaip prezidento asistentas politinių reikalų štabe. Prieš įsijungdamas į Administraciją, Kojelis buvo įstamdavy-

tės reikalams asistentas buv. Pensilvanijos senatoriui Richard S. Schweiker (R-PA).

Kojelis savo istorijos (su aukščiausiais departamento garbės atžymėjimais) ir ekonomijos bakalauratą gavo Kalifornijos, Los Angeles universitete. 1976 m. magistro laipsnį iš viešosios diplomatijos, specializuodamasis tarptautinių reikalų srityje, gavo Woodrow Wilson visuomeninių ir tarptautinių reikalų mokykloje Princeton universitete 1978 m. kaip McConnel fondo stipendininkas (Fellow).

Gimęs Los Angeles, Kalifornijoje, Kojelis dabar gyvena Washington, D.C.

Sveikiname mūsų mielą bendradarbį!



Laikom, kad mūsų politinės vienybės tikslas yra Lietuvos laisvė, uždavinys — daryti visa, kas garsintų Lietuvos vardą ir bylą, demaskuotų ir diskredituotų Lietuvos okupantą, didintų Lietuvos draugų ir rėmėjų skaičių, gelbėtų Lietuvos žmones.

*Juozas Brazaitis
(Juozas Brazaitis, Raštai V, 1984)*

JUBILIEJINIS ATEITININKŲ KONGRESAS

J. B.

Ateitininkų reikšmė lietuvių tautai ir įnašas į jos valstybinį, tautinį ir kultūrinį gyvenimą, prasidėjęs nuo pat organizacijos atsiradimo šio šimtmečio pradžioje, tęsiasi iki dabartinių laikų. Ateitininkai juk buvo pirmieji rezistentai prieš iš Rusijos sklindančias bedievybės ir nihilizmo idėjas. Jie aiškiai orientavosi į Vakarus ir apsisprendė kovai už Lietuvos nepriklausomybę. Ta rezistencinė dvasia pas ateitininkus reiškėsi vėliau nepriklausomybės laikais, tautos okupacijų metais ir pagaliau išeivijoje.



Ateitininkų Federacijos vadas
Juozas Polikaitis

(Rūtos Musonytės nuotr.)

75-ri metai — ilgas ir reikšmingas organizacijos gyvenimo laikotarpis. Tad nenuostabu, kad šitoji deimantinė Ateitininkijos sukaktis iškilmingai buvo atžymėta vienuoliktuoju kongresu, 1985 rugpjūčio 30 - rugsėjo 2 dienomis, Čikagoje. Jau pirmuosiuose darbo posėdžiuose atskirų sąjungų ir kitų federacijos padalinių atstovai supažindino dalyvius su dabartine ateitininkų veikla, jos problemomis, ieškojo naujų kelių ir būdų toms naujai iškytančioms problemoms spręsti. Visos tos naujos mintys bus pagrindu jubiliejinių metų svarstymuose, iš kurių tikimasi tam tikro organizacinio ir net orientacinio atsinaujinimo ir kurios bus susumuotos 1986 nepaprastoje konferencijoje, užbaigiant jubiliejinius metus.

Kongresas oficialiai buvo pradėtas šeštadienį (VIII.31) rengimo komiteto pirm. dr. Juozo Meškausko žodžiu. Paskaitą "Ateitininkija kryžkelėje" skaitė kun. dr. - Valdemaras Cukuras. Joje prelegentas tvirtino, kad ateitininkams būtina po 75 metų peržvelgti savo nueitą kelią ir gal rinktis naują kelionės kryptį, atsižvelgiant į dabartinius laiko reikalavimus.

Dr. Kęstutis Skrupskelis paskaitoje "Krikščionybės ir marksizmo konfrontacija" supažindino klausytojus su socialinių problemų sprendimu keletos šimtmečių eigoje ir su Katalikų Bažnyčios vaidmeniu ir dalyvavimu jas sprendžiant bei konfron-

tacija su marksizmu. Šiais laikais yra būtina įgyvendinti socialinę demokratiją, kuri vienintelė tegali respektuoti žmogaus laisvės ir teisingumo principus.

Sekmadienį (IX. 1) įvyko iškilmingasis kongreso posėdis. Kongresą žodžiu ir raštu sveikino visa eilė garbingų asmenų ir organizacijų atstovų. Buvo gauti sveikinimai iš Šv. Tėvo Jono-Pauliaus II ir JAV prezidento Ronaldo Reagano. Dr. Vytautui Vardžiui buvo įteikta 1500 dolerių Ateitininkų federacijos kūrybinė premija už jo anglų kalba parašytą veikalą apie Lietuvą; Naujai išrinktasis federacijos vadu Juozas Polikaitis pasakė pirmąją oficialią savo kalbą ir buvo sutiktas audringais plojimais.

Dr. Vytautas Vardys skaitė paskaitą "Lietuva ir Išeivija". Joje jis priminė, kad jau savo veiklos pradžioje turėję kovoti prieš rusiškąjį ateizmą, ateitininkai tokią pat kovą privalo vesti ir dabar. Pačiai tautai okupuotoje Lietuvoje gresia tautinis, religinis ir moralinis sunykimas. Reikia visais būdais palaikyti politinę ir kultūrinę rezistenciją, naudojant visus galimus ryšius su tauta. Reikia ir čia, išeivijoje, būti atspariems, nes tik stipri išeivija galės Lietuvai pagelbėti.

Paskutinę kongreso dieną užbaigiamąją paskaitą skaitė dr. Vytautas Vygantas tema "Žvilgsnis į paskutinįjį šimtmečio ketvirtį". Tai buvo gilus pranašiškas žvilgsnis į ateitį su daugeliu naujų idėjų ir planų.

Kongreso religinė programa ir kul-

tūriniai renginiai buvo ypač kruopščiai suplanuoti ir paruošti, todėl dalyviams paliko neišdildomą įspūdį. Jau paties pirmojo susipažinimo vakare jaunimo kūrybinis pasirodymas su poezija, muzika ir drama buvo labai šiltai sutiktas. O šeštadienio Tėvynės vakaras, prasidėjęs ses. kazimieriečių sode ir užsitęsęs ilga eiseną iki bažnyčios, kur vyko išradingas poetiško žodžio ir muzikos montažas, ne vienam iš dalyvių ir ašarų skruostais nurideno. Tai buvo bene pats įspūdingiausias kongreso renginys. Iškilmingas šv. Mišias sekmadienį atnašavo Čikagos kardinolas Bernardin su lietuviais vyskupais ir kunigais. Kitomis dienomis pamaldos buvo laikomos lietuvių vyskupų.

Kongreso proga buvo taip pat surengtos ir dvi parodos: dailės paroda Čiurlionio galerijoje, kurioje dalyvavo 21 ateitininkų dailininkas, ir ateitininkų spaudos leidinių ir knygų paroda.

Kongresas periodinėje lietuvių spaudoje susilaukė didelio ir užpelnyto dėmesio. Posėdžiuose ir renginiuose dalyvavo apie 120 rinktų atstovų ir arti tūkstančio svečių, kurių tarpe buvo daug jaunimo. Kongreso metu išrinktas naujuoju federacijos vadu Juozas Polikaitis yra gerai pažįstamas savo asmenybe, darbu ir ištverme ne tik ateitininkiškame, bet ir bendrai lietuviškame gyvenime. Tenka dabar tik laukti, kokios naujos veiklos kryptys išsirutuliuos iš jubiliejinių metų svarstymams mestų idėjų.

ŽVILGSNIS Į IŠEIVIJĄ

Iš reporterio bloknoto

Šių metų, jau 29-ji Lietuvių Fronto Bičiulių studijų ir poilsio savaitė įvyko liepos 28 — rugpjūčio 3 dienomis Dainavoje. Tai buvo aštuonioliktasis bičiulių susitikimas šioje mieloje, Lietuvą primenančioje Amerikos vietovėje. Šių metų studijų dalyviai metė žvilgsnį į mūsų išeiviją; Kaip pamename, pereitų metų studijinė savaitė Kennebunkporte studijavo dabartinę Lietuvos padėtį.

Stovyklos temos koncentravosi apie mūsų lietuviškąją tautą išeivijoje. Nežiūrint gan dažnų pesimistinių paskaitų, pranešimų bei pasisakymų nuotaikų, jau pats Dainavos įkūrimas ir jos vis platesnis naudojimas ir jos gerinimas yra vienas iš drąsinančių ženklų, kad išeivija dar nemiršta, nekrinta didelėn apatijon, bet stengiasi atlikti jai skirtus uždavinius. Dainava yra lyg gražus idėjų, ryžto ir aukos simbolis, rodąs dar negęstantį idealizmą daugelio išeivijos lietuvių širdyse.

Ši jaunimo stovykla — naujosios, jau per trisdešimt penkerius metus skaičiuojančios imigracijos kūrinys, sėkmingai įsijungęs į darbų virtinę mūsų tautos ir Lietuvos laisvės labui. Jos kūrėjai turėjo būti ne tik idealistai, bet ir toliau pramantys asmenys, įvertinę tokios institucijos reikšmę.

Žodžio, dainos, muzikos, dailės kūrėjai, Lietuvių enciklopedija, Lietuvių Fondas, Lituanistikos katedra, nauji kultūriniai bei religiniai centrai, gausi periodika, Dainavos ir kitos stovyklavietės, įvairūs ansambliai, ra-

dijo valandos aiškiai kalba apie mūsų išeivijoje per tris dešimtmečius susikrovusį kūrybinį energijos ir aukos potencialą, kuris buvo gan apgalvotai panaudotas.

Ir šių metų studijų ir poilsio savaitę surengė LFB centro valdyba. Jos pirm. Bronius Nainys buvo programos vadovas, piniginius reikalus tvarkė vicepirm. ir ižd. Juozas Baužys ir administracinius — Vladas Sinkus. Arti šimtinės stovyklautojų (pradėta su 61) aktyviai dalyvavo visoje savaitės programoje.

Kiekvieną rytą 8 vai. sirena priekeldavo Mišioms, kurias atnašaudavo kun. Viktoras Dabušis ar prel. dr. Petras Celiešius. Jų gerai paruošti ir išmąstyti pamokslai buvo vertingas įnašas į studijinių svarstymų sąrangą. Stovyklos bufetas maitino stovyklautojus. Visą laiką tarp "kūniškų rūpesčių" užpildė paskaitos, pranešimai, pasitarimai, maudymasis Spygulyje, plaukiojimas valtimi, vakariniai pobūviai ir t.t. Žodžiu, nuobodžiauti neteko, nors poilsio ir miego klausimas nevisada buvo palankiai išsprendžiamas.

LIETUVYBĖS IŠLAIKYMAS

Šios LFB studijų ir poilsio savaitės studijinę programą pradėjo priešpiečio paskaita Rūta Sušinskienė - Nainytė, jau antrosios DP kartos atstovė, čia baigusi aukštuosius mokslus, dviejų dukrelių motina, lietuviškojo gyvenimo srautą ne tik ste-

bi, bet į jį jungiasi, jį analizuoja ir daro praktišką išvadą.

Savo paskaitoje "Lietuvybės išlaidumas" prelegentė mėgino apibūdinti, koks yra tas lietuviškasis gyvenimas Amerikoje, kodėl taip yra, ar verta pasilikti lietuvių ir kodėl svarbu juo pasilikti. Dalis čia gimusių vaikų seka tėvų pavyzdį ir sugeba net savo vaikams perduoti lietuviybės pajautimą;

Nereikia atsisakyti praeities, o prisitaikant prie šio krašto kultūros, galima, ir reikia, tas dvi kultūras sutaikinti. Labai svarbus uždavinys yra įtikinti jaunimą, kad neverta atitolti nuo lietuvių, sukelti entuziazmą Lietuvos kryptimi. Tam pasiekti reikia naujų metodų: naujų mokytojų, naujų vadovėlių, reikia kasečių ir kitokių švietimo priemonių. Ji teigė, kad "Mano žodynas" knygelė yra tikras auksas. "Neprastinkim savęs ir

neaukštinkim nepagrįstai kitų", kalbėjo Rūta Sušinskienė. Būti lietuviu gali gyvenime tik padėti, o ne kenkti. Reikia vieni kitiems padėti, o ne vieni kitus niekinti. Jos teigimas: Negalima gyventi du gyvenimu — lietuvišką ir amerikonišką — reikia juos sujungti, suvienyti.

Klausytojai savo pastabose papildė gerai paruoštą idomų pranešimą;

Rezistencija ar rezignacija, siekiant Lietuvai laisvės

Bronius Nainys, "Pasaulio lietuvių" redaktorius, dabartinis LFB centro valdybos pirmininkas, šia tema kalbėjo stovyklautojams antradienį. Anot prelegento, šiai paskaitai galėtų būti duotas ir kitas pavadinimas, būtent — "Pasipriešinimas ar pradidimas", o visam pranešimui būtų tinkamas motto: Lietuvių išsivijai naikina save.

Darydamas išsivijos politinio ir visuomeninio susitvarkymo analizę, pradedant nuo pokario gyvenimo Vokietijoje ligi šių dienų, paskaitininkas įrodinėjo VLIKO tautos mandato nerealumą, minėjo ALTo kai kurias nepagrįstas pretenzijas, o nagrinėdamas Pasaulio Lietuvių Bendruomenės įkūrimą, priėjo išvados, kad mums reikia vienos, demokratinio būdu išrinktos vadovybės, apimančios visas lietuviškojo gyvenimo sritis — politinę ir kultūrinę veiklą;

Jis abejojo ir privačios iniciatyvos naudingumu, ypač politinėje srityje, kartais tedavusios mažai naudos, o tik skaldžiusios - išblaškusios jėgas ir lėšas. Br. Nainys siūlė nesubendrinti, bet kiekvieną atvejį imti atskirai ir jį vertinti. Kartais ji gali duoti naudos, gali jos neduoti, o kartais gali



Rūta Nainytė - Sušinskienė

būti ir žalinga. Kalbėtojas neneigė privačios iniciatyvos, bet dažnai abejojo, ar ji visada yra prasminga.

Pritarimo savo išvadai ir siūlymams iš klausytojų nesusilaukė. Priešingai, vienos vadovybės pavojingumą ypač karštai įrodinėjo dr. K. Ėringis, o privačios iniciatyvos palaimą atkakliai gynė P. Algis Raulinaitis iš Kalifornijos.

Rezistencinė dvasia visuomeninėje veikloje

Dr. Tomas Remeikis, politinių mokslų prof. Šv. Juozapo kolegijoje, vienas iš Mokslo ir kūrybos simpoziumų organizatorių, knygų autorius, skautų veikėjas, paskirų leidinių ir Akiračių redaktorius, PLB pirm. pavaduotojas, kalbėjo tema “Rezistencinė dvasia visuomeninėje veikloje”.

Prelegentas savo pranešime akcentavo, kad reikia atsisakyti nuo masinio kultūrinio akstino, išlaikyti ir kurti lietuviškus branduolius. Reikalingas lietuviybės centras. (Marquetteparke lietuviybė neilgai išlikusi, o Jaunimo centras turėjo būti statomas Chicagos priemiestyje). Tos klaidos padarytos, nes neturėjome perspektyvinio žvilgio. Sukurti stiprius masinius renginius, kaip tautinių šokių, dainų, sporto švenčių, operą (ji turėtų daugiau vystyti tautinį repertuarą). Okupuotoje Lietuvoje paplitę etnografiniai — tikrieji liaudies kūrybos ansambliai — neturėtų būti užmiršti ir čia. (Grandinė — šių dienų kūrėjų padaras). Tas pats pasakytina ir apie autentišką liaudies teatrą;

Mums reikia išnaudoti mokslinius talentus. Lietuvoje daug sričių



Prof. Vincas Natkevičius ir prof. Tomas Remeikis Europos studijų savaitėje, Veronoje, Italijoje (1985)

objektyviai spręsti, analizuoti negalima (pav., istorija). Daug jėgų buvo čia piktnaudojama, pav., kad ir LE, kur tiek daug vietos skirta pav. Vokietijos istorijai ir pan.

Vertybių apsauga menka. Sis reikalas turi būti profesionaliai tvarkomas apmokamų tarnautojų, reikia surasti garantuotą paramą. (Pasaulio lietuvių archyvas, Muzikologijos archyvai nesaugūs ir jų ateitis neaiški). Reikia mums permanentinio meno muziejaus, kuris apimtų etnografiją ir istoriją. Neturime kultūrinės politikos ir finansavimo planų. Lietuvių Fondas, skirstydamas pelnus, nevisada laikosi “kas svarbiau” principo. Ir Kultūros taryba dar nėra tokios politikos suformulavusi. Tuo reikalu PLB yra numachiusi šaukti konferenciją;

Toliau prelegentas mėgino duoti sugestijų, kaip reikėtų mobilizuoti etnikus, kad lietuviybę išlaikyti ar palaikyti ir neprarasti tautinio identiteto.

Tėvai, lituanistinės mokyklos, organizacijos tarnauja šiam reikalui. Bet mokinių dauguma lieka už lit. mokyklos ribų. Neturime trumpos Lietuvos istorijos anglų kalba. Keisti iš pagrindų lietuvišką švietimą, reikia naujo tipo mokyklų, vadovėlių, mokymo priemonių, naujų metodų.

Lietuviškosios spaudos skaitytojai mažėja, bet laikraščių užsidaro nedaug. Ji skursta finansiškai, trūksta žurnalistų. Reikia mažinti laikraščių skaičių. Visa problema — laikraščiai ideologiniai. Per paskutinį JAV gyventojų surašymą užsirašė dar apie 800.000 lietuvių. Daug nekalba lietuviškai. Jiems reikia anglų kalba lietuviškos minties spaudos. Bridges žurnalas — geras, bet trūksta jam gylio ir profesionalumo. The Observer — siauras, sektantinis, trūksta profesionalumo ir platumo. Turėtų būti vienas bendras anglų kalba laikraštis ar žurnalas, kaip "Pasaulio lietuvis".

Po pranešimo sekė gyvos diskusijos, kuriose pasisakė VI. Ramojus, V. Volertas, dr. K. Ambrozaitis, dr. K. Ėringis, J. Kojelis, p. Pečiūrienė, M. Lenkauskienė, J. Baužys, J. Žilionis ir kiti. Jie pasigedo pranešime sistematingos padėties analizės (pranešimas buvo pateiktas laisvo pasakojimo formoje), perdaug akcentuotas profesionalizmas, neįvertinant idealizmo momento, kuris yra mūsų sąlygose vienas iš svarbiausių išeivijos veiklos variklių. Išvardinęs įvairius trūkumus ir nesekmes, prelegentas pro jas praėjo labai paviršutiniškai. Lietuvių Enciklopedija, Lietuvių Fondas — didieji išeivijos darbai. Išeivijos veiklai reikia nustatyti kryptį, kad jos vežimas nebūtų tempiamas į įvairias puses. Išeivijos didžioji problema — mišrios šeimos.

Ji didesnė negu Lietuvoje. Priesti prie tokių šeimų su lietuviškomis problemomis yra daug sunkiau.

Amerikos Balsas, ĮL žurnalas, OSI

Trečiadienį buvo išklausyti Amerikos Balso lietuvių tarnybos štabo nario Vlado Būtėno ir red. Vacio Rociūno pranešimai. Jie sutrumpintoje formoje jau atspausdinti ĮL rugsėjo numery.

Popiet Juozas Kojelis, LB, Baltų lygos ir LFB darbuotojas, aktyvus žurnalistas, buvęs Į Laisvę redaktorius, padarė pranešimą apie įvykusią Washingtone spaudos konferenciją OSI klausimu. Prelegentas iš stovyklos buvo specialiai nuskridęs į sostinę joje dalyvauti. Pagrindiniai kalbėtojai buvo moksl. gen. maj. John B. Maderis, vienas iš Star War projekto autorius, estė Mary-Ann Rikken ir Antanas B. Mažeika. Apie konferenciją rašė ir didžioji amerikiečių spauda. J. Kojelis, pabrėžęs konferencijos tikslą — pralaužti tylą opiausiais OSI klausimais, ieškoti ir rasti, kas pasipriešintų vienašališkiems kaltinimams tik Rytų Europos kraštų piliečiams, kad apkaltintieji turėtų tokias pat teises kaip ir kaltintojai, kaip pav., apmokamus advokatus ir t.t., laiko Antaną Mažėiką, trečios kartos lietuvi, herojumi, kuris, prisimenant J. Brazaičio išsireiškimą, mūsų tarpe yra herojų, bet nėra tų, kurie juos pripažintų.

Laisvės ir taikos žygio atgarsiai

Juozas Kojelis ir vėliau dr. M. Arštikaitytė-Uleckienė iš Toronto pranešė apie ši įspūdingą ir pasiseku-



Pabaltiečių taikos ir laisvės demonstracijos: Helsinkyje (viršuje) ir, sugrįžus iš Suomijos sostinės, švedų sostinėje Stockholme. Nuotr. Aleks. Katzo

šià estų, latvių ir lietuvių laisvės ir taikos žygį: Baltijos Tribunolą Kopenhagoje (liepos 25 - 26); demonstraciją Danijos sostinės centre ir netoli Sovietų ambasados, spaudos konferencijas Danijos ir Švedijos sostinėse, kelionę "Baltic Star", kurioje buvo apie 60 lietuvių ir 200 latvių ir estų ir apie 70 žurnalistų, fotografų, filmų ir radijo atstovų. (Pagal vėliau Eltos atspausdintus pranešimus: lietuvių dalyvavo 52, 51 estas ir 198 latviai ir 51 medijos atstovas). Laivui plaukiant pro Sovietų okupuotus Pabaltijo kraštus, buvo sakomos kalbos, dainuojamos patriotinės dainos, giedami tų valstybių himnai, nuleidžiami vainikai žuvusiems ir kankinamiems prisiminti. Laivą sekė du sovietų karo laivai.

Helsinkyje, liepos 28 d. dalyviai nužygiavo į miesto centrą; Juos lydėjo didžiulė sostinės gyventojų minia. Prie Suomijos herojaus, maršalo Mannerheimo paminklo įvyko didžiulė demonstracija, kokios nebuvo nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos. Tuo metu Helsinkyje buvo susirinkę 30 valstybių užsienio reikalų ministeriai atšvęsti dešimtmetį nuo Helsinkio susitarimų pasirašymo.

Liepos 29 d. laivas sugrįžo į Stockholmą, kur išvykos dalyviai buvo sutikti gausios minios. Nužygiavę į miesto centrą, išklausė Švedijos parlamento narių ir kitų iškiliųjų švedų kalbų ir buvo sugiedoti Pabaltijo valstybių himnai. Pirmą kartą Švedijos sostinėje skambėjo "Lietuva tėvynė mūsų".

Pasaulio spauda, radijas ir televizija šį žygį plačiai atžymėjo ir komentavo. Jo, nors labai nenoromis, negalėjo nutylėti ir oficialioji sovietų agentūra Tass, kuris išvadino

pabaltiečius piratais, provokatoriais it t.t.

Baltų Santanka, kurią sudaro estų, latvių ir lietuvių politinės vadovybės (iš lietuvių Vlikas) organizavo sovietų teismą Kopenhagoje. Teismo sprendimas - manifestas spausdinamas šiame numeryje.

Anot dr. M. Arštikaitytės - Uleckienės, pabaltiečių jaunimo taikos ir laisvės žygis Baltijos jūroje padarė Lietuvai tiek daug teigiamos propagandos, kaip niekas kitas pokarinėje Europoje. Doktorės duktė, kuri dalyvavo išvykoje, tuojau iš Paryžiaus paskambino motinai ir papasakojo daug įdomių detalių, su kuriomis ji pasidalino ir su stovyklautojais.

Visų laikoma žygis pasisėkusių ir labai prisidėjusių prie Pabaltijo kraštų bylos. Abiejų pranešimai buvo išklausti su dideliu dėmesiu. Rengėjai nusipelno padėkos ir pagarbos.

Vėliau kun. V. Dabušis surengė parodėlę visų šv. Kazimiero metų leidinių lietuvių, anglų, vokiečių, ispanų, portugalų ir italų kalbomis, šv. Tėvo išleisto liturginio leidinio Vatikane, operos Dux Magnus leidinio, medalių, nukaldintų čia ir ok. Lietuvoje ir pranešė apie jau baigiamus ar spausdinamus kitus leidinius to jubiliejaus proga.

Diskusijų - pasisakymų sesijoje dr. K. Ambrazaitis pasakojo, kaip buvo spausdinama ir platinama pogrindžio "Į Laisvę". Vladas Būtėnas pademonstravo kelias ištraukas iš Amerikos Balso originalių transliacijų į Lietuvą;

Savaitės bėgyje buvo užrekloduotas poeto Kazio Bradūno eilės į Lietuvą ir kitų stovyklautojų pareiškimai.

KOPENHAGOS MANIFESTAS,

paskelbtas 1985 liepos 26 Baltijos tribunolo byloje
prieš Sovietų Sąjungą

Baltijos Tribunolas Kopenhagoje pareiškia, kad buvusių nepriklausomų Estijos, Latvijos ir Lietuvos okupacija ir aneksija yra pavyzdys nusikaltimo, pažeidžiant tarptautinę viešąją teisę bei sutartis, kurias Sovietų Sąjunga yra ratifikavusi.

Masinė rusų imigracija rimtai sužalojo baltų tapatybę ir politinę struktūrą: kalba, kultūra, religija ir net istorijos mokymasis mokyklose yra nukentėjęs sovietų valdžioje. Baltijos valstybių militarizavimas sudaro tebesitęsiančios grėsmės pasaulio taikai nuolatinį priminimą.

Baltijos tautų teisė į apsisprendimą, nediskriminaciją ir nesikišimą jų protėvių žemėje turi būti sugrąžinta.

Išklausęs patyrusius liudininkus daugelių gyvenimo, teisės bei praktikos atžvilgiu, Baltijos Tribunolas prieina išvados, kad Sovietų Sąjunga yra padariusi ir daro didelę neteisybę šioms tautoms.

Šių trijų Baltijos valstybių likimas yra unikalus žmonijos istorijoje. Niekur kitur pasauly nugalėjusi valstybė nėra okupavusi, aneksavusi ir kolonizavusi parlamentinių demokratinių šalių. Šis unikalus likimas nusipelno demokratinių vyriausybių pasauly unikalios politikos.

Mes raginame jas pasaulio forumuose kelti sovietų okupacijos Baltijos kraštuose klausimą, reikalaujant laisvės ir nepriklausomybės Estijai, Latvijai ir Lietuvai.

Šiuo Kopenhagos Manifestu mes pareiškiame, kad dabartinė padėtis Baltijos kraštuose pakenkia taikos ir laisvės galimybei Europoje ir pasauly.

Pirmininkas Theodor Veiter, Per Ahlmark, Rev. Michael Bourdeaux, Jean-Marie de Daillet and Sir James Fawcett.

Savi rūpesčiai

Penktadienio priešpietė buvo skirta LFB organizaciniams reikalams. Tarybos pranešimą padarė pirm. dr. V. Majauskas: pereinamais metais gegužės mėn. įvyko Tarybos narių suvažiavimas Chicagoje, Daina Kojelytė paskirta atstovauti LFB Vliko ta-

ryboje, Juozas Baužys pakviestas redaguoti Į Laisvę.

Numatoma sušaukti speciali konferencija sekančių metų sukaktuvinėje stovykloje, Dainavoje. Pirmininkas padėkojo Centro valdybai, tarybos nariams, ĮL redaktoriui, Į Laisvę fondo leidinių redaktoriams A. Skrupskelienei ir C. Grincevičiui.



Paskaitų, pranešimų ir simpoziumo auditorijos dalis. Nuotr. Vytauto Maželio

Centro valdybos pranešimą padarė pirm. Br. Bainys ir ižd. J. Baužys. Šios kadencijos valdyba suorganizavo Kennebunkporto ir Dainavos stovyklas ir jaunimo simpoziumą Chicagoje, kur dalyvavo jaunimo atstovai iš Los Angeles, Washingtono, Toronto, Chicago. Įsteigto specialaus fondo kasei įplaukė 13.300 dol. Išleido du valdybos nario Č. Grincevičiaus redaguotus biuletenio numerius.

Į Laisvę fondo lietuviškai kultūrai ugdyti pranešimą padarė dr. K. Ambrozaitis ir Juozas Baužys. Iki šiol išleista 16 knygų. Šiuo metu dr. J. Girnius rašo Juozo Brazaičio monografiją, paskirta stipendija dr. Kęstučiui Girniui už "Partizanų kovų strategijos" rašymą, išleista III-ji Partizanų laida. Bus išleistas ir 6-sis Brazaičio raštų tomas, kuris kaštuos 8-10,000 dol., J. Keliuočio raštų II tomas. Jau paruoštas J. Keliuočio "Dangus nusidažo raudonai". Norima išleisti dr. Ivinskio, V. Vaitiekū-

no, dr. Paškaus darbai.

Pasitarimuose paliestas knygų platinimo tinklas, mūsų žurnalo prenumeratorių klausimas, knygų leidimas anglų kalba, speciali knyga apie 1941 metų sukilimą, ryšiai su Kraštu ir kiti organizaciniai reikalai. Nutarta suaktyvinti — 30-ją stovyklą ruošti Dainavoje (šiemet sukako 30 metų nuo Dainavos stovyklos įsigijimo). Kitų metų studijinei stovyklai siūloma tema "Ryšiai su Lietuva".

Po pietų kalbėjo poetas Kazys Bradūnas tema "Išėivijos kultūriniai vingiai ir pakelės", šio iškilaus poeto ir kultūrininko paskaitos santrauka spausdinama šiame numeryje.

Simpoziumas

Šeštadienį surengtame simpoziume, pavadintame "Realus žvilgsnis į dar išlikusias išėivijos jėgas", dalyvavo dr. K. Ėringis, inž. P. Vaičekauskas, rašyt. V. Volertas ir teis. Algis Raulinaitis.

“Jaunimas savo lietuviškojo
vardo nebijo”

Vytauto Volerto pareikštų minčių simpoziume santrauka

Tarp į Valcarus pasitraukusiųjų lietuvių, paprastųjų ir aukštai stovėjusiųjų, buvo gal 70% tautinėms pareigoms nejautrių žmonių. Taip visada ir visur gyvenimas diktuoja, nes meilė sau — didžiausia meilė. Imigrantų pakrikimo priežastis yra ne JAV, Kanados, Australijos ar Pietų Amerikos virinimo katilai, bet savanaudiškumas.

Šis mūsų pasėlis išaugino jaunimą ir jo pažiūras, skatinusius slėptis. Vis dėlto tautinė gyvybė JAV ir Kana-

doje turi bent šimto metų ateitį. Su mumis laikosi pakankamai jaunų žmonių, kietais kevalais, ir pesimizmu nesisunkinkime save, nevarginkime jų. Kas dingio — dingio. Išlikusieji yra tvirti, sąmoningi, gabūs, išradingi, darbštūs. Pavyzdžių turime apščiai. Gal nesutampa vyresnių ir jaunesnių išmanymo sritys bei metodai, tačiau ar tik vienu, būtinai tuo pačiu, arklu galima dirvas purenti?

Kas darytina, kad padėtis ne tik neblogėtų, bet gerėtų?

Skaidrus žvilgsnis, netemdomas pesimizmo ir aštrios kritikos, vedančios iki smerkimo, būtų svarbiausia atrama. Galėtume laisviau kalbėti, tartis ir planuoti. Tik be ‘senųjų išminties’ demonstravimo! Sausas gy-



Inž. Bronius Nainys, LFB centro valdybos pirmininkas ir “Pasaulio lietuvių” redaktorius ir dr. Vytautas Majauskas, LFB tarybos pirmininkas Dainavoje

venimo taisyklių dėstymas, lyg gramatikos mokymas, yra nepatrauklus, o barimas — kiršinantis, atstumiantis. Emocijas palikę poezijai ir scenai, vyresnių ir jaunimo santykiuose vadovaukims pašnekėšiais, idealizmą taip pat įjungdami, nes idealizmas nėra emocija, bet dvasinis apsisprendimas.

Tiesa, nelengva kalbėti, jei nesu- einama.

Visuomeniniam sąlyčiui vyresnieji galėtų ir turėtų (LFB valdybos pavyzdžiu pareitą rudenį) organizuoti susitikimus. Privačiai gelbėtų dalyvavimas jaunųjų vestuvėse, jų vaikų krikštynose, pasikvietimas į svečius, pagalbą kuriantis. Kai žmogus pažįsta žmogų, artėja ne tik mintys, bet ir amžius. Dvynukuose atstumas ištrina veido ir būdo panašumus.

Neišnykome ir neišnyksime. Jau- nimas savo lietuviškojo vardo nebijo. P. Vaičekausko ir dr. K. Ėringio pranešimų tekstai spausdinami šiame numery. A. Raulinaičio bus paskelb- tas 1986 balandžio J.L. nr.

Įdomios dienos

Per visą savaitę stovyklautojai tampa viena šeima. Ir tai nestebė- tina — visi ilgų metų pažįstami ir

bičiuliai, kuriuos riša tos pačios idė- jos, tie patys rūpesčiai. Ir amžius ne- besudaro kartų plyšių problemos. Čia susirenka pabendrauti, išgirsti naujų minčių ir pasimokyti (tai nie- kada nevēlu), pasidžiaugti gražiąja Dainavos gamta, pailsėti, nors tai ir nevisada pasisekdavo.

Stovyklautojai pamilo Spyglio ežė- rėlį, saulė nepagailėjo karštų spindu- lių, valtis dažnai “skrodė” ežero bangas, rytmetiniai paukščių balsai neviename didino gimtųjų laukų nostalgiją.

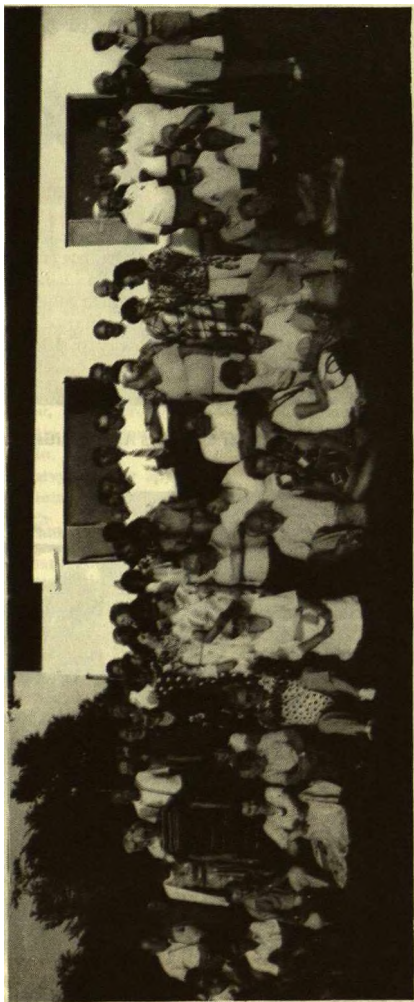
Stovyklos šeimininkės neleido alk- ti, o vakariniai pobūviai, kuriuos tris kartus surengė Philadelphijos - New Yorko, Clevelando ir Chicagos bičiuliai stovyklautojai kėlė nemažą rūpesčio dietos besilaikantiems.

Penktadienio žvaigždėtą vakarą prie laužo sklido dainos, o stovyklos nuotykių ir stovyklautojų charakteris- tikos, surašytos ir perskaitytos Č. Grincevičiaus, jaukių laužo nuotaiką didino. Valandos prie laužo, besivai- šinant vynu ir sūriu, prabėgo ne- pastebimai ir pasistūmėjo į giliąją naktį.

Besidžiaugiant miela bičiulyste, nepamiršti ir tie, kuriems tos va- landos buvo skausmo ir liūdesio: pasimelsta rytmetinėse Mišiose ir



Laužui liepsnojančiam... Nuotr. Jono Urbono



LFB 29-sios studijų ir poilsio savaitės dalyvių dalis. Nuotr. J. Urbono.



Pilypas Narutis, dr. Vytautas Vardys ir dr. Kazys Ambrozaitis. Nuotr. V. Maželio



Juozas Kojelis, Marytė Lepera — Lietuvos vyčių centro valdybos vicepirmininkė, ir Edmundas Binkis Dainavoje, 1985. Nuotr. Jono Urbono

pasiųstos užuojautos Bernardui ir Aldonai Brazdžioniams, jų sūnui Daliui netikėtai mirus, ir Stasei Smalinskienei, jos motinai Marijai Vaitiekaitienei iškeliavus amžinybėn. Visi stovyklautojai pasirašė užuojautos laiškus.

Pasiųsti sveikinimai dr. Antanui Maceinai, Vokietijon ir Europos Lietuvių Fronto bičiuliams. Paminėta kun. V. Dabušio dviguba sukaktis.

Su dėmesiu stovyklautojai sekė vaizdajuostę, kuri buvo perduota per Amerikos televiziją — Antano Mažeikos ir buv. Kongreso narės Holzman pokalbį OSI klausimais. Atvykus savaitgaliui dr. P. Kisieliui, Dainava virto dainuojanti stovykla: giesmė atgijo koplyčioje, o daktaro vedamos dainos skambėjo salėse, lauke, pavilione, prie laužo.

Į paskaitas atvykdavo ir apylinkėje gyvenantieji lietuviai.

Literatūros vakaras

Šeštadienį, saulei besileidžiant, buvo nuleistos Amerikos ir Lietuvos vėliavos. 29-sios studijų ir poilsio stovyklos uždaramąjį žodį tarė LFB tarybos pirm. dr. V. Majauskas. “Tai buvo, kaip prof. Brazaitis pasakytų, mūsų metinės rekolekcijos, mūsų vėlykinė, mūsų broliškumo ir solidarumo atnaujinimas, kuris lyg švyturys, patekus į tamsą, rodo ir kelią ir šviesą” — kalbėjo dr. Majauskas. Padėkojo Centro valdybai, suruošusiai šią savaitę, kapelionams, svečiams ir bičiuliams, dalyvavusiems šiose studijų ir poilsio dienose ir pakvietė atvykti ir sekančiais metais į Dainavą: Lietuva Tėvynė mūsų garsai atsiliepė į Rambyno kalnelį, ir nuleidžiamos vėliavos skelbė ir liudijo, kad ir šis susitikimas jau užrašytas praeities lapuose.

Šeštadienio vakare stovyklos vaizdas pasikeitė: moterys savo vakarniuose drabužiuose tapo jaunesnės ir gražesnės, o vyrai savo išieiginėse eilutėse gal išdidesni. Visi rinkosi į didžiąją salę, kuri savaitės bėgyje turėjo dvigubą užduotį — buvo koplyčia ir paskaitų auditorija. Šį vakarą joje vyko literatūros šventė.

Ją atidarė C. V. vardu rašytojas Česlovas Grincevičius. Dr. Majauskas, daugelio baigiamųjų tokių savaitinių renginių vadovas, ir šį vakarą pravedė su stilingu orumu pristatydamas trumpu žodžiu visus šio vakaro programos dalyvius.

Į literatūros vakarą atsilankė mūsų literatūros veteranas rašytojas Vytautas Alantas su ponia Irena, žum. Alfa Nakas, Dainavos kaimynai.

Vytautas Volertas, dzūkas, trijų inžinerijos magistro laipsnių savininkas, 10 knygų autorius, sėkmingai vadovavęs šv. Kazimiero jubiliejinių metų centriniam komitetui, buvęs LB krašto valdybos pirmininkas ir Tarybos pirmininkas, buv. Į Laisvę redaktorius, paskaitė epizodą iš lietuviškosios buities prieš pirmąjį pasaulinį karą:

Česlovas Grincevičius, kėdainiškis, rašytojas, žurnalistas, redaktorius. “Geroji vasara”, “Vyskupo katinas”, šiemet išleistų “Vidudienio varpų” ir kitų knygų autorius, Draugo redaktorius, redagavęs penkis Brazaičio raštų tomus, skaitė ištrauką iš romano “Geroji vasara”.

Apolinaras Bagdonas, žemaitis, rašęs “lietuviškai ir savo gimtąja žemaičių kalba”. Šešių knygų autorius paskaitė septynetą eilėraščių. A. Bagdonas uolus paskaitininkas, Lietuvių istorikų draugijos narys, spaudos darbuotojas.

SUVAŽIAVIMO DARBAI X. Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos leidinys. Redaktorius A. Liuima, S.J., 390 psl., Roma, 1984 m. Kaina 30 dol. Spaustuvės išlaidos apmokėtos prel. Pr. Juro, prel. J. Karaliaus, prof. dr. K. Almino ir Lietuvių Fondo lėšomis.

Tai rinkinys paskaitų, skaitytų de-

šimtajame LKMA suvažiavime Detroite, 1976 m. Atspausdinta pilnaties posėdžių A. Maceinos, A. Klimo ir J. Girniaus paskaitos; teologijos sekcijoje — V. Rimšelio, A. Rubšio, V. Cukuro; filosofijos — J. Girniaus, K. Girniaus, M. Girniuvienės; istorijos — P. Jatulio; lietuvių kalbos ir literatūros — A. Tamošaičio, St. Ylos; medicinos — A. C. Matulio, K. Almino ir politinių — S. Girniaus ir R. Misiūno.

Adolfas Markelis, dusėtiškis, rašytojas, žurnalistas, talkinąs Draugo redakcijos darbuose. Jo „Nebaigtoji simfonija“ susilaukė gražaus įvertinimo. Paskaitė „Savi žmonės“ novelę iš dabartinės lietuvių imigracijos kartos, tikrą atsitikimą;

Kazys Bradūnas, suvalkietis nuo Alvito, žemininkų kartos poetas, 14 poezijos knygų autorius, įvairių leidinių redaktorius, 20 metų redagavęs Draugo kultūrinį priedą, Dux Magnus libreto autorius ir t.t. Paskaitė kelioliką eilėraščių, kurie klausytojus nukėlė į pagonybės ir krikščionybės susidūrimo epochą mūsų tautoje. Pagal poeto taiklius įvadinius komentarus, ši tema jam iškilusi, kai artinamės į Lietuvos krikšto 600 metų sukaktį.

Tai buvo puikus mūsų kūrėjų vakaras. Rengėjai juos papuošė gėlėmis, o pilna auditorija nepagailėjo aplodismentų, kurie išreiškė padėką už gražų ir spalvingą lietuvišką žodį svetimoje šalyje.

Po to visi susirinko stovyklos vaidyklos salėn paskutiniam pasižmonėjimui, pasivaišinimui, šokiui ir dainai.

V. Rociūnas

METRAŠTIS VI. Redaktorius A. Liuima, S.J. LKMA leidinys, 1985. Spaustuvės išlaidos apmokėtos kun. Simono Morkūno, T. Vidugirio, mons. dr. P. Celiešiaus ir Akademijos lėšomis. LKMA adresas: Piazza della Pilotta 4, Roma, Italia. 509 psl. Kaina 38 dol. Išspausdintos V. Gidžiūno, A. Šlepetytės - Janačienės, P. Rabikausko, S.J., J. Gobio, P. Duginčio, S.J., V. Vyčino, P. Maldeikio, A. Rubšio ir Knut-Olaf-Falk studijos. Šis metraščio tomas pasirodė tik tai po 14 metų nuo V-jo tomo išleidimo (1970). Priežastis — mecenatų trūkumas.

“Nors labai įvairus studijų turinys, tačiau jas į vienumą riša tas pats mokslinis susidomėjimas savo krašto praeitimi, ta pati meilė savo kraštui” — įžanginiams žodyje rašo Metraščio redaktorius.

Bronius Kviklys: LIETUVOS BAŽNYČIOS 5. Vilniaus arkivyskupija, I dalis. Istoriniai bruožai. Vilniaus miesto bažnyčios. 1985 m.

Tai penktasis tomas iš Lietuvos Bažnyčių serijos leidžiamų knygų. Išleido Amerikos Lietuvių Bibliote-

kos Leidykla, 3001 W. 59th St., Chicago, IL 60629. Spaudė M. Mor-
kūno spaustuvė. Veikalas skiriamas
Lietuvos krikšto atnaujinimo ir Vil-
niaus vyskupijos įsteigimo 600 metų
(1387 - 1987) sukaččiai paminėti.
Įvardiniai žodžiai parašyti lietuvių,
anglų ir lenkų kalbomis. 432 psl.
Kieti viršeliai. Pridedamas Vilniaus
miesto planas Lietuvos nepriklausomo-
ybės metais. Gausiai iliustruotas
nuotraukomis, brėžiniais, žemėla-
piaais. Knygoje pateikiami vyskupijos
istoriniai bruožai, vyskupų biografi-
jos ir Vilniaus miesto 40-ties bažny-
čių, religinių paminklų, keliasdešimt
koplyčių, kapinių ir kt. aprašymai.
Bus išleistas ir antras tomas su 82
Vilniaus provincijos bažnyčiomis da-
bartinėje sovietinėje Lietuvoje ir 60
bažnyčių sovietinėje Gudijoje.

Bronius Kviklys ir jo artimiausi
redakcijos nariai: inž. dr. Jurgis Gim-
butas, Jonas Damauskas, dr. A.
Tamošaitis, S.J., kun. dr. J. Vaišnora,
MIC ir eilė kitų iškilių talkininkų
išleido didelės svarbos istorinį veika-
lą; Jo išleidimą parėmė Lietuvių
Fondas, Vilniaus krašto lietuvių są-
junga ir daugybė mecenatų (jie su-
rašyti leidinio pabaigoje).

Jonas Sakas - Sakevičius. KUNI-
GAS JUOZAS VAILOKAITIS. Žur-
nalistinė, visuomeninė, politinė ir
ekonominė veikla. Išleido Popie-
žiaus Leono XIII literatūrinis fon-
das, 1985 m. Spaudė Draugo spaus-
tuvė, 4545 W. 3rd Street, Chicago,
IL 60629. 280 psl., kietais viršeliais,
kaina 8 dol.

"Jis yra vienas didžiųjų patriotų
ir nepaprastų gabumų žmogus. Iki
nepriklausomybės atgavimo jo veikla
buvo susijusi su Lietuvos laisvinimu,
kova su okupantu ir kūrimu lietu-

viams geresnio kultūrinio bei ekono-
minio gyvenimo", rašo Jonas Sakas
knygos įžangoje. "Nepriklausomybės
metais jis su broliu įsteigė banką,
kelias pramonės įmones, eksportavo
maistą..

Knyga suskirstyta į šešius skyrius:
Iki 1918 metų pabaigos, Politinė ir
kultūrinė veikla nepriklausomoje
Lietuvoje, ūkinė veikla ir Vailokai-
čių įmonės, Kun. J. Vailokaitis —
žmogus, Tremtis ir gyvenimo pabaig-
a ir Priedai.

CODEx MEDNICENSISSEU
SAMOGITIAE. I tomas. Roma, 1984.
Redaktorius Paulius Jatulis. Leidinys
dedikuotas istorikui prof. dr. Zeno-
nui Ivinskiui. Išleido Lietuvių
Katalikų Mokslo Akademija. 710 psl.
Kaina 40 dol. Leidinys gaunamas
Akademijoje, Piazza della Pilotą 4,
00187, Roma, Italia.

Šis Medininkų arba Žemaičių vys-
kupijos kodeksas apima 1416 - 1609
metų dokumentus, surinktus iš įvai-
rių archyvų, bibliotekų dokumenti-
nių knygų. Dokumentų dauguma pa-
rašyta lotynų kalba, kai kurie lenkų
ir kirilikos raidėmis.

Leidiny pateiktos visų dokumentų
santraukos lietuvių kalba ir pridėti
trys žemėlapiai: Lietuvos Didžiosios
Kunigaikštijos (1613), Žemaičių dio-
cezijos ir Lietuvos XVI - XVII amž.
Tai tretytis Lietuvos istorijos doku-
mentinis veikalas, išleistas LKMA,
Romoje. Spaudai ruošiamas ir antra-
sis Žemaičių dioclezijos dokumentų
tomas.

LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJA.
XXXVII tomas. Papildymai. 1985 m.
Vyr. redaktoriai: Simas Sužiedėlis ir
Jurgis Gimbutas. Redaktoriai: Stasys
Bačkaitis ir Antanas Mažiulis, techn.

redaktorė Danutė Bindokienė. Leidėjas — Juozas Kapočius, P.O. Box 95, South Boston, Mass. 02127.

Antrasis LE papildomas tomas išleistas tiktai po 16 metų nuo pirmojo papildymų —XXXVI tomo. Sis tomas papildytas informacija, susikaupusia per šešiolikos metų laikotarpį, užregistruoti asmens bei lietuvių ir pasaulio įvykiai.

Monumentalinis lietuvių išeivijos kūrinys papildė, patikslina duomenis, bet, aišku, vėl atsiranda naujų netikslumų, kurių mūsų sąlygomis vargu ar galima išvengti. LE pasilieka didingas naujosios lietuvių išeivijos paminklas, liudijęs mūsų išeivijos tautos gyvastingumai kūrybingumą ir ryžtą; Leidėjai ir redaktoriai nusipelnė padėkos ir pagarbos.

Jūratė Statkutė de Rosales. BALŲ KALBŲ BRUOŽAI IBERŲ PUSIASALYJE. 328 psl. Kietais viršeliais. Kaina 15 dol. Devenių kultūrinio fondo leidinys Nr. 8, Chicago, IL, 1985.

“Tolimoji mūsų praeitis, užsimezgusi beveik du tūkstančius metų prieš Kristų Baltijos jūros pakrantėse, nėra vien mūsų, lietuvių nuosavybė. Ji yra bendras visų baltų turtas”, — rašo autorė knygos pratarmėje. Knyga padalinta į dvi dalis: Kalbotyra ir Istorija ir kaip priedas — Autorės laisvas pasikalbėjimas su skaitytoju.

Autorė — Venezuelos lietuvių veikėja ir spaudos bendradarbė, su savo knyga ateina su nauja pažiūra į baltų - lietuvių kalbotyrą, jos skirtingus metodus, naudojant kitus šaltinius ir archyvus.

Anatolijus Kairys: DVYLIKA. Dvylika vienaveiksmių jaunimo scenai. Viršelis dail. Ados Sutkuvienės. Iš-

leido Lietuvių literatūros bičiuliai, P. O. Box 29060, Chicago, IL 60629. 200 psl. Kaina 10 dol. Tai 38-ji kūrybingo autoriaus knyga. A. Kairio žanras platus: vaikams vaidinimai, eilėraščiai, komedijos, dramos, romanai, operečių libretto, istorinės poemos ir t.t. Šis rinkinys praturtins negausią scenai tinkamų veikalų literatūrą ir pajvairins dramos sambūrių vaidybinį repertuarą, pritaikytą jaunimo teatrui.

Julija Švabaitė. STIKLINIAI RAMENTAI. 34-sis Draugo premijuotas romanas. Viršelis dail. Janės Karužaitės. 264 psl. Kaina 9 dol. Spausdino Draugo spaustuvė, 4545 West 63rd Street, Chicago, IL 60629. Autorė, plačiai žinoma kaip poetė ir jaunimo literatūros kūrėja, ateina į mūsų beletristiką; Šiame romane svarstomas gyvenimo nelaimių ištiktųjų žmonių psichologinis lūžis.

Bronius Aušrotas. SUNKIŲ SPRENDIMŲ METAI. Viršelis - aplankas dail. Pauliaus Jurkaus. Išleido Lietuviškos knygos klubas, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. 238 psl. Įdomūs ir gyvai aprašomi Lietuvos karininko, dirbusio žvalgyboje, atsiminimai.

Aloyzas Baronas: DAIKTAI KASDIENINIAI. Eilėraščiai. Iliustravo dail. Ona Stankaitytė - Baužienė. Pomirtinis eilėraščių rinkinys, išleistas Nijolės Baronienės savo vyro a.a. Aloyzo penkerių metų mirties sukakčiai paminėti. 1985 m. Spaudė Draugo spaustuvė, 4545 W. 63rd Street, Chicago, IL. 60629. Daugiau apie Aloyzo Barono kūrybinį palikimą sekančiame žurnalo numeryje.

ELGRITO de LITUANIA (LIETUVOS ŠAUKSMAS), rinkinys straipsnių, Lietu-

vos reikalu per pastaruosius pustrėčių metų pasirodžiusių didžiojoje Venezuelos spaudoje: El Universal — 225,000 tiražas, La Religion — 60,000, Ultimas Noticias — 300,000, El Mundo — 200,000, keli straipsniai net kairiųjų — marksistų dienraštyje El Nacional. Rinkinyje turi 195 puslapius, atspausdinti 102 straipsniai. Šie straipsniai pasiekė milijonus Venezuelos skaitytojų ir kai kurie buvo perspausdinti kituose Pietų Amerikos kraštuose.

Maždaug trys ketvirtadaliai rinkinyje telpančių straipsnių parašyti paties Dambravos; daug kitos medžiagos parūpinta taip pat jo. Tarp kitų bendradarbių yra J. Statkutė - Rosales, Feliks Zubr, J. Kadelis, G. Damušytė; spaudos dėmesio buvo susilaukęs Venzueloje apsilankęs T. Venclova ir S. Goštautas. Išversti rašiniai kardinolo Bemardin, žurnalisto Sobran ir kt.

Įvadą į rinkinį parašė PLB visuomeninių reikalų komisijos pirmininkas Algimantas Gečys, išleidimą finansavo Pasaulio Lietuvių Bendruomenė.

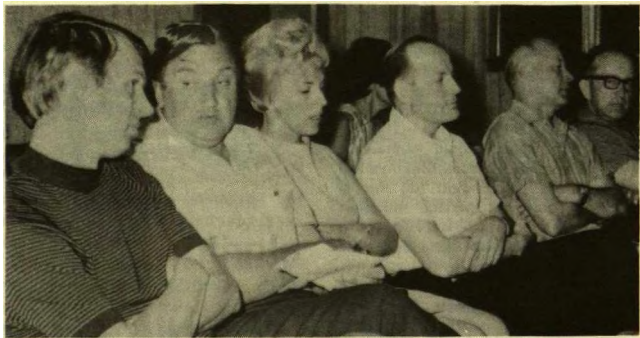
“Elgrito de Lithuania” — “Lietuvos šauksmas” knygos viršelįs (8 x 11).



ALOYZUI BARONUI PRISIMINTI

Rašytojo Aloyzo Barono penktosioms mirties metinėms buvo skirta 1985.X. 11 Chicagoje, Jaunimo centro kavinėje, Lietuvių rašytojų draugijos surengta vakaronė. Draugijos valdybos pirm. Anatolijus Kairys velionį aptarė kaip rašytoją* žurnalistą, humoristą ir visuomenininką. Prisiminimais dalijosi dr. Kazys Ambrazaitis, skaitęs laiškų ištraukas iš 1950 - 52 m. kūrimosi laikotarpio, ir dr.

Petras Kisieličius, kurio rūšyje gimė trijų fondų idėjos: “Ateities” šalpos, “Į Laisvę” leidyklos ir JAV Lietuvių fondo. A. Baronas tada ypač garsino dr. A. Razmos iškeltą milijoninio Lietuvių Fondo idėją; A. Barono kūrybą nuosekliai aptarė Aušra Liulevičienė, primindama didelį velionies darbštumą, kurio dėka skaitytojus pasiekė apie 30 knygų. Dalyvių laukė staigmena — naujas pomirtinis A. Ba-



Prieš 12 metų Dainavoje: komp. Darius Lapinskas, rašytojas Aloyzas Baronas, Nijolė Baronienė, kun. Gediminas Kijauskas, S.J., dr. Antanas Mus- teikis, Juozas Mikonis. Nuotr. Jono Urbono

rono eilėraščių rinkinys "Daiktai kas- dieniniai", su kuriuo juos supažin- dino Adolfas Markelis. Antrajai vaka- ronės daliai vadovavo Česlovas Grin- cevičius. A. Barono kūrinis skaitė Juozas Raudonis, Vitas Laniauskas, Vincas Olšauskas ir Zita Dubauskai- tė. Č. Grincevičius džiaugėsi gau- siais vakaronės dalyviais, velionies šeimos nariais — žmona Nijole, sū- numis Gintaru ir Sauliumi, rūpestin-

gai saugiančiais A. Barono palikimą, savo lėšomis išleidusiais eilėraščių rinktinę "Daiktai kasdieniniai".

(T. Ž., 1985.12.10)

Lapkričio 24 d. Cicero LB valdy- ba taip pat surengė A. Barono pen- kerių metų sukakties minėjimą. Ir kituose LFB sambūriuose ir lietuvių kolonijose buvo pagarbiai prisimintas mūsų kūrėjas ir visuomenininkas.

*Kas pajėgs uždegt didžiulę šviesą,
Mano krašto didelėm kančiom nušviest.*

Aloyzas Baronas
"Daiktai kasdieniniai", 1985

...

*Ir aš žinau, per visų žemę mano,
Žygiuos karių kolonos amžinai.
Ir sudraskytuose veiduose partizanų
Žydės besikartojančių Pilėnų pelenai.*

Aloyzas Baronas
"Daiktai kasdieniniai", 1985

NERAMŪS LAIKAI LIETUVOS KARIUOMENĖJE

(Atsiminimai ir komentarai)

H. C. KUDREIKIS

Saulė pamažu slepiasi už Varėnos miškų. Stovyklos aikštėje vakarinis patikrinimas, judėjimas kaip bičių avilyje. Jaunesnysis puskarininkis N. skubiai šepėčiu pertraukia savo batus ir įsijungia į 184-tos Šaulių Divizijos Pionierių bataliono rikiuotę. N. apmeta akimis artimą apylinkę: ratas su šimtais palapinių, o už jų aplink savotiškas miškas priešlėktuvinių patrankų ir pilni krūmai T-34 ir KV tankų, sunkvežimių. Rusų daliniai tvirtai „saugoja“ mus nuo vokiečių, — kaip artimas N. draugas j. psk. K. sakydavo.

Iš vakarų atžygiuoja 297-tas šaulių pulkas. Kolonos priekyje mizernas mažas orkestras griežia kažkokį rusišką maršą; Nepalyginsi jo su laisvos Lietuvos kariniais orkestrais. N. šovė mintis į galvą, kad ir Liepynų kaimo patriūbočiai, kurie nevertodavo gaidų, geriau sugrodavo. Pulką veda lietuvis majoras, nors jau su rusiška uniforma, bet gerai pritaikinta, jo inteligentiškas veidas buvo kontrastas šalia einančio politruko. Šalia stovintis j. psk. K. prieš didįjį rusų terorą kariuomenėje, būtų taręs: „Žiūrėk į tą baisų burlioką; prisirijęs lietuviškų lašinių, veidas plytos prašos“. Šiandien K. melancholiškai žiūri į dangų: po suėmimų bangų, šiandien kiekvienas lietuvis karys bijo ir savo šešėlio.

Po paskutinio lietuvių karininkų arešto, kuris įvyko tik prieš keletą savaičių, komandas perėmė rusų ka-

rininkai. Tarp jų sukinėjosi maj. U., vienas iš dviejų karininkų, tapusių išdavikais, kitas kpt. G., abu iš 2-ro inžinerijos bataliono. Rikiuotėn nestojo ir bataliono komsorgas, politruko pavaduotojas Briedelis, vienas iš septyvių bataliono komjaunuolių, kurie skundė kitus karius, pataikavo politrukams. Dėka jų keliolika eilinių, puskarininkių ir karininkų, išvežti į Sibirą;

O buvo lemiamas birželio vakaras: tik po 24 valandų likimas sukrės visus. Bolševikas mjr. U. puls ant kelių prieš bataliono karius ir prašys pasigailėjimo. Komsorgas Briedelis, atsivedęs būrį pasienio NKVD narių, spės sudeginti slapstus bataliono dokumentus, bet kris nuo lietuvių šūvių, kartu su savo žalkepuriais sėbrais, mirdamas šauks rusiškai „Tegyvuoja draugas Stalinas“. Jaunesni puskarininkiai N. ir K., taupydami paskutinius šovinius, Varėnos grioviuose ginsis nuo daug skaitlingesnių ir daug geriau ginkluotų rusų dalinių, kurie puolė lietuvių stovyklą;

Neseniai pasirodė bolševikų komisarų J. Macijausko knygelė „Kartu su liaudimi“, kurioje jis bando įrodyti, kad Lietuvos kariuomenė, kaip ir visa tauta, savo noru prisijungė prie Sovietų sąjungos. Štai keletas bolševikiško melo pavyzdžių: kai 1938 m. kovo mėn. lenkai įteikė Smetonos vyriausybei ultimatumą, ryžtingas tarybų sąjungos demaršas

išgelbėjęs Lietuvą: 1939 metais prsidėję bruzdėjimai pulkuose ir kariai pareiškė nekelsią ginklo prieš raudonąją armiją; Hitleris ruošėsi užgrobti Lietuvą, bet ryžtinga Sovietų Sąjungos pozicija sutrukdė hitlerinei Vokietijai užimti Lietuvą; Nei žodžio apie Stalino - Hitlerio Europos valstybių pasidalinimą;

Toliau jis bando įrodyti, kad Vilnių iš rusų perėmę vad. Vilniaus Rinktinės karininkai ir kariai simpatizavo raudonajai armijai. Vėliau sugrįžę į savo įgulas būriavosi ir dėkoję viešai Tarybų sąjungai ir jos armijai. Pagal jį, Lietuvos kariuomenės karininkai daugumoje buvo buržujų, dvarininkų ir buožių sūnūs, kai tuo tarpu eiliniai kareiviai išaugę kaimo varguolių pirkiose arba darbininkų lūšnose. Kariuomenėje viešpatavę "lazdos drausmė", visai kaip caro laikais.

Pagrindinis tačiau bolševikų tvirtinimas — kariuomenė perėjo liaudies pusėn; karių entuziastiškas dalyvavimas bolševikiniuose rinkimuose. Žinoma, komisaras Macijauskas neparašo, kad visi kariai buvo nuvaryti į rinkimus prievarta ir kad dauguma jų turėjo išsikirpę ar nusi-paišę Melchorą Putelę, kurį dėjo į balsavimo vokus. Jis turbūt ir buvo karių išrinktas populiariausias deputatas į bolševikinį seimą;

Komisaras M. ypatingai garbina rusų atsiųstus korpuso komisarą Cariovą ir 184 Šaulių divizijos komisarą Kovalionoką. Taip pat rašo, kaip lietuviai karininkai ir kareiviai mylėję savo politrukus ir rusų atsiųstus rikiuotės karininkus. Jie greitai suvokę mūsų jaunos tarybinės respublikos politinę padėtį. Kad tai ne-

tiesa, žemiau matysime cituojant vieną lietuviško bolševiko atsiminimus.

Jei lietuviai kariai su tokiu džiaugsmu įsijungė į raudonąją armiją, kodėl nepasisekė rusams praversti lapkričio pradžioje planuotą raudonosios armijos priesaiką? Kodėl tūkstančiai Vilniaus ir kitų įgulų karių rengė protesto demonstracijas ir neklaušė politrukų. Vilniaus filharmonijos salėje 29-to Šaulių Korpo vadai surengė specialų priesaikos koncertą - mitingą; Po koncerto kariai neleido kalbėti nei vienam kalbėtojui, nepadėjo nei išdaviko gen. Vitkausko pasirodymas. Kariai trypė, šaukė ir dainavo "Lietuva brangi, mano tėvyne" bei kitas patriotines lietuviškas dainas. Tik po to pradėtas baisus NKVD teroras, suimant daugybę karių kiekviename dalinyje, per kelius mėnesius visus nutildė. Nėra žinoma, ar nors vienas Sibiran išvežtas lietuvis karys grįžo po karo Lietuvon. Išvežti daugiausia eiliniai ir būtinios tarnybos puskarininkiai. Ypatingai nukentėjo artilerijos pulkai ir karo technikos dalys.

M. negalėjo pro šiuos įvykius praeiti tylą. Štai ištrauka: "Raudonosios armijos 23-jų metinių dieną reikėjo prisaikdinti visus kovotojus, o tai pasiekti tų dienų sąlygomis buvo labai nelengva. Dauguma kareivių buvo valstiečių vaikai, išaugę religingose šeimose. O jie jau vieną kartą kapeliono akivaizdoje prisiekė dievui ir prezidentui. Todėl tūkstančiams politiškai neišprususių, atsilikusių ir religingų vaikinių duoti naująją priesaiką reiškė sulaužyti senąją* nusi-dėti dievuliui. Taip juos pirmaisiais 1941 metų mėnesiais nuteikdavo ir reakciniai dvasiškiei per dievotus tėvus, atvykstančius į kareivines pa-

simatyti su savo sūnumis. Pagal knygelę Šimtai pasiryžusių komjaunuolių ir politinių darbuotojų parengė karus priesaikai. Kartu buvo atliktas stiprus antireliginis darbas, kariai atitraukti nuo bažnytininkų. Tai dalinai tiesa, nuo sausio mėn. 1941 m. sekmadieniais karių nei į bažnyčią, nei kitur neleidavo, įvesti sekmadienio priešpietinei žygiai per miestą; Aišku, tas nepakeitė lietuvių karių religingumo”.

Macijauskas cituoja generolą Karvelį: “Tarybiniai kariai tiksliai laikėsi sutarties, visiškai nesikišo į Lietuvos reikalus ir leido Lietuvos liaudžiai spręsti atvirai pareikšti savo nuomonę, nes į jos reikalus negalėjo kištis užsienio imperialistai”.

M. rašo, kad daugelis į korpa atėjusių politinių vadovų neturėję raudonosios armijos politiniams darbuotojams reikalingo specialaus politinio ir karinio parengimo bei darbo įspūdžių. Todėl į jų vietą atėjo nemaža patyrusių raud. armijos specialistų. Iš tikrųjų visi lietuviški politvadovai buvo pakeisti rusais. Juos perėmė NKVD. Politvadovams išvykstant iš dalinių, kariai surengė specialius “atsisveikinimus”, barškindami į puodus, keptuves ar į skardos gabalus.

Prieš rašant ištrauką iš aukščiau minėtos knygos, kur pasiektas stipriausias melo punktas, reikia pastebėti, kad lietuvių daliniai Varėnos poligone neturėjo jokių amunicijos sandėlių. Šautuvai, imamai sargybų būstinėse, stovėdavo užrakinti, išduodami tik einant sargybon ar rikiuotėm Varėnos II centrinių maisto sandėlių sargybiniai turėdavo tik vieną šovinį. Artileristai neturėjo sviedinių, nors politrukai kai kuriuos

dalinius suvarė į fronto pozicijas, kur vokiečių tankai ir artilerija padarė pulkams nuostolių žuvusiais ir sužeistais.

M. meluoja, jog municijos traukinys atvyko į Varėnos II stotį, bet vokiečių lėktuvai subombardavo. Tiesa, vokiečiai numetė ant bėgių kelias mažas bombas, bet jokio municijos traukinio nebuvo. Traukinyje buvo pakrauta Rusijon išvežti tūkstančiai naujų lietuviškų uniformų, dar su antpečiais. Vokiečiai, užėmę stotį, šimtus uniformų išdalino nelaisvėn paimtiems lietuvių kariams, ar vėliau savisaugos daliniams.

Cituoju M. melą:

“Taigi lietuviškieji raudonosios armijos daliniai į kautynes stojo jau pirmosiomis karo valandomis. Birželio 22-osios rytą vienas 184-osios šaulių divizijos pulkas prie Varėnos susidūrė su priešo parašutininkais. Pagrindinės divizijos jėgos ir atskiri korpuso daliniai užėmė gynybą Valkininkų - kelių sankryžos Vilnius - Eišiškės rajone ir kovėsi su prasi-veržusiomis hitlerininkų motorizuotomis grupėmis ir desantininkais. Tai nutildamas, tai vėl išsiliepsnodamas susišaudymas įvyko iki pat vakaro. Nuo geležinkelio pusės kelis kartus atsklido bombų sprogimai. Birželio 23-sios rytą iš Eišiškių pusės prasiveržė stambi fašistų tankų grupuotė. Lietuviai žvalgai, pasiūstę į Alytaus pusę, pranešė, kad ir iš ten artėja tankai. Apie 15 valandų priešas apsupo mūsų dalinius prie Valkininkų. Įsiliepsnojo atkaklios kautynės. Mūsųškiams į pagalbą atskubėjo 5-osios tankų divizijos vidutinių tankų “T-34” kuopa ir kelios galingos mašinos “KV”. Tarybiniai tankistai drąsiai veržėsi pro stiprią prie-

šo ugnį. Ypač sėkmingai veikė "KV", kurių neįstengė pramušti priešo sviediniai. Tankai kontraatakavo puolusius vermachto motorizuotus dalinius, padėdami lietuviams pėstininkams ir artileristams atkovoti prarastas pozicijas ir atmušti ir vieną ataką po kitos. Penkias valandas truko kautynės apsuptyje. Kai kuriose vietose vokiečiai nepasistūmėjo nė per pėdą iki birželio 24-tosios vakaro. Daug lietuvių raudonarmiečių žuvo, nemaža sužeistų pateko į nelaisvę".

Jokiose Valkininkų kautynėse lietuvių daliniai nedalyvavo, nei vokiečių parašutininkai nenusileido prie Varėnos. Tiesa, pavienius lietuvius politrukai, atkišę automatus, buvo įvėlę į kautynes, kur visi, jei nespėjo nuo politrukų pabėgti, žuvo. 5-oji rusų tankų divizija, apie 25 tankai, kai kurie sunkieji "KW" tipo, bandė vokiečių veržimąsi sulaukyti, pašaudami 3 lengvus vokiečių 7-os šarvuočių divizijos žvalgybos tankus. Vokiečiai sustojo, pašaukė "Stuka" eskadrilę ir po pusvalandžio rūko 25 geležies laužai, o vokiečiai stūmėsi į priekį. Macijauskas mini vokiečių 3-čios tankų grupės vado gen. Hoto atsiminimus, kur jis rašo, kad vienas lietuvių korpusas gynėsi atkakliai, po to, kai daliniai buvę apsupti ir išblaškyti, jie vis užpildinėdavo mūsų kolonas. Jei iš tikrųjų jis taip rašė, matyt, naudojo rusų šaltinius, kur istorinėse karo knygose pilna melo apie tariamus lietuvių raudonarmiečių "žygdarbius". Iš Varėnos poligono į Rusiją pasitraukė tik politrukai ir rusams persidavęs komunistinis aktyvas bei keli bailiai, kurie nedrįso pabėgti nuo rusų, kurie juos varėsi.

179-tajai šaulių divizijai buvo daug sunkiau atsipalaiduoti, nes jie stovyklavo Pabradės poligone. Nors bolševikai vertė visus trauktis link Polocko, du trečdaliai karininkų ir kareivių iš karto ar pakelyje nuo rusų sugebėjo pabėgti. Aprašomi fantastiški karininkų: Raugalės, Vaznelio ir Rimo žygdarbiai sunaikinant vokiečių motociklistų, pėstininkų ir tankų kolonas. Tuščios komisaro M. svajonės. Kodėl 3000 likusių 179-osios div. karių rusai nuginklavo ir pasiuntė griovius kasti užfrontėje. Tik po ilgų Sniečkaus maldavimų Stalinas sutiko perkelti į vad. 16-tąją liet. diviziją; Čia prie Aleksejevkos kaimo pasiuntė daugumą jų į savižudišką puolimą prieš stipriai įsitvirtinusius vokiečių karius. Daugumas žuvo, sužeisti ar perbėgo vokiečių pusėn, kur vėliau prievarta, kaip ir daugumas Varėnos ar Pabradės karių, įjungti į savaugos dalinius, o vėliau į frontą, ar dar baisiau, į kovą prieš bolševikų teroristus - banditus.

Keturiasdešimt metų bolševikai mulkino Lietuvos gyventojus, ypač jaunimą, spausdindami melą apie Lietuvos kariuomenę. Staiga, kaip iš giedro dangaus, 1984 metais žurnale "Švyturio" 9 ir 10 numeriuose atspausdinti buvusio Lietuvos kariuomenės leitenanto, tapusio bolševikų generolu Prano Petronio atsiliepimai "Lemtingas Posūkis". Juose tarp bjaurios propagandos ir melagingų tvirtinimų apie Lietuvos kariuomenę, pasirodo gerokas pluoštas tiesos, įrodančios, kad daug ką iki šiol bolševikai melavo.

Pačioje pradžioje jis prisipažįsta, kad buvo prokomunistas ir kartu su plk. lt. Antanu Šurkumin dalyvavęs

vad. liaudies manifestacijoje prie karo muziejaus 1939 m. spalio 11 d. Čia abu labai nusivylę, kad nebuvo padėkota Sovietų sąjungai už Vilniaus grąžinimą. Petronis rašo: “Žinoma, daugelio svyruojančių jaunesniųjų karininkų apsisprendimą eiti su liaudimi būtų greičiau nulėmęs individualus politinis darbas su kiekvienu karininku ar puskarininkiu, bet, jo, deja, nebuvo. Politinių vadovų ir karininkų santykiuose stipriai jautėsi klasinis svetimumas ir tarnybinio bendradarbiavimo šaltumas. Visa tai labai stabdė karininkų ir puskarininkų politinį persiorientavimą. Atvirų, nuoširdžių pokalbių politinėmis temomis tarp politinių vadovų ir karininkų beveik nebuvo. Jau tuo metu suaktyvėjo hitlerinės agentūros veikla tarp karininkų. Toji agentūra pradėjo ieškoti nusistačiusių prieš liaudies valdžią. Buvo karininkų, kurie bėgo per sieną į fašistinę Vokietiją; Atsimenu, susitikimuose su buvusiais draugais — Aukštosios karo mokyklos klausytojais, ten tuo metu mokslas buvo nutrauktas ir klausytojai komandiruoti į karines dalis, daugelis mane atsargiai klausinėdavo, ar ilgai tęsis komunistinė propaganda kariuomenėje. Kokia esanti mano nuomonė? Į mano atsakymą, kad mums, karininkams, reikia stengtis suvokti naujos socialinės sistemos ekonominę ir politinę struktūrą ir padėti ją pertvarkyti, draugai dažniausiai pasakydavo: “Subolševikėjai tu, ar ką?”

Bolševikas Petronis, kaip ir visi kiti propagandistai, meluoja apie kažkias hitlerines agentūras. Bolševikų priešai buvo lietuviški patriotai, bet tas nieko bendro neturėjo su fašizmu. Apie politinius parengimus

skaitome toliau: “Nemaža karininkų dalis visiškai nedalyvavo politiniuose užsiėmimuose, kuriuos rengdavo kariams politiniai vadovai, nemokantys lietuvių kalbos. Jie aiškinosi, kad rusiškai nesuprantą; Todėl politiniai vadovai užsiėmimu vertėjais pasirinkdavo kareivius arba seržantus, mokančius rusų kalbą; Man savo divizione tikrinant, kaip vyksta politiniai užsiėmimai, visiškai netikėtai (gretimame kareivinių atvirame sektoriuje) teko išgirsti vieno tokio “vertėjo” (ir dabar prisimenu jo pavardę — Katinas) vertimą; Jis politinio vadovo dėstomas mintis taip “išversdavo”, kad išeidavo antitarybinė agitacija. Kareiviai klausėsi ir šaipėsi. Kai apie tai informavau komisarą ir diviziono vadą, kilo didelis triukšmas. Vėliau aš sužinojau, kad panašių politinių “vertimų” būta ir kitose dalyse, kur karininkai politiniuose užsiėmimuose nedalyvavo ir atvirai juos ignoravo”.

Daugiau apie padėtį prieš lemtinąs birželio dienas: “Nacionalistinių pažiūrų karininkai slapta kareiviams skleidė įvairius gandus, kurstė prieš tarybų valdžią, kėlė raudonosios armijos daliniams priešiškas nuotakas. Ir korpuse susidarė reakcinis buržuazinių nacionalistų pagrindis. Jo veiklos dirva — buržuazinių nacionalistų nuotaikų karininkai, liktiniai seržantai ir net kareiviai. Toji agentūra ypač sustiprėjo prieš pat karo pradžią; Valstybės saugumo organai išaiškino keletą hitlerinių šnipų ir diversantų lizdų ir juos su-triuškino. Buvo demaskuoti ir pašalinti iš raudonosios armijos 29- tojo šaulių teritorinio korpuso kai kurie reakciniai karininkai, turėję ryšius su hitlerinės Vokietijos šnipais ir diversantais. Hitlerinės Vokietijos

įsiveržimo į Tarybų sąjungą išvakarėse kenksmingi ir priešiški elementai buvo represuoti ir ištremti iš Lietuvos. Kai dalis karininkų drauge ir mano vadas pulk. J. Banys buvo represuoti, atmosfera tarp karininkų tapo dar labiau įtempta. Šios priemonės prieš kenksmingus ir priešiškus elementus sukrėtė buvusius Lietuvos kariuomenės karininkus, daugelį iš jų nuteikė prieš tarybų valdžią”.

Reikia pripažinti, kad ir čia Petronis kartoja seną propagandinę giesmę: kiekvienas karys, o ypač karininkai, buvo sekami kiekviename žingsnyje. Menkas žodis prieš bolševikus, ar net nerodymas entuziazmo bolševikiniam režimui buvo pakankama priežastis areštui ir kelionei į Sibirą; Likusieji bolševikams ne-

pareidavę karininkai turėjo būti pakęsti rusais laike vieno mėnesio. Jų laukė toks pat likimas, kaip anksčiau išvežtųjų.

Bolševikas Petronis pamini, kad dalis karininkų ir puskarininkių Vilniuje dingo. Kiek karininkų ir karių liko, kol jie pasiekė Rusiją, jis nerašo, tik pabaigoje mini, kad prieš-tankiniame divizione, kuriam dabar jis vadovavo, beliko tik du karininkai: vyr. lttn. V. Itomlenskis ir jis. Dalinys nedalyvavo jokiose kautynėse ir buvo rusų išformuotas.

P a n a u d o t i š a l t i n i a i :

J. Macijauskas, “Kartu su liaudimi”, “Mintis”, Vilnius, 1980.

Pranas Petronis, “Lemtingas posūkis”, “Švyturys”, Nr. 9-10, 1984.

M Ū S Ų H O R I Z O N T U O S E

Dr. Adolfas Damušis Popiežiaus Jono Pauliaus II š. m. spalio 17 apdovanotas Šv. Silvestro riterio ordinu ir

Jadvyga Damušienė apdovanota Pro Ecclesia et Pontifice ordinu. Nuoširdžiai sveikiname mūsų uoliuosius ilgamečius darbuotojus, jais didžiuojamės ir džiaugiamės jų atliktų didžiųjų darbų įvertinimu!

LFB Los Angeles sambūrio valdybą 1985/86 metams sudaro: pirm. Juozas Kojelis, vicepir-

mininkai Edmundas Arbas ir Balys Graužinis ir ižd. Jonas Prakas.

Adv. Daina Kojelytė Vliko seime, įvykusiame gruodžio 6-8 dienomis, St. Petersburge, Floridoje, atstovavo LFB.

XX-tame LFB Los Angeles sambūrio surengtame tradiciniame literatūros vakare gruodžio 7-8 dienomis dalyvavo Jurgis Gliuda, prof. dr. E. Tumienė, R. K. Vidžiūnienė, Dalila Mackialienė, Bernardas Braz-

džionis, Alė Rūta ir svečias rašytojas, poetas, redaktorius, dailininkas Paulius Jurkus iš Brooklyn, N.Y. Jis pats skaitė savo kūrybos, taip pat jo kūrybą skaitė akt. Ema Dovydaitienė ir akt. P. Maželis. Dainavo sol. St. Pautienienė; Pr. Visvydas ir Dana Mitkienė skaitė savo eilėraščių. Paulius Jurkus kalbėjo apie Vytautą Mačernį.

Vladas Čyvas vadovauja LB Clevelando apylinkei.

Rašytojas Anatolijus Kairys laimėjo PLB Švietimo komisijos skelbtą konkursą. Premija paskirta už jo naują romaną jauniui "Viena širdis". Juri komisiją sudarė: St. Petersonienė, Rima Janulevičiūtė, Ant. Masionis, Jonas Kavaliūnas ir Indrė Tijūnelienė. Premija įteikta 1985 m. lapkričio 23 d. Mokslo ir kūrybos simpoziumo metu Chicagoje.

30-ji studijų ir poilsio savaitė

Sukaktuvinė stovykla rengiama Dainavoje, 1986 m. rugpiūčio 3 - 10 dienomis. Kitos informacijos bus praneštos LFB biuleteny ir spaudoje.

LKMA 13-sis suvažiavimas
Šiame Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavime Los Angeles mieste, gruodžio 26 - 29 dienomis lietuvių literatūros sekcijoje Alė Rūta - E.V. Arbienė skaitė paskaitą "Pažintinė erdvė novelėse: K. Barėno 'Dvidešimt viena Veronika' ir VI. Dautarto 'Senajo gluosnio pasaka'. Prof. dr. Antanas Klimas vadovavo lietuvių kalbos sekcijai ir skaitė paskaitą "Lietuvių kalbos dalyvių sistema ir jų funkcijos". Prof. dr. Vytautas Vardys skaitė paskaitą "Nepriklausomos Lietuvos politinės kultūros bruožai". Prof. St. Šalkauskio 100 metų gimimo sukakties minėjime išklaudyta juostelėje įrašyta dr. Juozo Girniaus paskaita "Prof. Stasio Šalkauskio mokslinis palikimas". "Architektūrinės išraiškos vertybės tautų kultūroje" paskaitą skaitė arch. Edmundas Arbas. Dr. Vytautas A. Dambrava kalbėjo socialinių ir teisės mokslų sekcijoje.

Pakeliama prenumeratos kaina. Nuo 1986 m. balandžio mėn. Į Laisvę prenumerata pakeliama iki 10 dol. metams. Atskiro numerio kaina — 4 dol.

Mielas Skaitytojau,
Pastabas apie šį "Į Laisvę" numerį prašau siųsti
iki 1986.4.1 naujuoju redaktoriaus adresu.

POLITINĖS REZISTENCIJOS BŪTINYBĖ IŠEIVIOJE

Dr. KAZYS ĖRINGIS

Jeigu mes, lietuvių išeivija, neturime politinių tikslų, tai ko bastomės po pasaulį? Tūlas pasakys: „lengvesnio duonos kąsnio ieškoti“. Tai taip ir sakykime, atsiribokime nuo išeivių misijos pavergtai tautai ir nemaiškime dirbti politiniuose baruose, kad ir kaip tie barai yra „neraiškūs“. Jeigu norima apsiriboti neutralesnės kultūros barais — taip pat sveikintina. Tačiau privalu nemaišyti politinėms pastangoms. Kartu įsidėmėtina, kad pavergtoje tėvynėje kiekvienas oficialiosios kultūros baras yra pajungtas pateisinti grobikišką Maskvos politiką.

Šia proga būčiau laimingas, jeigu Lietuvių Fronto Bičiulių studijų ir poilsio savaitės simpoziumo „Realus žvilgsnis į rezistencines jėgas“ dalyviai, taip pat žurnalo „Į Laisvę“ skaitytojai, mano čia pateikiamas mintis vertintų minutėlei atsisakę išankstinio nusistatymo. Tai sakyčiau įmanoma padaryti, nes LFB amžius, kaip politinės jėgos, dar negrąso paversti griuvėsiais, nepajėgiančiais padaryti išmintingų politinių poslinkių ir vingių.

Žvilgsnis iš Tėvynės

Kaip naujas ateivis, šio straipsnio mintis formuluoju žvelgdamas per Tėvynės pavergimo klodus. Tai noriu išskirtinai pabrėžti. 1944 metų išeiviai, labai jautriai atsiremiai į Tėvynę, šiam jausmui nesigailėdami

net emocijų. Bet mums kažkaip ryšku, kad daugeliui gana sunku įsijausti ką mums ten, pavergtoje tėvynėje, jūsų veiksmai reiškia, kaip jie derinasi, kaip sumuojasi su jūsų įvairiais šakotais nusistatymais.

Strateginis esančios Vakaruose lietuvių išeivijos tikslas yra politinė rezistencija, plačiaja prasme. Pats išeivijos pokario laikotarpyje atsiradimo faktas — jau yra politinės rezistencijos reiškimosi būdas. Visos kitos lietuvių išeivių, emigrantų ir pareigūnų, atsiradimo priežastys, kol tėvynė yra prieš uždrobta, yra bevertės arba žalingos Lietuvai.

Šokiai ir politika

Politika yra žmogaus valios produktas. Visi kultūros barai gimdo politiką arba apolitiškumą; Meninė kultūros saviraiška pagrindinai remiasi jaunimu. Keičiantis kartoms, bręsdamas jaunimas negali pasilikti vien šokyje ar dainoje. Iš įvairių kultūros barų turi iškilti pamaina, ir išskyla, politiniam darbui. Arba ji neišskyla, neparuošiama. Jeigu pamaina pozityviam politiniam darbui neparuošiama, tai blogai. Tuomet pralaimi ir lietuvių išeivija, ir pavergta tauta. To ir siekia okupantas.

Bet šio straipsnio apimtis ir paskirtis neleidžia pažvelgti į tokios politikos pradmenis, kuri ištakas ima iš įvairiausių kultūros barų, pavyzdžiui, tokių, kaip įvairūs jaunimo an-

sambliai, chorai, tautinių šokių grupės ir pan. Čia neturime tikslo nagrinėti net pagrindinių politinių organizacijų ir grupių reikšmingumo. Bet žvelgiant per Tėvynės pavergimo prizmę mums rūpi ypač pabrėžti laimingą atvejį, kad lietuvių išeivijoje egzistuoja Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas (VLIKas) ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenė (PLB), taip pat Kraštų Bendruomenės. Mums rūpi pabrėžti tai, dėl ko išeivijoje kilo daugokai nerimo, ir dėl ko reikia džiaugtis ir nurimti. Įsidėmėtina visiems, kad turime reikalo ne tik su nuožmiu okupantu (ne-nuožmūs okupantai pasitaiko retai!). Kartu, mūsų Tėvynė Lietuva, visos trys Pabaltijo valstybės yra užgrobtos kraštutinio absoliutizmo galybės. Ši brutali Maskvos socialkoloninė jėga yra orkestruojama rėksmingos ir klasingos klikos, kalbančios sovietų diktatūrinės kompartijos ir “darbo liaudies” vardu. Lietuvių išeivijoje, jos neigiančiose Maskvos okupaciją organizacijose, matyt niekas skaitlingai Tėvynės ir tautos neišdavė. Kraštutiniai dėl to bauginamiesi — patys stipriname priešų poziciją;

Maišaties spyruoklės

Atsimintina, kad maskviškė marksizmo dogma moko savuosius, papirktuosius ir apgautuosius griauti pasaulio sąrangą, einant pro atviras duris. Kai taip padaryti negalima, tuomet Maskva reikalauja brautis iš kairės. O kai abu šie keliai neveiksmingi — tuomet bandoma prisibrauti iš dešinės. Tautinėms išeivijoms kiršinti Maskva jau turi rusų išeivijos kiršinimo atvejį, braunantis ir iš kairės, ir iš dešinės. Neįmanoma, kad lietuvių išeivijoje bent kiek

skaitlingiau galėtų reikštis lietuviai tikrieji Maskvos agentai, atėję į demokratinius Vakarus pagal slaptą kompartijos užduotį. Tai rusų ir kai kurių kitų tautinių grupių specializacija. Tačiau reikšmingiausiose lietuvių išeivių organizacijose gali būti įsiterpusių komunistų ar jų naivių simpatikų ir kitokių okupaciją giriančių neišmanėlių. Jie gali būti tikrųjų Maskvos agentų jautriais visuomeniniais svertais įtakojami, klaidinami, net paperkami, kad kiršinti lietuvių išeiviją; Tai Maskvai geriausiai gali sektis nekultūringuose sluoksnuose, matyt be išimties, išvykstant yra “prisaikdinami” nesiungti naujame krašte į priešišką sovietams lietuvių politinę ir anti-okupacinę kultūrinę veiklą; Todėl lietuvių išeiviams, ypač Amerikoje, reikia ne tiek peikti vienas tautines organizacijas ir girti kitas, kiek patiems išeiviams pasižiūrėti į save ir apsidairyti aplink save: mūsų organizacijų vadovybėse gali būti įsiterpusių palankių Maskvos socialkolonizmui ir priešiškų Lietuvos valstybės atkūrimui žmonių. Taigi, ne mūsų organizacijos blogos, o gali būti pavojingų žmonių iš kairės ir iš dešinės.

VLIKo ir PLB derinys

Štai kodėl, kaip aukščiau minėta, matyt yra laimingas atvejis, kad išeivija turi VLIKą ir PLB. Tik reikia įveikti augimo nesusipratimus. Tos abi centrinės organizacijos turi būti bekompromisinės Lietuvos okupanto ir jo klasingos ir melagingos diktatūrinės sistemos atžvilgiu. Bet pastangų metodai tose organizacijose gali ir turi gerokai skirtis, sutartinai veikiant principiniais klausimais.

VLIKas, kaip federacinė politinių sąjūdžių ir grupių santalka, grynai kaip politinis Lietuvos nacionalinis komitetas, privalo totališkai reikalauti Lietuvos valstybės teisių atkūrimo ir jos demokratiškų laisvių standarto. Šiems siekiams pilnai turi priartėti PLB. Pritarimas minėtų siekių priemonėms kartais turėtų būti oficialus, bet dažniau neoficialus, protokolinis. Tokį elgesį formuoja okupanto beatodairiška diktatūrinė sistema.

Tuo tarpu PLB, kaip plačių kultūros barų ir naujų politinių iniciatyvų paieškos masinė organizacija, gali būti universalesnė, bet nekapituliantiška santykiuose su pavergta tėvyne ir su okupacinės administracijos kultūrinėmis, mokslo ir švietimo ūkinėmis organizacijomis. Išradingo universalumo reikmė taip pat išplaukia iš Maskvos diktatūrinės sistemos prigimties. (Juk išeiviai negali staigiai įtakoti į sovietų grobišką sistemą* o gali tik ją kompromituoti ir parodyti jos pragaištingumą pavergtiesiems ir pačiai sau).

Kas kam tinka?

Taigi, būkime lankstūs ir gudurūs kaip žaščiai! Kai reikalas liečia visuotiną Maskvos puolimą (poslinkius Europos Parlamente, Kopenhagos Teismą ir pan.), sutelkime intelektą VLIKe. Tuo tarpu įvairių specializuotų veiksmų ir naujų iniciatyvų paieškos efektyvumą būtina pagerinti žymiai didesniu tarpusavio nuoširdumu ir geresne koordinacija. Kur slypi galimybės? Štai keletas. PLB ir Kraštų LB bendruomenininkai, kurie krūpteli išgirdę VLIKo vardą, turėtų pavergtos tėvynės prisiminimuose pagalvoti iš naujo, ir VLIKo neigimą palikti okupantui ir jo paka-

likams. Tai jų specializacija! Ir dar: kam pasitarnaujama, kai neigiamas VLIKo mandatas, kuris reiškia be jokių išlygų pareigą ginti Lietuvos sutrikdyto suvereniteto reikalus užsieniuose? Atsakymas vienas: priešui. Kai dėl VLIKo, tai jo vadovų ir veikėjų politinis atsargumas yra geras dalykas. Bet atsargumas neturi žlugdyti naujų išvalgių politinių iniciatyvų, kilusių atskirose grupėse. Tačiau tos iniciatyvos privalo būti reikiamo lygio, pagrįstos ir išstobulintos specialiose komisijose. Tuo tarpu LB skilimas, su centru Čikagoje, yra išeivijos, net tautos, nelaimė. Priežastis čia nagrinėti ne vieta. Bet viena priežastis — ryšiai su pavergta Tėvyne — gali būti paliesta. Nepaslaptis, kad į okupuotą Lietuvą nuvyksta ir politiškai bestuburių lietuvių. Todėl nepeiktina, kad pasivadinsi Registruota LB savo spaudoje kritiškai aprašė kai kuriuos keliauninkus, iškoneveikė baurių okupanto lagerinę tvarką muitinėse ir Vilniuje. Bet RLB matyt perdaug negatyviai, net užgausiai šampavo vyksančius, tuo gal net pagilino skilimą; Tartum nebeliko vietos išeivijos lietuvių pilietinei sąžinei užėti į mokslinę įstaigą, mokyklą, kultūrinę ar ūkinę žinybą; Akivaizdu, kad ten užėti negalima, kol vadovybė neturi išankstinio vilniško sovietų kompartijos centro komiteto leidimo (ir ne tik jo!). Taigi, toks noras "pabendrauti" būtų sovietų kompartijos — grobikės lygio.

Bendravimo kuriozai

Bet kartais toks pabendravimas baigiasi kurioziškai ir palankiai Lietuvai ir išeivijai. Kai išeivijos spaudoje iškoneveikė universitetinę Vil-

niaus Lietuvių kalbos kursų tvarką ir programą išeivių jaunimui, tai tie kursai žymiai pagerėjo. O kai kursantai kitomis gatvėmis, negu nurodyta, laisvai vaikštinėjo po Vilnių (po atvirą užsieniečiams "laisvos" šalies miestą), tai KGB agentai iš tolimų patamsių apmėtė juos akmenimis. Ar pataikė? Ne, nepataikė, bet nuo to pragudrėjo galbūt net visa išeivių jaunimo generacija. Betgi išeivių jaunimui reikia sąlyčio su Lietuva ne vien dėl akmenų. Dalis jų nesugeba suvokti tėvų sielvarto ir pamilti tėvų kalbos, kol nepaliečia gyvos kraujuojančios ir kuriančios Lietuvos. Todėl R. LB baiminimasis dėl ryšių su tėvyne grėsmės matyt yra perdidelis.

Arba vėl: 1985 metų pavasarį čikagiškiai kultūrininkai A. Grigas ir A. Vasaitis lankėsi Vilniuje. Matyt, pagal išankstinį susitarimą svečius priėmė Vilniaus Operos ir Baletu Teatro direktorius solistas ir meno vadovas V. Noreika. Taigi, pagal aukščiau nurodytą analogiją, čikagiškiai pabendravo "kompartijos" lygyje. Išeiviai įvairiai įvertino šį atvejį. Tačiau minėtiems čikagiškiams vienas eksperimentas tai tikrai nusisekė: išpildžius operos "Traviata" solo partijas, — pilnutėliame žiūrovų teatre kilo nelauktai didelės ovacijos. Ką tai reiškia? Ogi štai ką: teatre buvo susirinkę beveik iš visos Lietuvos žiūrovai, jų tarpe gal 20 - 30% ar daugiau partiečių ir komjaunuolių. Teatleidžia man A. Grigas ir A. Vasaitis, bet žiūrovai neabejotinai plojo ne tik jų talentui, bet ir pavergtos Tėvynės ryšio su išeivija alkiui. Tai labai svarbu, nes daugiau tokio eksperimento pakartoti gal niekam nebepasiseks: rékminga kompartijos va-

dovybė valdo priemones išparduoti bilietus tiems, kurie "tautos atplaišoms" ovacijų nekels. Toks būdas jau išbandytas sporte ir kitur. Bet akivaizdu, kad minėtame pabendravime "kompartijos" lygyje, atėjūno propaganda pralaimėjo, to visiškai nesitikėdama.

Maskvos siekinys

Žvelgiant į pavergtos tautos ir išblaškytos po pasaulį lietuvių išeivijos strateginius ir taktinius uždavinius, jų slinktį, kaitą ir bangavimus, neturime nei minutei pamiršti, kad esame nuolatiniam ir labai specifiniame karo stovyje su Maskva. Ginklai nutilo, bet specifiką to karo, gal "karo" kabutėse, apibūdina daugybė dalykų, kurių tik keletą galėsime paminėti. Tai, pavyzdžiui, priešų užmačios pristatyti save pasauliui "išlaisvintojo" pozoje, ypač socialinės klasės išlaisvintojo. Mums tai neturi apčiuopiamos reikšmės nei tėvynėje, nei išeivijoje. Bet Lietuvos Laisvės bylos baruose reikia budėti ir būti gerai pasiruošusiems, nes sovietai turi užsienyje simpatikų ir šnipų jų klastai dengti. Arba Maskvos sovietišškai šturmuojamieji koloninė "mokslinė techninė revoliucija" ir pagyrūniškas "nemokamas" visaliaudinis švietimas, turį tiesioginį tikslą sunaikinti pavergtų tautų savastį (identiskumą). Arba vėl: iškreiptas kultūros ugdymo "triumfas" kabutėse, siekiant numarinti ją pavergtoje tautoje, be to, faktais tyčiojantis, kad išeivija greičiau nyksta negu pavergta tauta. Betgi tautos gaivinamoji funkcija išeivijai yra iškreipta ir paralyžuota. Beje, dėl to priešas kaltina išeiviją, kad ji pati atsiribojanti nuo tautinės kultūros, o tikrumoje — nuo prievartinės pavergimo ir diversinės

ideologijos. Panašiai antikumaniškai yra šakotas religijos slopinimo ir persekiojimo klausimas ir daugybė kitų.

Kas mums nevalia?

Manychiau, kad jau ir tiek glaustai užtenka pasakyti apie padėtį okupuotoje Lietuvoje, kad būtų galima išplėsti realų žvilgsnį į išeivijos rezistencines jėgas. Čia klausiama, už ką pasisakė išeivija, siekiant Lietuvai laisvės: už rezistenciją ar už rezignaciją? Tai širšinantis klausimas ir, sakyčiau, gal pesimistinė programa, net pilnai suvokiant, kad pasišventusių idealizmui gretos prareitėjo. Todėl gimusieji nepriklausomoje Lietuvoje, kreipiuosi į jus, argi mes galime, ar turime moralinę teisę kapituliuoti, arba kaip jūs sakote rezignuoti, siekiant Lietuvai valstybinio suvereniteto ir laisvės? Taip pasielgti mes negalime, kol lietuvių tauta yra pavergta ir kol Vakaruose yra bent vienas garbingas lietuvis. Mums būtina kiekvienai generacijai nepailsti toje išskirtinai savitoje kovoje už Lietuvos suverenumą ir laisvę. Štai čia ir iškyla mūsų rezistencinių ideologinių sąjūdžių ir grupių pastangų reikšmė ir prasmė, būtinumas joms priklausyti ir pildyti testamentinius priesakus. Sąmoningas minėtų sąjūdžių silpninimas yra ne mūsų kelias. Tokia slinktis yra istorijos smerkiamas prakeikimų veiksmas.

Taigi, mums visiems viduramžiams ir vyresniems, menantiems Nepriklausomą Lietuvą ir žinantiems Lietuvos valstybės istoriją išeiviams, aukščiau visko iškyla politinė veikla. Be abejo, tai reiškia, kad naujoje tėvynėje kopimas aukštytyn profesinės karjeros laiptais, turtų

sukauptas doru ir saikingu gyvenimu, vaikų, savitai pasišventusių humanizmui ir senolių tėvynei, auklėjimas ir kt. panašios krypties dalykai padeda įtvirtinti ir išplėsti politinę rezistenciją, jeigu tokio sąjūdžio ir nusistatymo dalyviai tokią veiklą ugdo ir kelia aukščiau visko. Pažymėtina, kad išeivių plačiosios visuomenės narių, tapusių antrosios tėvynės piliečiais, sąmonė taip visuotinai kryptingai neliepsnoja ir, be to, skaidosi, tarkim pozityviai, demokratiniais keliais.

Žodis jaunimui

Tad čia ir iškyla tolimojo taikinio atsakingiausias ir sudėtingiausias uždavinys įtikinančiai kreiptis į svečiose šalyse gimusių, užaugusių ir mokslus baigusių visų amžiaus klasių jaunąją kartą; Tai uždavinys — kreiptis, kad jie būdami savos gimtosios šalies piliečiai niekadose negrįžtamai nenusisuktų nuo pavergtos lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės nelaimių, užgriuvusių taip išskirtinai ir lemtingai. Pats sėkmingiausias toks kreipimasis yra galimas tik reikliai puoselėjant jaunojoje kartoje plačius lietuvių kultūros barus. Suteikdami pirmenybę politinei rezistencijai, kartu privalu suprasti, kad nevykusiai ugdant įvairius tautinės kultūros barus, galima tolimoje perspektyvose visai sužlugdyti ir politinę veiklą; Atrodo, kad šia linkme jau yra nemažai pragaištės. Tad akivaizdu, kad ilgalaikė politinė rezistencija yra neįmanoma be pozityvios kultūrinės.

Pakartotinai pabrėždami politinės rezistencijos pirmenybinę svarbą, lyginant su kultūrine, mes, gyvenę 40 metų antrosios sovietų okupacijos replėse, turime teisę kreiptis į iš-

eivijos vyresniąją kartą tiesioginėmis pavergtos tėvynės gyvenimo sąlygomis. Tuo tarpu jaunimo, pavergtos Tėvynės vardu, mes maldaujame mūsų stovėti už Lietuvą visuose veiklos frontuose, stovėti humanizmo pozicijose, kurias formuoja bendrieji Amerikos moraliniai laisvės idealai ir jaunimo tėvų sielvartas. Šį pavergimo pagimdytą sielvartą jaunimas privalo suvokti iš tėvų minčių, iš raštų, pagaliau tai liudija net akmenys ant kapų!

Ką manoji gyvenimo aplinka tėvyneje supranta pasaulio lietuvių išeivijos jaunimui stovėti humanizmo pozicijose? Ogi tai, kad išlaikyti savo dvasioje idealizmą, būdingą jaunystės metams, taigi, ne vien praktinius išskaičiavimus, kurių neneigiamo. Bet čia gimusiam jaunimui, jau esančiam kitos šalies piliečiais, norint būti humanitarais, neįmanoma neperimti gal kiek kitoje plotmėje tėvų misijos. Jaunieji išeivijos lietuvių humanistai neturėtų prisiimti visą ir betkokį pasaulio skausmą, kuris dažnokai nėra vienas iš didžiausių, o neretai yra ir netikras, apgaulingas, fiktyvus. Lietuvių jaunimas neturėtų pagal savų profesijų ir pomėgių plačią skalę pasinerti į kokių nors Himalajų ledyno tirpimo priežasčių šalinimą* eksperimentinių gyvuliukų teisių gynimą, "taikos" šalininkų, tar naujančių sovietų karinei grėsmei dengti, veiksmus, apolitiškumą, nuolaidžiaujant priespaudai ir t.t. Tie du paskiausiai paminėti veiksmai yra kaip tik ypač apgaulingi.

Mūsų žmogui humanizmo formulė yra visai kita ir palyginti paprasta. Bet ji sudėtingesnė negu, pavyzdžiui, praeivijos žmogui blogi ir priespauda

eksportuojančio maskviško marksizmo. Pastarasis perša grobti tai, ką kiti yra anksčiau "prisigrobę". Tai labai paprasta, bet visiems nelaimė lemianti formulė.

Tuo tarpu mūsų jaunimui reikia nuoširdžiai ir giliai suvokti, kad mes nesame vokiečių, prancūzų ar kitų Vakarų Europos tautų palikuonys, kurių senolių tėvynės po nacių siautėjimo 1945 metais prisikėlė gyvenimui demokratinėse valstybėse. Jų santykis su pirmąja tėvyne išlieka tik kaip giminio ir kultūrinio ryšio sentimentas, nereikalaujantis atėjusių primetų politinių, ideologinių, net visų kultūros šakų ir net žūlių ekonominių įtampų. Tuo tarpu mes ir mūsų jaunimas tiesiogiai visi liečiamės su vergija, su kvapą gniaužiančiu tautos pažeminimu, su asmenybės nužmoginimu. Čia nėra reikalo kartoti tai, kas žinoma, kas luošina visus be išimties, purvina istoriją, verčia niekinti savo valstybės praeitį, valstybingumą, nepriklausomybę ir religiją?

Kas kam galima?

Mūsų tėvyneje dabar, kaip ir anksčiau, viešai nieko negalima daryti, kad įveikti šią vergijos nešamą politinio, ideologinio, karinio, ekonominio ir kitokio blogio laviną; Šiuokart plačiau neliesime pagrindžio veiklos. Pasitenkinsime pažymėdami, kad pagrindžio spaudoje Lietuvos valstybinio suvereniteto atkūrimo problemos tiesiogiai neliečiamos, kad per daug neaštrinti tulžingos tironijos. Toji spauda žvelgia į realią padėtį per Žmogaus Teisių gynimo prizmę, atseit, siekdama tobulinti gyvenimą lojalumo apimtyje. Todėl išeivijos politinė veikla, be išlygų ginanti

sutrikdyto Lietuvos suvereniteto atkūrimą ir pavergtos lietuvių tautos teises, yra neįkainojamos likiminės reikšmės faktas. Tenai, tėvų žemėje, žmonės sulaukė kvapą radijo bangomis ir iš kitų šaltinių gaudo kiekvieną pozityvią apraišką, kiekvieną išeivijos politinių organizacijų veiksmą, sistemingai primenantį valstybių vadovams ir vyriausybėms mūsų okupacinę padėtį. Jie sveikina kiekvieną naudingą Lietuvos laisvės bylai valstybės vadovų atsakymą, pareiškimą, teisinį dokumentą;

Todėl tylinčiųjų generacijos vardu, mano šventa pareiga yra pabrėžti, kad pavojinga klaida yra tvirtinti, kaip tai kartais daroma išeivijos spaudoje, jog Lietuvos išsilaisvinimo klausimą spręs pati pavergta tauta. Žinoma, taip gali ir būti. Bet visų pirma, niekas tiksliai negali pramatyti konkrečios išsilaisvinimo situacijos. Antra, sovietų okupacijos sąlygomis neįmanoma jokia politinė veikla valstybinio suvereniteto atkūrimo linkme, nesant išeivijos pasišventimo šiam tikslui pasiekti. Aki-vaizdu, kad kuo politiškai silpnesnė yra kurios nors pavergtos tautos išeivija, tuo yra mažesnė Tėvynės ir išeivijos valstybinio suvereniteto reikalavimo pastangų suma. Ir trečia, neįmanoma įsivaizduoti, kad komunizmo tironija išnyks be vienokių ar kitokių pasekmių. Todėl išeivija turi visomis intelekto galiomis padaryti viską* kad Lietuvoje neįsigalėtų, pavyzdžiui, Albanijos tipo izoliacionistų klika ar net Rumunijos pobūdžio diktatūra ir t.t.

Kad didžiulių sukrėtimų ir persitvarkymų atvejais tėvynė nespren-džia viena, yra daugybė pavyzdžių ir naujausioje Vokietijos, Graikijos, Izraelio, Ispanijos, Portugalijos, Irano, San Salvadoro ir kitų kraštų istorijoje. Kai dėl Maskvos tarptautinio skverbimosi, tai dabar ji daugybę net perversmų paruošia užsieniuose, dažnai pasitenkindama ideologiškai labai kryptingu blogi sėjančiu plūdīmu, palankių politinių šūkių prikerigimu tariamiems savo šalininkams. O oponentus vadina liaudies priešais. Ir mūsų politinės gyvasties pastangas Maskva plūsta be atvangos ir saiko. Mūsų priešas visur yra atsakęs nuo politinių veiksmų švarumo. Tai liečia ir valstybes, ir ypač tuos sąjūdžius, kurių Maskva nepripažįsta. Paimkim, pavyzdžiui, buvusius santykius su Ispanija ir Portugalija, arba dabartinius — su Pietų Afrika, Kinija, Čile ir Izraeliu, taip pat santykius su Rytų Europos, taigi ir Lietuvos, išeivių politinėmis organizacijomis. Juos visus Maskva be-atodairiškai juodino ir juodina.

Taigi, lietuvių išeivija politinę atsvarą sovietų skleidžiamam blogiui gali užtikrinti tik žymiai padidinusi politines pastangas ir pasiekusi kūrybinį susiklausymą; Čia užtenka priminti, kad Maskvos agentai Jungtinių Tautų sekretoriате gautą iš pavergtos Lietuvos laišką su 17 tūkstančių parašų, prašant apginti Religijos Laisvę ir Žmogaus Teises, ne tik neutralizavo, bet ir nudaigojo.

(Tęsinys)

1986 m. balandžio numeryje)

REDAKTORIAMS PASIKEIČIANT

Su šiuo žurnalo numeriu užbaigiu redaktoriaus darbą, kurį, LFB tarybos pakviestas, pradėjau prieš penkerius metus. Suredaguoti penkiolika — Nr. 81 (118) - 95 (132) numerių sudaro per tūkstanties puslapių knygą, kuri ir ateičiai bylos apie mūsų išeivijos ir LFB ryžtą išlikti kūrybinga lietuvių tautos dalimi, savo energijų ir pasiaukojimą nukreipiant į svarbiausią mūsų tremties misiją — Lietuvos laisvės atgavimą ir mūsų išlikimą svečiose šalyse.

Spausdintas žodis tarnauja šių tikslų siekiant. Jis yra ne tik ryšininkas tarp pasaulyje išsiblaškiusių tautiečių, bet ir informatorius, idėjų platintojas bei kultūrinės, politinės veiklos efektingas puoselėtojas. Spauda pasilieka viena iš stipriųjų tvirtovių, stabdančių tautinio identiteto sunykimą.

Periodinės spaudos kokybė, ypač svetur, priklauso nuo bendradarbių, kurių dauguma, deja, nuo tiesioginio duoną pelnančio darbo ir poilsio nuvogtų valandų laiku užpildo mūsų laikraščių ir žurnalų puslapius.

Ir mūsų žurnalas didžiuojasi turėdamas nuoširdžių redakcijos talkininkų. Jų yra netrumpa eilė.

Negaliu pro kai kuriuos praeiti jų nepaminėjęs. Su dideliu dėkingumu prisimenu Juozą Kojelį — mūsų sąjūdžio spiritus movens ir daugelio aktualių straipsnių autorių; dr. Adolfą Damušį, dr. Vytautą Dambravą, amžinos atminties Vytautą Vaitiekūną, dr. Kazį Ambrozaitį, Balį Gaidžiūną, Vytautą Volertą, Liną Kojelį, dr. Kazį Ėringį, dr. Zenoną Prūsą, dr. Vytautą Bieliauską, dr. Kajetoną Čeginską ir daug kitų. Jiems ir kitiems, nors čia ir neišvardintiems, nuoširdus bičiuliškas "a č i ū"!

Padėkos žodis priklauso Ailinai Grinienei (Vokietija), kuri redaguodama Europos Fronto Bičiulio biuletinį, visada palaikė gyvą kontaktą ir su I L redaktoriumi, parūpindama straipsnių, informacijos, nuotraukų.

Kad mūsų žurnalas galėjo pasipuosti aktualiomis nuotraukomis, esame dėkingi, ypač Vytautui Maželiui, Jonui Urbonui, Baliui Gaidžiūnui, M. ir K. Ambrozaičiams ir kitiems fotografams.

Mūsų žurnalas, atstovaudamas rezistenciniam sąjūdžiui, savo skaitytojus nuolat informuoja apie okupuoto Krašto vergijos

tikrovę, kviesdamas priešintis di-
dėjančiai mūsų tautiečių aukos ir
darbų apatijai. Į šias problemas
visada žiūrėjome ir žiūrime su
nemažu susirūpinimu, bet atvi-
romis ir viltingomis aktinis. Ir šis
mūsų žurnalo numeris plačiai
kalba apie kultūrinę - politinę re-
zistenciją, paliesdamas daugybę
aspektų. Silpnėjant rezistencijos
dvasiai Krašte ir išeivijoje, gali
prigesti ir laisvos - laimingos tau-
tos ir Krašto vizija.

Nuo 1986 balandžio Į Laisvę
numerio redaktoriumi pakviestas
Juozas Baužys, kuriam spaudos
darbas, visuomeninė - kultūrinė
veikla, Lietuvių Fronto idėjos yra
labai artimos jo širdžiai, gerai
pažįstamos. Ir redaktoriaus pa-

reigos ant jo pečių krinta ne
pirmą kartą.

Linkiu daug sėkmės! Nuošir-
džiai kviečiu visus bendradar-
bius ir toliau likti naujojo re-
daktoriaus vertingais bendradar-
biais — taikintojais!

Ir pabaigai. Redaktorius ne-
gali pamiršti nuoširdaus bendra-
darbiavimo ir talkos iš Tėvų
Pranciškonų spaustuvės persona-
lo bei žurnalo administratoriaus
Jono Prakapo, kuris šias pareigas
pasižadėjo tęsti ir toliau. Nors
redakciją, spaustuvę ir adminis-
traciją skyrė dideli geografiniai
nuotoliai, bet žurnalo leidimas ir
jo rūpesčiai surišo mus tikrai
bičiuliškais ryšiais. Ačiū visiems!

V a c y s R o c i ū n a s

KŪRYBINGŲ, DARBINGŲ IR VILTINGŲ 1986 METŲ!

Malonus Skaitytoju,

dėkojame už Jūsų dėmesį ir visokeriopą paramą
redakcijai ir administracijai. Kviečiame ir toliau likti
vertingu nariu mūsų skaitytojų šeimoje. O kiekvienas
naujas skaitytojas yra mūsų laukiamas svečias. Prašome
Jūsų talkos. Savo prenumeratos mokesčiu ir auka palaikote
"Į Laisvę" tolimesnį leidimą. — A Č I Ū .

Į LAISVĘ FONDAS
LIETUVIŠKAI KULTŪRAI UGDYTI
5620 S. Claremont Ave., Chicago, Ill. 60636

FONDO LEIDINIAI.

Vytautas Mačernis POEZIJA. Redagavo K. Bradūnas. Iliustravo P. Augius. Įvadą parašė A. Nyka-Niliūnas. Išleista dr. A. Šmulksčio lėšomis. 1961.

Juozas Girnius TAUTA IR TAUTINĖ IŠTIKIMYBĖ. Veikalas, skirtas gyvosios lietuviybės problemoms išsivijoję. Dailininkas S. Ramanauskas. 1961.

Juozas Daumantas PARTIZANAI. II laida. Iliustruota P. Lapės. 1962.

N. E. Sūduvis VIENŲ VIENI. Lietuvių tautos dvidešimt penkerių metų rezistencija. Iliustracijos P. Jurkaus. 1964.

Juozas Girnius ŽMOGUS BE DIEVO. Dailininkas A. Kurauskas. Knyga, skiriama ateizmo filosofinei analizei. 1964.

LITHUANIA UNDER THE SOVIETS. Portrait of a Nation, 1940-65. Edited by V. Stanley Vardys. Frederic A. Prager, Publishers (mecenatas Į LAISVĘ FONDAS LIETUVIŠKAI KULTŪRAI UGDYTI). 1965.

Mykolas Viltis NEPARAŠYTI LAIŠKAI. Eilėraščiai, skirti tiems, kurių atminimas ir kapai išniekinti. Iliustracijos P. Jurkaus. 1966.

LIETUVIŲ LITERATŪRA SVETUR 1945-1967. Redagavo K. Bradūnas. Dailininkas V. O. Virkau. Rašo: A. Vaičiulaitis, K. Keblys, R. Šilbajoris, S. Santvaras, V. Kulbokas, J. Girnius ir C. Grincevičius. 1968.

Vladas Ramojus KRITUSIEJI UŽ LAISVĘ, II tomas. 1969.

Juozas Brazaitis RAŠTAI I. 1980.

Juozas Brazaitis Raštai II. 1981.

Juozas Brazaitis, RAŠTAI III, 1982

Juozas Brazaitis, RAŠTAI IV, 1983.

Juozas Brazaitis, RAŠTAI V, 1984.

Aloyzas Baronas MIRTI VISADA SUSPĖSI. Paskutinis rašytojo romanas iš tragiškiausio Lietuvos istorijoje laikotarpio — partizanų kovų. 1981.

Juozas Daumantas PARTIZANAI. III laida, 1984.

Šio numerio kaina 3.00 dol.

